

PRANEŠIMAS

APIE LIETUVOS BANKO PAGRINDINIO TIKSLO ĮGYVENDINIMĄ,
FINANSŲ RINKOS BŪKLĘ IR FUNKCIJŲ VYKDYMĄ

TEIKIAMAS LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMUI

2015 m. balandžio mėn.

Lietuvos banko valdyba Pranešimą apie Lietuvos banko pagrindinio tikslo įgyvendinimą, finansų rinkos būklę ir funkcijų vykdymą patvirtino 2015 m. balandžio 28 d. Jį rengiant, panaudoti Lietuvos banko, Lietuvos statistikos departamento, Europos Centrinio Banko, Europos Sąjungos statistikos tarnybos, Tarptautinio valiutos fondo ir kiti duomenys, paskelbti iki 2015 m. balandžio 3 d.

Santrumpos

AB	akcinė bendrovė
BPM	Bendras priežiūros mechanizmas
BVP	bendrasis vidaus produktas
CRR	Kapitalo reikalavimų reglamentas
CRD IV	Ketvirtoji Kapitalo reikalavimų direktyva (angl. <i>Capital Requirements Directive IV</i> , CRD IV)
ECB	Europos Centrinis Bankas
ECBS	Europos centrinių bankų sistema
ES	Europos Sąjunga
ESRV	Europos sisteminės rizikos valdyba
Eurostatas	ES statistikos tarnyba
JAV	Jungtinės Amerikos Valstijos
LCKU	Lietuvos centrinė kredito unija
LCVPD	AB Lietuvos centrinis vertybinių popierių depozitoriumas
PFĮ	pinigų finansų įstaiga
proc. p.	procentinis punktas
SVKI	suderintas vartotojų kainų indeksas
SVP	skolos vertybiniai popieriai
TVF	Tarptautinis valiutos fondas
UAB	uždaroji akcinė bendrovė
VĮ	valstybės įmonė
VKM II	antrasis valiutų kurso mechanizmas
VP	vertybiniai popieriai
VVP	vyriausybės vertybiniai popieriai

Kai kuriose lentelėse ir paveiksluose dėl apvalinimo eilučių suma ir procentai nesutampa su bendrais duomenimis („iš viso“ ir 100 %).

TURINYS

Santrauka.....	7
I. EURO ĮVEDIMAS LIETUVOJE	10
Grynųjų pinigų pakeitimas	10
Bankomatų ir mokėjimo paslaugų pritaikymas.....	11
Mokėjimo sistemų pertvarkymas	12
Visuomenės informavimo veikla	12
Vartotojų interesų apsauga euro įvedimo laikotarpiu	14
Prisijungimas prie Bankų sąjungos.....	15
II. EKONOMIKOS IR FINANSŲ APŽVALGA	16
Pasaulio ekonomikos raida.....	16
Lietuvos ekonomikos raida	17
Realusis sektorius	17
Visuminė paklausa.....	17
Visuminė pasiūla.....	18
Išorės sektorius.....	19
Darbo rinka.....	21
Užimtumas ir nedarbas.....	21
Darbo užmokestis.....	22
Kainos ir sąnaudos.....	23
Valdžios sektoriaus finansai	24
Pajamos, išlaidos ir deficitas.....	24
Skola.....	25
Privačiojo sektoriaus finansinė būklė.....	25
Ne finansų įmonių veikla	25
Namų ūkių finansai.....	28
Kredito ir indėlių rinkos raida	30
III. PAGRINDINĖS LIETUVOS BANKO FUNKCIJOS.....	32
Valiutos kurso ir pinigų politika	32
Valiutos kurso politika	32
Pinigų politikos priemonės	33
Privalomosios atsargos ir bankų sektoriaus likvidumo kaitos veiksniai	34
Valiutų keitimo operacijos	35
Finansų rinkos priežiūra.....	36
Priežiūros kryptys ir rezultatai	36
Finansų rinkos dalyviai, jų priežiūra	37
Bankai.....	37
Bankų priežiūra	37
Bankų sektoriaus veikla.....	38
Draudimo rinka	42
Kredito unijos.....	43
Kitos finansų įstaigos	45
Finansinės paslaugos ir rinkos, jų priežiūra	48
Pensijų fondai	48
Kolektyvinio investavimo subjektai	49
Pirminė ir antrinė rinkos.....	49
Vartojimo kreditų rinka.....	50
Ginčų nagrinėjimas.....	51
Finansinis švietimas.....	52
Makroprudencinė politika.....	53
Sisteminės rizikos analizė	53
Makroprudencinės politikos priemonės	57
Grynųjų pinigų valdymas	58
Grynųjų pinigų išleidimas į apyvartą ir išėmimas.....	58
Kolekcinės (proginės) monetos	60
Padirbti banknotai ir monetos.....	60
Finansinio turto investicijų valdymas	60
Finansinio turto likvidumas ir saugumas	62

Statistikos tvarkymas	63
Mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemos	64
Mokėjimo litais sistemos	65
Mokėjimo eurai sistema.....	65
Mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų priežiūra	66
Bendros mokėjimų eurai erdvės projektas	66
Projektas TARGET2-Securities.....	67
Valstybės išdo ir institucijų sąskaitų tvarkymas	67
Dalyvavimas Europos centrinių bankų sistemoje ir tarptautinis bendradarbiavimas.....	68
Dalyvavimas Europos centrinių bankų sistemoje	68
Dalyvavimas ES institucijų veikloje	68
Bendradarbiavimas su TVF ir kitomis tarptautinėmis institucijomis.....	69
IV. LIETUVOS BANKO VEIKLOS ORGANIZAVIMAS	70
Misija, vertybės ir etika	70
Personalas	70
Veiklos skaidrumas ir visuomenės informavimas	71

LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

LENTELĖS

- 1 lentelė. Realusis BVP pasaulyje
- 2 lentelė. Pagrindiniai ne finansų įmonių veiklos rodikliai
- 3 lentelė. Pinigų finansų įstaigų paskolų portfelio bendrosios vertės kaita
- 4 lentelė. Lietuvos banko taikytos pinigų politikos priemonės
- 5 lentelė. Grynasis užsienio valiutų pirkimas iš Lietuvos banko (–) arba pardavimas Lietuvos bankui
- 6 lentelė. Grynasis pinigų išleidimas arba išėmimas (–)
- 7 lentelė. Banknotai ir monetos apyvartoje
- 8 lentelė. LITAS-RLS ir LITAS-MMS operacijos
- 9 lentelė. TARGET2-LIETUVOS BANKAS operacijos
- 10 lentelė. 2014 m. Lietuvos banko leidiniai

PAVEIKSLAI

- 1 pav. Grynieji pinigai apyvartoje
- 2 pav. Žaliavų kainos JAV doleriais
- 3 pav. Realiojo BVP kaitos veiksniai (išlaidų metodu)
- 4 pav. Realiojo BVP kaitos veiksniai (gamybos metodu)
- 5 pav. Užsienio prekybos balansas
- 6 pav. Einamosios sąskaitos balanso sudedamosios dalys
- 7 pav. Pagrindiniai darbo rinkos rodikliai
- 8 pav. Nominalusis bruto darbo užmokestis
- 9 pav. Metinės infliacijos pagal SVKI veiksniai
- 10 pav. Valdžios sektoriaus pajamos, išlaidos ir balansas
- 11 pav. Ne finansų įmonių galimybės vykdyti įsipareigojimus ir finansinis svertas
- 12 pav. Ne finansų įmonių veiklos rezultatai ir pradėtų bankroto procedūrų skaičius per metus
- 13 pav. Namų ūkių finansinio turto kaitos per metus veiksniai
- 14 pav. Namų ūkių paskolų palūkanų mokėjimo našta
- 15 pav. Ne būstui įsigyti skirtų paskolų namų ūkiams kaita per ketvirtį
- 16 pav. Privačiojo sektoriaus indėlių PFĮ kaita per metus
- 17 pav. Bankų atsargos litais Lietuvos banke
- 18 pav. Lietuvos banko prekyba užsienio valiuta su bankais ir kitais indėlininkais
- 19 pav. Bankų veiklos rodiklių raida
- 20 pav. Bankų paskolų portfelio kokybės rodikliai
- 21 pav. Draudimo įmonių veiklos rezultatai
- 22 pav. Kredito unijų veiklos rodikliai
- 23 pav. Antrosios pakopos PF dalyvių skaičiaus ir turto kaita
- 24 pav. Vartojimo kredito suma pagal vartojimo kredito sutarčių rūšį
- 25 pav. Bendra įsiskolinimų suma
- 26 pav. PFĮ paskolų ir BVP santykio ilgalaikė tendencija bei atotrūkis nuo jos
- 27 pav. Būsto paskolas turinčių namų ūkių paskolų grąžinimui skiriamų pajamų dalis (DSTI rodiklis)
- 28 pav. Einamosios sąskaitos balansas
- 29 pav. Nekilnojamojo turto rinkos aktyvumas ir būsto kainos
- 30 pav. PFĮ paskolų privačiajam sektoriui ir privačiojo sektoriaus indėlių (pašalinus sezono įtaką) santykis
- 31 pav. Kredito unijų investicijos į VVP kaita
- 32 pav. Litai apyvartoje
- 33 pav. Užsienio atsargos
- 34 pav. Investicijų struktūros pokyčiai
- 35 pav. Užsienio atsargų grąža ir 1 m. trukmės Vokietijos VVP pajamingumas
- 36 pav. Investicijų pasiskirstymas pagal finansines priemones
- 37 pav. Investicijų pasiskirstymas pagal reitingus
- 38 pav. Organizacinė schema

SANTRAUKA

2015 m. sausio 1 d. Lietuva įsivedė ES bendrąją valiutą eurą ir tapo devynioliktąja euro zonos nare. Lietuvos bankas prisijungė prie Eurosistemos, kurios pagrindinis pinigų politikos tikslas yra palaikyti kainų stabilumą euro zonoje, ir kartu su ECB bei kitų euro zonos šalių centriniais bankais nuo šiol dalyvauja priimant sprendimus dėl euro zonos pinigų politikos nustatymo ir įgyvendinimo, ECB užsienio atsargų valdymo, euro zonos bankų priežiūros vykdymo ir kitais svarbiais finansiniais klausimais.

Šiame pranešime apžvelgiamas pasirengimas įvesti eurą, išsamiai pristatomas 2014 m. Lietuvos banko atliktas darbas įgyvendinant Lietuvos Respublikos centrinio banko tikslus ir vykdant funkcijas šalies ir pasaulio ekonomikos bei finansų sistemos raidos kontekste.

2014 m. pasaulio ekonomika augo netolygiai. Stipresnis BVP augimas fiksuotas JAV ir Jungtinėje Karalystėje, tačiau sulėtėjo besivystančios rinkos ekonomikos šalių augimo tempai, lėtai augo euro zonos ir Japonijos ūkiai. Neapibrėžtumą euro zonoje didino geopolitinė įtampa dėl konflikto Rytų Ukrainoje, atsigavimą neigiamai veikė pablogėjusi Rusijos ekonominė padėtis ir įvestos abipusės sankcijos. Pasaulio ūkio augimą skatino sumažėjusios žaliavų kainos, centrinių bankų vykdomos ekonomiką skatinančios pinigų politikos priemonės, po truputį atsigaunanti paklausa, tačiau nestabilumas tebevyravo dėl suprastėjusių infliacijos lūkesčių, aukšto valstybių įsiskolinimo lygio, geopolitinių konfliktų.

Lietuvos ekonomikos plėtra 2014 m. tebebuvo viena iš sparčiausių ES. Augimą palaikė didelė vidaus paklausa, ypač namų ūkių vartojimas. Pastarajam teigiamą postūmį darė palankiai susiklosčiusi ekonominė konjunktūra – gerėjo padėtis darbo rinkoje, infliacija buvo itin maža, palūkanų normos sumažėjo iki rekordinių žemumų. Vis dėlto, palyginti su 2013 m., ekonomikos plėtra sulėtėjo: daugiausia įtakos tam turėjo nuosaikiau augusi išorės paklausa, dėl suintensyvėjusios konkurencijos pasaulinėje naftos produktų rinkoje sumažėjęs naftos produktų eksportas ir rugpjūčio mėn. Rusijos paskelbtas kai kurių maisto produktų embargas.

Darbo rinkai pastebimą poveikį darė kylantis gyventojų aktyvumo lygis. Šiam lygiui didėjant, užimtųjų skaičius nemenkai augo, o nedarbo lygis mažėjo šiek tiek lėčiau nei anksčiau. Pastarasis šiuo metu yra gana artimas natūraliojo nedarbo lygio įverčiams. Gerėjanti padėtis darbo rinkoje prisidėjo prie gana nemenko darbo užmokesčio kilimo.

2014 m. infliacija buvo teigiama, tačiau labai maža – kur kas mažesnė nei kelerius ankstesnius metus ir nei vidutiniškai per ilgą laikotarpį. Mažą infliaciją lėmė įvairūs veiksniai, tokie kaip kritusios žaliavų kainos pasaulyje, maža infliacija euro zonoje, nelabai spartus vienetinių darbo sąnaudų augimas Lietuvoje. Atpigus importuojamoms energijos žaliavoms – naftai ir gamtinėms dujoms – energijos vartotojų kainos Lietuvoje 2014 m. nukrito. Taigi teigiamą bendrąją infliaciją palaikė tik grynoji infliacija (infliacijos dalis, labiau susijusi su vidaus paklausa) ir pakilusios maisto kainos. Tačiau ir šių sudedamųjų dalių kaita buvo palanki vartotojams: ir grynoji infliacija, ir maisto kainų augimas sumažėjo, palyginti su 2013 m.

2014 m. ne finansų įmonių veiklos rezultatai, finansinė būklė ir galimybės grąžinti paskolas gerėjo. Analizuojamu laikotarpiu daugiau kaip du trečdaliai įmonių dirbo pelningai, nuosavo kapitalo grąža augo, o įsipareigojimų našta mažėjo. Rusijos įvesti maisto prekių importo apribojimai kol kas didelės neigiamos įtakos neturėjo. Palankesni nefinansinių įmonių veiklos rodikliai prisidėjo prie bankų augančio noro finansuoti verslą, tačiau sprendimus skolintis įmonės vis dar yra linkusios priimti atsargiai. Tam didžiausią įtaką darė santūresnis, negu prognozuota, eksporto rinkų augimas. Be to, ne finansų įmonės turi sukaupusios didelius vidinius rezervus, kuriuos pirmiausia ir naudoja numatomai veiklos plėtrai finansuoti.

Namų ūkių finansinė būklė 2014 m. dar daugiau pagerėjo: augo užimtumas ir atlyginimai, mažėjo nedarbas. Tai ir sumažėjusios palūkanų normos lėmė geresnes negu prieš metus namų ūkių galimybes skolintis. Vis dėlto vartotojų lūkesčiai suprastėjo, o iš bankų jie skolinosi taip pat ne daugiau nei prieš metus.

Per 2014 m. PFĮ paskolų portfelis toliau mažėjo ir metų pabaigoje buvo 2,1 proc. mažesnis negu prieš metus. Daugiau bankams įsiskolinusios įmonės toliau mažino įsipareigojimus, tačiau mažiau iš bankų paskolų gavusios veiklos juos didino. Tarp tokių buvo artimai su valdžios sektoriumi susijusios energijos tiekimo įmonės ar užsienio prekybai atviresnis transportavimo verslas. Lietuvoje, kaip ir ES, besitęsiančiu nuosaikiu augimu 2014 m. išsiskyrė skolinimas būstui įsigyti.

Lietuvos banko pagrindinis tikslas – palaikyti kainų stabilumą – buvo įgyvendinamas taikant fiksuotojo lito kurso strategiją iki pat euro įvedimo 2015 m. sausio 1 d. Lietuva valiutų valdybos sistema sėkmingai taikė dvidešimt metų iki buvo įgyvendintas jos strateginis tikslas – prisijungti prie euro zonos ir pasinaudoti visais ES bendrosios valiutos teikiamais privalumais. Nuo 2004 m. Lietuva, palaikydama fiksuotojo valiutos kurso režimą, dalyvavo VKM II. 2014 m. liepos 23 d. ES Taryba oficialiai pritarė Lietuvos stojimui į euro zoną 2015 m. sausio 1 d. ir nustatė neatšaukiamą litų keitimo į eurus kursą – 3,45280 Lt už 1 Eur, jis sutapo su Lietuvos banko nuo 2002 m. palaikytu pastoviu lito kursu.

2014 m. pabaigoje Lietuvoje veikė 7 bankai ir 8 užsienio bankų filialai. Lietuvos bankų pelnas praėjusiais metais sumažėjo 6,2 proc., tam įtakos turėjo išaugusios išlaidos dėl paskolų vertės sumažėjimo ir didesnės administracinės išlaidos. Verslo įsipareigojimų dydis per metus beveik nepasikeitė, didžiausia paskolų koncentracija liko nekilnojamojo turto (NT), didmeninės ir mažmeninės prekybos bei apdirbamosios gamybos sektoriuose. Išaugęs NT rinkos aktyvumas darė teigiamą įtaką būsto paskolų portfelio augimui. Paskolų portfelio kokybė 2014 m. toliau gerėjo bankams nurašant blogas paskolas ir palankiau vertinant skolininkų finansinę būklę ir jos perspektyvas. Numatomas euro įvedimas nemažai prisidėjo prie stiprios bankų likvidumo būklės.

Lietuvai prisijungus prie euro zonos ir tapus ECB Bendro priežiūros mechanizmo nare, toliau siekiama pritaikyti bankų priežiūros modelį prie BPM reikalavimų, užtikrinant, kad priežiūros modelis ir toliau būtų efektyvus ir vyktų konstruktyvus dialogas su ECB. 2014 m. pagal bendrą ECB metodiką buvo atliktas trijų didžiausių bankų išsamus rizikos vertinimas, parodęs, kad bankų turto kokybė yra gera, o kapitalas – pakankamas, be to, bankai solidžiai atlaikė testavimą nepalankiausiomis sąlygomis.

Toliau stiprinama kredito unijų sektoriaus priežiūra. Lietuvos banko priimti teisės aktai, kai kurioms kredito unijoms taikomi veiklos apribojimai ir kitos poveikio priemonės turėjo įtakos kredito unijų veiklai – jos atsakingiau vertino prisiimamą riziką. Be to, vyko ir tam tikri paskolų portfelio struktūros pokyčiai – mažėjo rizikingesnėmis laikytinų asocijuotiesiems nariams suteiktų paskolų dalis paskolų portfelyje. Lietuvos Respublikos Seimo valdybos sukurta darbo grupė 2015 pradžioje baigė rengti Lietuvos banko inicijuotą „Tvarios kredito unijų veiklos koncepcijos“ projektą, kuriame siūlomų tikslų ir principų įgyvendinimas leistų užtikrinti didesnę kredito unijų sektoriaus integraciją, tvaresnį unijų kapitalo formavimą, kokybiškesnį rizikos valdymą ir efektyvesnę priežiūrą.

Nuo 2014 m. rugsėjo mėn. Lietuvos banko įstatyme nustatytas įpareigojimas Lietuvos bankui vykdyti makroprudencinę politiką, kuria siekiama prisidėti prie finansų sistemos stabilumo apsaugos, įskaitant finansų sistemos atsparumo stiprinimą ir sisteminės rizikos susidarymo mažinimą, taip siekiant užtikrinti tvarų finansų sektoriaus įnašą į ekonomikos augimą. Vadovaudamasis šiuo įstatymu, Lietuvos bankas 2015 m. kovo mėn. patvirtino Makroprudencinės politikos strategiją, kurioje nustatomi makroprudencinės politikos pagrindinis ir detalesni tarpiniai tikslai bei makroprudencinės priemonės, skirtos šiems tikslams pasiekti. Strategijoje taip pat numatyta makroprudencinės politikos sprendimų priėmimo ir jų viešinimo bei bendradarbiavimo su kitomis institucijomis tvarka.

2014 m. prieš euro įvedimą Lietuvoje grynųjų pinigų vertė ir skaičius apyvartoje sumažėjo per pusę. Apyvartoje ypač sumažėjo didžiųjų nominalių banknotų ir monetų.

Finansinio turto grąža 2014 m. buvo lygi 1,86 proc. Investavimo rezultatus lėmė mažos, per metus dar labiau sumažėjusios kredito rizikos požiūriu saugiausių euro zonos valstybių pelningumo normos, taip pat pastebimai sumažėję kitų euro zonos šalių SVP pajamingumo normų skirtumai (kredito rizikos priedai) ir pasaulio rinkose pabrangusios akcijos.

Nuo 2016 m. sausio 1 d. Lietuvoje turės būti įgyvendinti SEPA reglamento reikalavimai, pagal kuriuos mokėjimo paslaugų teikėjai ir jų klientai naudos vienodo formato mokėjimo priemonės, kurioms taikomos vienodos taisyklės. Siekdamas paskatinti mokėjimo paslaugų teikėjus imtis aktyvesnių veiksmų, Lietuvos bankas suformavo lūkesčius dėl pasirengimo įgyvendinti SEPA reikalavimus

etapų. Mokėjimo paslaugų teikėjai turi parengti savo vidaus sistemas ir sąsajas su klientais iki 2015 m. liepos 1 d., kad per likusį laiką ūkio subjektai galėtų nuosekliai pereiti prie SEPA formatų. Atsižvelgdamas į SEPA reglamento reikalavimus Lietuvos bankas nusprendė parengti SEPA reglamento reikalavimus atitinkančią Lietuvos banko mažmeninių mokėjimų sistemą.

Lietuvos bankas aktyviai dalyvavo ECBS, kitų ES institucijų, tarptautinių organizacijų veikloje, glaudžiai bendradarbiavo su TVF ir kitomis tarptautinėmis organizacijomis, reitingų agentūromis, nacionaliniais centriniais bankais ir priežiūros institucijomis. ES Tarybai priėmus sprendimą dėl Lietuvos narystės euro zonoje, Lietuvos banko atstovai stebėjo teisėmis įsitraukė į ECB valdančiosios tarybos ir Priežiūros valdybos bei Eurosistemos sudėties ECBS komitetų veiklą. ES institucijų darbotvarkėse daugiausia dėmesio skirta BPM įgyvendinimo ir ilgalaikio ekonomikos finansavimo klausimams. TVF daug dėmesio skyrė tarptautinės makroekonominės aplinkos, pinigų politikos suregulavimo ir finansų sistemos pertvarkos klausimams, taip pat svarbi prioritentinė veiklos sritis buvo regioninės stebėsenos stiprinimas.

Laikydamasis atskaitingumo visuomenei principo, Lietuvos bankas įvairiomis informavimo priemonėmis užtikrina savo veiklos skaidrumą. Taip stiprinamas pasitikėjimas Lietuvos Respublikos centriniu banku ir šalies finansų sistema.

I. EURO ĮVEDIMAS LIETUVOJE

2015 m. sausio 1 d. Lietuva tapo devynioliktąja euro zonos nare. Lietuvos bankas tapo Eurosistemos dalimi ir kartu su ECB bei kitų euro zonos šalių centriniais bankais nuo šiol dalyvauja priimant sprendimus dėl euro zonos pinigų politikos nustatymo ir įgyvendinimo, ECB užsienio atsargų valdymo, euro zonos bankų priežiūros vykdymo ir kitais svarbiais finansiniais klausimais.

Sklandžiai įvykęs euro įvedimas užbaigė kelerius metus trukusius praktinio pasirengimo įvesti naująją valiutą darbus. Lietuvos banko veiklos plane dėl euro įvedimo buvo numatyta beveik 400 priemonių, susijusių su įvairiomis sritimis: nacionalinės teisės pritaikymu, visuomenės informavimu, pasirengimu keisti grynuosius pinigus, mokėjimo sistemų pertvarkymu, finansinio turto valdymu, apskaitos pritaikymu, statistinės informacijos tvarkymu, vartotojų apsauga ir kt.

Rengiantis euro įvedimui buvo aktyviai bendradarbiaujama su Lietuvos komerciniais bankais. 2014 m. liepos 17 d. pasirašytas Lietuvos banko ir komercinių bankų Tarpusavio supratimo memorandumas dėl gerosios praktikos rengiantis euro įvedimui. Juo bankai įsipareigojo intensyviausiu valiutos keitimo laikotarpiu klientus padaliniuose aptarnauti ilgiau, sudaryti palankias sąlygas įnešti grynuosius litus į banko sąskaitą, taikyti kitas priemones, kad gyventojai ir verslas galėtų sklandžiai pasikeisti pinigus.

Lietuvos bankas taip pat bendradarbiavo su kitomis valstybės institucijomis ir vadovavo trims nacionalinėms darbo grupėms, koordinavusioms grynųjų pinigų, visuomenės informavimo ir konvergencijos kriterijų stebėsenos klausimus. Toliau šiame skirsnyje apžvelgiami svarbiausi atlikti pasirengimo euro įvedimui darbai, atsižvelgiant į Lietuvos banko vadovaujamų euro įvedimo darbo grupių veiklą ir sritis, kuriose Lietuvos bankui tenka svarbiausias vaidmuo.

Grynųjų pinigų pakeitimas

Lietuvos bankas buvo atsakingas už apsirūpinimą eurų banknotais ir monetomis. Siekdamas užtikrinti sklandų grynųjų pinigų keitimo procesą, Lietuvos bankas nustatė ir su ECB suderino šaliai reikalingų eurų nominalų kiekį ir struktūrą. Buvo nuspręsta, kad Lietuvai reikia 132 mln. vnt. eurų banknotų ir 370 mln. vnt. eurų monetų apyvartoje esantiems litams pakeisti ir apyvartai 2015 m. užtikrinti.

Po ES Tarybos sprendimo dėl išlygos Lietuvai naudoti nacionalinę valiutą panaikinimo Lietuvos bankas, suderinęs su ECB, pasirašė eurų banknotų skolinimosi sutartį su Vokietijos centriniu banku. Lietuvai reikalingas eurų monetas kaldina UAB Lietuvos monetų kalykla, Lietuvos bankas su ja pasirašė lietuviškų eurų ir euro centų monetų kaldinimo bei eurų monetų rinkinių gamybos sutartį. Euro įvedimui Lietuvos Respublikoje į Lietuvos banko saugyklas laiku buvo pristatyta 132 mln. vnt. eurų banknotų ir 225,3 mln. vnt. eurų ir euro centų monetų.

Viena iš svarbiausių grynųjų pinigų keitimo proceso sudedamųjų dalių – grynųjų litų išėmimas iš apyvartos ir grynųjų paskirstymas. Pasirengimą euro įvedimui palengvino mažėjantis grynųjų litų apyvartoje kiekis. 2014 m. pradžioje grynųjų pinigų apyvartoje suma Lietuvoje buvo 11,9 mlrd., o gruodžio 31 d. – tik 5,8 mlrd. Lt.

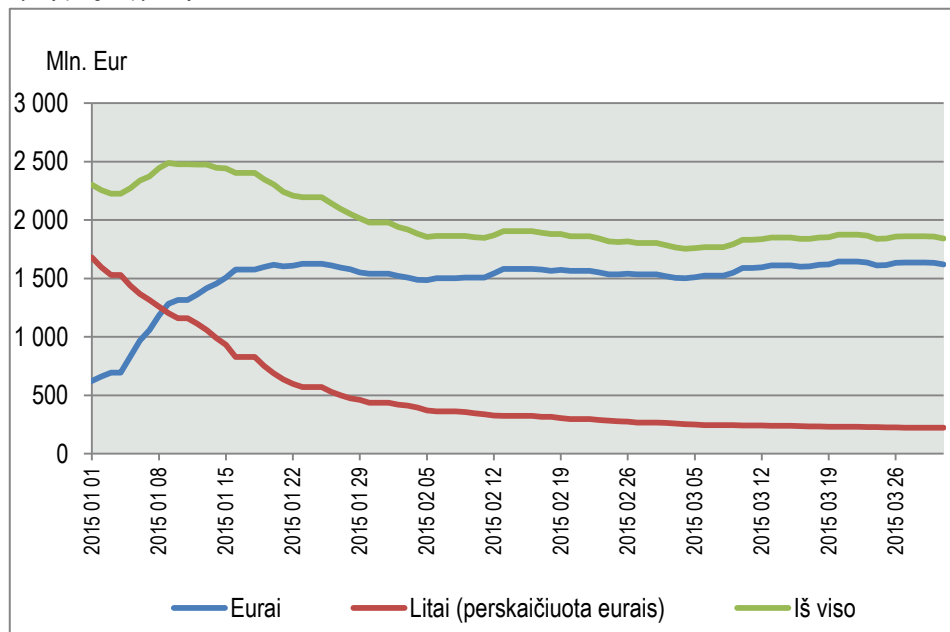
Išankstinis eurų monetų paskirstymas prasidėjo 2014 m. spalio 1 d., o banknotų – 2014 m. lapkričio 1 d. Iš viso iki 2014 m. gruodžio 31 d. Lietuvos bankas komerciniams bankams išankstinio pirminio eurų paskirstymo metu išdavė 193,1 mln. vnt. eurų monetų ir 36,1 mln. vnt. eurų banknotų. Komerciniai bankai iš Lietuvos banko atsiėmė visus eurų monetų rinkinius, skirtus prekybininkams, t. y. 70,6 tūkst. vnt. 111 Eur vertės ir 73,3 tūkst. vnt. 200 Eur vertės monetų rinkinių. Komerciniai bankai išankstinio antrinio eurų paskirstymo metu klientams išdavė 95,6 mln. vnt. monetų ir 9,5 mln. vnt. banknotų.

2014 m. gruodžio 1 d. Lietuvos bankas ir komerciniai bankai, o gruodžio 4 d. ir AB Lietuvos paštas pradėjo platinti 11,59 eurų vertės lietuviškų eurų monetų rinkinius visuomenei. Visi 900 tūkst. vnt. minėtų eurų monetų rinkinių visuomenei buvo išplatinti iki euro įvedimo dienos.

Lietuvoje, įvedus eurą, 2015 m. sausio 1–15 d., dviejų valiutų apyvartos laikotarpiu, mokant už prekes ir paslaugas grynaisiais pinigais buvo galima atsiskaityti ir litais. 2015 m. sausio 16 d. euras tapo vienintele teisėta, privaloma priimti atsiskaitymams mokėjimo priemone.

Jau 2015 m. sausio 9 d. apyvartoje eurų suma viršijo litų sumą, t. y. apyvartoje buvo 1 282,8 mln. eurų (51,6 %) ir 1 204,8 mln. eurų litais (48,4 %).

1 pav. Grynieji pinigai apyvartoje

2015 m. kovo 31 d. apyvartoje buvo likę 13,2 mln. vnt. litų banknotų (jų vertė sudarė 628,5 mln. Lt) ir 880,6 mln. vnt. litų monetų (jų vertė – 120,8 mln. Lt). Iš viso nuo 2014 m. pradžios iki 2015 m. kovo 31 d. iš apyvartos išimta 86 proc. (79,8 mln. vnt.) litų banknotų ir 24 proc. (285,4 mln. vnt.) litų monetų. 2015 m. sausio–kovo mėn. iš apyvartos išimta 43,2 mln. vnt. litų banknotų ir 209,4 mln. vnt. litų monetų.

Litai į eurus neatlygintinai, fiksuotu kursu – 3,4528 lito už eurą – Lietuvos pašte ir kai kuriose kredito unijose buvo keičiami 60 kalendorinių dienų nuo euro įvedimo. Komerčiuose bankuose jie bus keičiami pusę metų, dalyje komercinių bankų padalinių – visus metus. Lietuvos banke litai į eurus neatlygintinai bus keičiami neribotą laiką.

Bankomatų ir mokėjimo paslaugų pritaikymas

Siekdamas užtikrinti bankomatų ir elektroninių mokėjimų prieinamumą visuomenei euro įvedimo Lietuvoje metu, Lietuvos bankas nustatė siektinus tikslus ir stebėjo mokėjimo paslaugų teikėjų pasirengimą atsiskaitymų mokėjimo kortelėmis, grynųjų pinigų išdavimo bankomatuose ir internetinės bankininkystės srityse.

Bankomatų tinklo pritaikymas išduoti eurus nuo sausio 1 d. įvyko sėkmingai. Didžioji bankomatų dalis nustojo išduoti litus vėlyvą gruodžio 31 d. vakarą, ir tik dalis bankomatų dėl tam tikrų funkcinių apribojimų neveikė jau anksčiau – buvo palaipsniui išjungti gruodžio 29–31 d. Jau pirmosiomis 2015 m. minutėmis pradėjo veikti 60 proc. Lietuvos bankomatų, išduodančių grynuosius pinigus, o 0.30 val. visuose bankomatuose buvo galima pasiimti grynųjų eurų. Bankomatai, kurie priima grynuosius pinigus, buvo aktyvuoti šiek tiek vėliau, tačiau dauguma (80 %) pradėjo veikti irgi sausio 1 d. naktį, kiti – sausio 1 d. pirmojoje pusėje. Pažymėtina, kad, siekiant užtikrinti sklandesnį litų keitimą į eurus, du didieji bankai teikė litų priėmimo paslaugą dalyje bankomatų ir po euro įvedimo dienos.

Mokėjimų kortelėmis segmente taip pat didelių trikdžių neužfiksuota. Kaip buvo iš anksto planuota ir informuota, Naujųjų metų naktį dalies bankų mokėjimo kortelėmis dėl atnaujintų sistemų diegimo tam tikrą laiką nebuvo galima atsiskaityti. Šie pertrūkiai truko nuo 15 min. iki 1 val.

Dėl euro įvedimo buvo būtini bankų sistemų pakeitimai, taip pat reikėjo pakankamai laiko skirti jiems įdiegti. Todėl mokėjimo nurodymai gruodžio 31 d. buvo priimami trumpiau nei įprastai – iki 12 val. Internetinės bankininkystės sistemos su keliomis išimtimis neveikė nuo 14 val. Didžiosios dalies bankų internetinės bankininkystės sistemos klientams buvo prieinamos jau sausio 1 d. – dalyje buvo galima pasitikrinti pakeistą į eurus mokėjimo sąskaitos likutį, o kai kuriuose buvo galima naudotis visomis paslaugomis. Pirmosios sausio mėn. darbo dienos ryte veikė visų bankų internetinės bankininkystės sistemos.

Mokėjimo sistemų pertvarkymas

Lietuvos bankas, įgyvendindamas vieną iš savo pagrindinių tikslų – skatinti patvarų ir veiksmingą mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų veikimą, administruoja mokėjimo sistemas.

Įvedus eurą, Lietuvos banko valdomos mokėjimo sistemos buvo pertvarkytos: realaus laiko mokėjimo sistema litais LITAS-RLS buvo uždaryta, o realaus laiko atsiskaitymai eurais nuo šiol atliekami realaus laiko mokėjimo sistemoje TARGET2-LIETUVOS BANKAS. Įgyvendindamas tai, Lietuvos bankas rengė planus ir koordinavo tų kredito įstaigų, kurios iki šių metų nedalyvavo sistemoje TARGET2-LIETUVOS BANKAS, prisijungimą prie šios sistemos. Visos šioje sistemoje dalyvaujančios kredito įstaigos nuo 2015 m. gali naudotis Eurosistemos teikiamomis nakties indėlio ir ribinio skolinimosi galimybėmis.

Mažmeninių mokėjimų sistema LITAS-MMS buvo pertvarkyta taip, kad nuo 2015 m. teikia mažmeninių mokėjimų eurais tarp šalies kredito įstaigų paslaugas. Lietuvos bankas atliko sistemos LITAS-MMS pakeitimus, leidžiančius sistemoje LITAS-MMS dalyvaujančioms kredito įstaigoms spartinti tarpusavio mokėjimus ir mažinti jų įkainius klientams. Buvo prailgintas sistemos darbo laikas, t. y. mokėjimai apdorojami iki 17 val. (prieš metus mažmeniniai mokėjimai buvo apdorojami iki 15.30 val.). Be to, nuo keturių iki devynių padidintas tarpuskaitų skaičius per dieną, o mokėjimo įkainis nustatytas 1 euro cento dydžio, vietoje prieš tai galiojusio 19 lietuviškų centų įkainio.

Sistemoje LITAS-MMS įdiegta nauja mažmeninių greitųjų mokėjimų paslauga, t. y. kredito įstaigos, apsisprendusios teikti greitųjų mokėjimų paslaugą savo klientams, gali per sistemą LITAS-MMS pateikti skubų (įvykdomą nedelsiant, nelaukiant eilinės tarpuskaitos laiko) mokėjimą į kitą šia paslauga besinaudojančią kredito įstaigą. Tokio mokėjimo apdorojimas kredito įstaigai kainuoja 10 euro centų.

ES mažmeninių mokėjimų vykdymą reglamentuoja 2012 m. kovo 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 260/2012, kuriuo nustatomi kredito pervedimų ir tiesioginio debeto operacijų eurais techniniai ir komerciniai reikalavimai ir iš dalies keičiamas Reglamentas (EB) Nr. 924/2009 (toliau – SEPA reglamentas). SEPA reglamente nustatytas vienu metų pereinamasis laikotarpis, skiriamas šalims, įsivedusioms eurą, pasirengti SEPA formatams, baigiasi 2016 m. pradžioje, todėl nuo 2016 m. sausio 1 d. turės pradėti veikti SEPA reglamento reikalavimus atitinkanti mažmeninių mokėjimų eurais sistema. Šiuo metu Lietuvos banke rengiami sistemos LITAS-MMS patobulinimų programiniai pakeitimai siekiant pritaikyti sistemą SEPA standarte numatytiems mokėjimo pranešimams. 2016 m. SEPA formatams pritaikyta sistema sudarys kredito įstaigoms sąlygas keistis pagal bendrą SEPA standartą parengtais mokėjimo nurodymais ne tik šalies viduje, bet ir siųsti bei gauti juos iš visų Europos ekonominės erdvės (EEE) šalių kredito įstaigų. Jungtis prie Lietuvos banko sistemos pakviestos ne tik kredito įstaigos, bet ir mokėjimo bei elektroninių pinigų įstaigos – tai, tikimasi, padidins konkurenciją mokėjimų rinkoje.

Visuomenės informavimo veikla

Lietuvos bankas kartu su ECB vykdė aktyvią grynųjų pinigų informavimo kampaniją. Vienas iš svarbiausių jos tikslų buvo supažindinti visuomenę su Europos Sąjungos bendrąja valiuta – eurų monetomis ir banknotais, jų apsaugos priemonėmis, kad gyventojai būtų kuo geriau pasirengę apsaugoti nuo galimų apgavysčių, nesuspatingimų ir pan. 2014 m. rudenį paskelbto „Eurobarometro“ tyrimo duomenimis, viena iš esminių informacijos sričių, kurios Lietuvos gyventojai pageidavo

rengiantis euro įvedimui, buvo eurų banknotų ir monetų išvaizda (tai nurodė 36 % apklaustųjų)¹. Tokį informavimą užtikrino daug įvairių komunikacijos priemonių.

2014 m. euro tema Lietuvos bankas paskelbė 113 pranešimų spaudai, surengė 9 spaudos konferencijas, internete paskelbė 33 savo ir 3 ECB filmukus.

Vyko informacinės-šviečiamosios paskaitos, kitokie renginiai įvairioms visuomenės grupėms. 2014 m. pavasarį ir rudenį Lietuvos banko ir kitų institucijų atstovų surengta 240 seminarų gyventojams ir verslui visose 60 Lietuvos savivaldybių, juose apsilankė daugiau kaip 7 tūkst. klausytojų. 2014 m. kovo mėn. Lietuvos banko organizuotos Vaikų finansinio švietimo savaitės renginiuose dalyvavo apie 8 tūkst. vaikų. Lietuvos banko Pinigų muziejuje Vilniuje surengti 66 edukaciniai užsiėmimai apie eurą, juose apsilankė beveik 2 tūkst. mokinių. Pinigų muziejus parengė metodinę ir edukacinę medžiagą apie eurą įvairių klasių moksleiviams, ji buvo išplatinta mokytojams.

Daug dėmesio skirta grynųjų pinigų tvarkytojų, kasininkų supažindinimui su grynaisiais eurai. 2014 m. pavasario ir rudens sesijose Lietuvos banke iš viso suorganizuoti 77 mokymo seminarai, juose iš viso dalyvavo 1 200 grynųjų pinigų tvarkytojų iš finansinių paslaugų, prekybos ir pašto įmonių. Jie žinias apie eurą perteikė apie 12 000 kolegų savo įmonėse.

2014 m. gegužės 13 d.–spalio 1 d. Kaune veikusi Lietuvos banko paroda „Vytiš: nuo lietuviško denaro iki euro“ atskleidė istorinę Vyčio kelionę nuo pat pirmųjų lietuviškų monetų XIV a. iki lietuviškų eurų. Joje gyventojai pirmieji galėjo pamatyti 2015 m. laidos lietuviškus eurus su Vyčiu. Parodą Kaune aplankė 2,5 tūkst. žmonių. Spalio 2 d. paroda perkelta į Vilnių ir čia veikė iki 2015 m. vasario pabaigos.

Artėjant euro įvedimui, Lietuvos bankas intensyviai ragino verslininkus iš anksto apsirūpinti grynaisiais eurai, kad būtų sklandus perėjimas prie naujosios valiutos. 2014 m. rugpjūčio mėn. parengtos ir paskelbtos rekomendacijos „Aštuoni žingsniai verslininkams pasirengti naudoti grynuosius eurus ir jais apsirūpinti“, lapkričio mėn. bendradarbiaujant su Valstybine mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos išsiųsta 230 tūkst. el. laiškų verslininkams raginant juos apsirūpinti eurai.

Lietuvos banko kartu su ECB Vilniuje 2014 m. rugsėjo 25 d. surengta tarptautinė konferencija „Euras Lietuvoje: viena rinka, viena valiuta, bendra ateitis“ plačiai nušviesta pasaulio žiniasklaidos.

2014 m. spalio mėn.–2015 m. sausio mėn. Vilniuje Lietuvos banko su ECB surengtą eurui skirtą parodą aplankė 46 tūkst. lankytojų iš visos Lietuvos.

Informavimui apie eurą veiksmingai panaudoti leidiniai: 2014 m. gruodžio 3–23 d. į 1,34 mln. namų ūkių išsiųsti ECB ir Lietuvos banko parengti informaciniai eurų paketai su praktiška informacija apie grynuosius eurus bei specialiai euro įvedimui pagamintomis trimatėmis valiutos skaičiuoklėmis. Be to, 2014 m. Lietuvoje išplatinti 236 tūkst. ECB leidinių, išplatinta daugiau kaip 1,7 mln. Lietuvos banko parengtų lankstinukų, brošiūrų, plakatų, pastatyti 39 stendai apie eurą.

Dėmesio informavimo kampanijos metu skirta ir tautinių mažumų informavimui (išplatinti leidiniai apie eurą lenkų ir rusų kalbomis), taip pat įgyvendintos kai kurios priemonės su naująja valiuta supažindinant socialiai pažeidžiamas grupes – akluosius ir silpnaregius (Lietuvos bankas užsakė ir išplatino 3 000 specialių kortelių akliesiems, skirtų eurų banknotams ir monetoms atpažinti; jiems išplatinta 4 000 ECB garso kortelių), klausos negalia turinčius asmenis (Lietuvos bankas užsakė filmuką gestų kalba apie eurų apsaugos priemones).

Lietuvos banko ir ECB organizuotos informavimo apie grynuosius eurus kampanijos intensyviausias etapas buvo 2014 m. gruodžio viduryje–2015 m. sausio viduryje: skelbtos lauko, spaudos, interneto, TV reklamos, per televiziją ir informavimo partnerių vaizdo ekranuose rodyti trumpi informaciniai filmai „Euras atvyksta į Lietuvą. Pažink naujuosius pinigus“ ir „Euras atvyksta į Lietuvą. Kelionė“, juos kuriant dalyvavo ir Lietuvos bankas.

Lietuvos banko kartu su kitomis valstybės institucijomis (Finansų ministerija, Ūkio ministerija, Valstybine vartotojų teisių apsaugos tarnyba ir kt.) organizuota euro informacinė kampanija, bendradarbiaujant su ECB ir Europos Komisija, davė teigiamų rezultatų. Remiantis Lietuvos banko užsakymu atliktų reprezentatyvių apklausų duomenimis, nuo 2014 m. lapkričio iki 2015 m. sausio

¹ http://ec.europa.eu/economy_finance/pdf/2014/fi402_report_for_pub.pdf

pabaigos–vasario pradžios, net 38 proc. p. (nuo 46 iki 84 %) išaugo gyventojų², galinčių įvardyti bent vieną eurų banknotų apsaugos priemonę, dalis. Per „Eurobarometro“ apklausą 2015 m. sausio 16–19 d., kai Lietuvoje telefonu buvo apklausta apie 1 000 įvairioms socialinėms ir demografinėms grupėms priklausančių respondentų, 86 proc. jų teigė, kad euro įvedimas praėjo sklandžiai ir efektyviai³. „Eurobarometro“ apklausų⁴ duomenys rodo, kad Lietuvos gyventojų informuotumas apie eurą vis didėjo: 2013 m. balandžio mėn. tik 41 proc. jų sutiko, kad yra gerai (labai gerai ir pakankamai gerai) informuoti, 2014 m. balandžio mėn. – jau 50, 2014 m. rugsėjo mėn. – 70, 2015 m. sausio mėn. – net 92 proc. Be to, nuosekliai didėjo ir gyventojų pritarimas eurui kaip bendrajai ES valiutai: 2013 m. pavasarį eurui pritarė tik 40, 2014 m. pavasarį – 50, o 2014 m. lapkričio mėn., prieš euro įvedimą, – 63 proc. gyventojų⁵.

Lietuvos banko išlaidos, susijusios su informacijos apie eurą sklaida ir komunikacija, 2014 m. sudarė 1,46 mln. Lt. Pažymėtina, kad Lietuvos bankui pavyko nemažą dalį visuomenės informavimo veiklų vykdyti neatlygintinai, susitarus su socialiai atsakingais partneriais. Taip trijų didžiausių šalies mobiliojo ryšio operatorių lėšomis gyventojai buvo informuoti apie svarbiausius euro įvedimo aspektus trumposiomis žinutėmis (SMS): per du informavimo etapus 2014 m. liepos–rugpjūčio mėn. ir gruodžio mėn. išsiųsta 6,38 mln. SMS. Prie Lietuvos banko inicijuotos šviečiamosios socialinės akcijos, kurios metu gyventojai nuo 2014 m. lapkričio pradžios iki 2015 m. sausio pradžios supažindinti su pagrindiniais principais, kaip patikrinti eurų banknotų tikrumą, nekomerciniais pagrindais prisijungė 25 partneriai. Informacija gyventojus pasiekė per bankų, prekybininkų, paslaugų teikėjų, oro uostų ir kitų įstaigų valdomų daugiau nei 2 tūkst. informacinių ekranų.

2014 m. lapkričio–gruodžio mėn. daugiau nei 300 tūkst. mokinių, jų tėvų ir mokytojų esminės žinios apie bendrąją euro zonos valiutą pasiekė per jiems įprastus elektroninius dienynus. Tokią galimybę užtikrino Lietuvos banko bei Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos iniciatyva į euro informavimo kampaniją nekomerciniais pagrindais įsitraukę trys didžiausi elektroniniai mokymosi tinklai *Mano dienyas*, *TAMO* ir *Vdienynas*.

Prie informavimo kampanijos apie grynuosius eurus svariai prisidėjo ECB, finansavęs visuomenės informavimo apie eurą priemones (informacinis paketas kiekvienam namų ūkiui, kiti leidiniai apie eurų banknotus ir monetas, lauko, spaudos, interneto, TV reklamų kūrimas ir transliacija, euro paroda ir kt.). Lietuvos banko vadovaujamoje euro komunikaciją koordinavusioje Visuomenės informavimo darbo grupėje dirbo 15 institucijų atstovai. Be to, buvo nuolat konsultuojamasi, bendradarbiaujama su verslo partneriais (bankais, prekybos įmonėmis) ir švietimo įstaigomis.

Vartotojų interesų apsauga euro įvedimo laikotarpiu

Siekdamas užtikrinti tinkamą finansinių paslaugų vartotojų (toliau – vartotojai) interesų apsaugą euro įvedimo metu, Lietuvos bankas jau 2014 m. pradžioje nustatė galimas rizikas, su kuriomis gali susidurti vartotojai, ir ėmėsi priemonių joms valdyti. Buvo patvirtintos Klientų informavimo apie euro įvedimo pasekmes sutartiniams santykiams gairės. Jų tikslas – atkreipti Lietuvos banko prižiūrimų finansų rinkos dalyvių dėmesį į svarbiausius klientų informavimo principus, siekiant juos visapusiškai informuoti apie praktinius euro įvedimo aspektus, euro įvedimo įtaką tarpusavio (finansų rinkos dalyvių ir jų klientų) sutartiniams santykiams ir su tuo susijusius kitus pasikeitimus. Be to, vykdant Euro įvedimo Lietuvos Respublikoje įstatyme nustatytų reikalavimų laikymosi priežiūrą, 2014 m. rugsėjo–gruodžio mėn. buvo peržiūrėtos 26 finansų rinkos dalyvių interneto svetainės. Įvertinus jose pateikiamą informaciją apie finansų rinkos dalyvių teikiamų paslaugų įkainius, buvo nustatyta trūkumų, daugiausia susijusių su taikomų įkainių nurodymu tik litais bei neteisingu jų perskaičiavimu iš litų į eurus ir apvalinimu. Visi subjektai, kurių interneto tinklalapiuose buvo nustatyti minėti trūkumai, atsižvelgė į Priežiūros tarnybos nurodymus juos ištaisyti ir tai padarė laiku. 2014 m. rugsėjo–gruodžio

² 2014 m. lapkričio mėn. eurų banknotus mačiusių respondentų dalis sudarė 84 proc., 46 proc. jų galėjo įvardyti bent vieną eurų banknotų apsaugos priemonę; 2015 m. sausio pabaigoje–vasario pradžioje eurų banknotus mačiusių respondentų dalis – 99 proc., 84 proc. jų galėjo įvardyti bent vieną eurų banknotų apsaugos priemonę.

³ http://ec.europa.eu/economy_finance/articles/pdf/fl412_report_final_en.pdf

⁴ http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_402_sum_en.pdf

⁵ http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb82/eb82_first_en.pdf

mėn. taip pat buvo išnagrinėti 7 vartotojų skundai dėl galimų euro įvedimą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimų pažeidimų, tačiau įvertinus nustatyta, kad visi jie buvo nepagrįsti.

Prisijungimas prie Bankų sąjungos

Lietuvai prisijungus prie euro zonos, Lietuva automatiškai tapo ir BPM dalimi. 2015 sausio mėn. Lietuvos banke lankantis ECB Priežiūros valdybos pirmininkei Danièle Nouy buvo aptarti praktiniai su dalyvavimu BPM susiję klausimai. Nuo 2014 m. lapkričio 4 d., kai oficialiai pradėjo veikti BPM, ECB tapo tiesiogiai atsakingas už didžiausių euro zonos šalyse veikiančių bankų priežiūrą, o nacionalinių šalių priežiūros institucijos ir toliau buvo atsakingos už mažesnių bankų priežiūrą. Lietuvoje veikiančių trijų didžiausių bankų (AB SEB banko, „Swedbank“, AB, ir AB DNB banko) tiesioginę priežiūrą taip pat perėmė ECB. Vis dėlto BPM yra sukurtas taip, kad, atlikdamas didžiausių bankų priežiūrą, ECB pasitelkia nacionalinių priežiūros institucijų patirtį ir išteklius. Šiuo tikslu kiekvienam reikšmingam bankui, už kurio tiesioginę priežiūrą yra atsakingas ECB, yra įsteigtos jungtinės priežiūros grupės (angl. *Joint Supervisory Teams*), koordinuojamos ECB darbuotoju, tačiau reikšmingas vaidmuo grupėse tenka ir į jas įtrauktiems nacionalinių priežiūros institucijų specialistams. Pasikeitė ir Lietuvos banko statusas trijų didžiausių bankų priežiūros kolegijose: nuo šiol jose kaip visateisis narys dalyvauja ECB, o Lietuvos bankas – kaip stebėtojas. Lietuvos bankas dar praėjusiais metais pradėjo intensyviai rengtis prisijungimui prie BPM: pagal vienodą ECB metodiką buvo atliktas trijų didžiausių bankų išsamus rizikos vertinimas, parodęs, kad bankų turto kokybė yra gera, o kapitalas – pakankamas, be to, bankai solidžiai atlaikė testavimą nepalankiausiomis sąlygomis; Lietuvos banko valdybos narė pradėjo stebėtojo teisėmis dalyvauti BPM Priežiūros valdyboje (nuo 2015 m. sausio 1 d. tapo visateise jos nare); Lietuvos banko darbuotojai pradėjo dalyvauti BPM darbo grupėse kuriant bendrą priežiūros metodiką ir dalijantis geriausia priežiūros praktika; vyko dvišaliai susitikimai su įvairių sričių ECB darbuotojais ir kt. Pažymėtina, kad nuo 2015 m. sausio 1 d., gavęs visateisį BPM Priežiūros valdybos mandata, Lietuvos bankas dalyvauja priimdamas sprendimus ne tik Lietuvos, bet ir visos euro zonos bankų priežiūros klausimais.

II. EKONOMIKOS IR FINANSŲ APŽVALGA

Pasaulio ekonomikos raida

2014 m. pasaulio realusis BVP paaugo 3,3 proc., tačiau augimo tempai pagrindiniuose pasaulio regionuose buvo netolygūs. Tarp išsivysčiusių valstybių sparčiausia ūkio raida buvo JAV (realusis BVP padidėjo 2,4 proc.) ir Jungtinės Karalystės (2,6 proc.), o euro zonos ir Japonijos BVP augo lėtai ir sudarė atitinkamai 0,9 ir 0,1 proc. Daugumoje besiformuojančios rinkos ekonomikos šalių realiojo BVP augimo tempas sulėtėjo. 2014 m. pagrindiniai veiksniai, formavę pasaulio ekonomikos raidą, buvo: lėtai atsigaunanti paklausa, tebesitęsę ir įsiplieskę nauji kariniai konfliktai, kritusios žaliavų kainos, mažos (kai kur neigiamos) palūkanų normos.

1 lentelė. Realusis BVP pasaulyje
(proc.)

	Realiojo BVP augimas			
	2013	2014	2015*	2016*
Visas pasaulis	3,3	3,3	3,5	3,7
Išsivysčiusios valstybės	1,3	1,8	2,4	2,4
JAV	2,2	2,4	3,6	3,3
Euro zona	-0,5	0,9	1,2	1,4
Besiformuojančios rinkos ekonomikos šalys	4,7	4,4	4,3	4,7
Kinija	7,8	7,4	6,8	6,3
Rusija	1,3	0,6	-3,0	-1,0

Šaltinis: TVF.

* Prognozės.

Dauguma pagrindinių centrinių bankų, reaguodami į mažėjančią infliaciją bei lėtus BVP augimo tempus, 2014 m. palaikė žemas arba dar labiau sumažino pagrindines palūkanų normas ir taikė skatinamąsias pinigų politikos priemones. Antrąjį pusmetį pinigų politikos kryptys pradėjo labiau skirtis JAV ir euro zonoje. Spalio mėn. JAV Federalinio rezervo sistema (angl. *Federal Reserve System*, FED) paskelbė apie kiekybinio ekonomikos skatinimo programos nutraukimą, o ECB ėmė taikyti papildomas netradicines pinigų politikos priemones ir sumažino palūkanų normas.

2014 m. atsigaunant vidaus paklausai ir didėjant vartojimo išlaidoms, sparčiau augo ir JAV ekonomika. Padėtis darbo rinkoje tolygiai gerėjo visus metus, sumažėjo nedarbo lygis, kilo atlyginimai ir realiosios gyventojų pajamos. 2014 m. JAV doleris stiprėjo beveik visų pagrindinių valiutų atžvilgiu, išaugo JAV prekybos balanso deficitas. Nors valdžios sektoriaus išlaidos didėjo, tačiau, gerėjant mokesčių surinkimui, JAV federalinio biudžeto deficitas sumažėjo iki žemiausio lygio nuo 2008 m.

2014 m. euro zonos realusis BVP augo lėtai, ypač keturių didžiausių regiono ekonomikų (Vokietijos – 1,6, Prancūzijos – 0,4, Italijos – -0,4, Ispanijos – 1,4 proc.). Nedarbo lygis regione vis dar buvo aukštas, o infliacija – maža: kai kuriose euro zonos valstybėse gruodžio mėn., kaip ir pirmaisiais 2015 m. mėnesiais, užfiksuota defliacija. Euro zonos ekonomikos augimą slopino vangios investicijos, struktūrinės problemos ir neapibrėžtumas dėl besitęsiančio konflikto Ukrainoje. 2014 m. euras silpnėjo daugumos prekybos partnerių valiutų atžvilgiu, o einamosios sąskaitos perviršis, palyginti su 2013 m., išaugo. Euro zonos valstybių įsiskolinimas ir toliau buvo didelis, o paskutinį ketvirtį atsinaujinęs politinis nestabilumas Graikijoje dar labiau padidino įtampą finansų rinkose.

Dėl konflikto Ukrainoje, kritusių naftos kainų ir ekonominių sankcijų Rusijos ekonomikos padėtis 2014 m., ypač paskutinį ketvirtį, pablogėjo. Gana daug nuvertėjo rublis, labai padidėjo infliacija, krito gyventojų perkamoji galia, suprastėjo investicinė aplinka. Gruodžio mėn. Rusijos centrinis bankas, siekdamas sulaukyti kapitalo traukimąsi iš šalies, pakėlė oficialiąją palūkanų normą iki 17 proc.

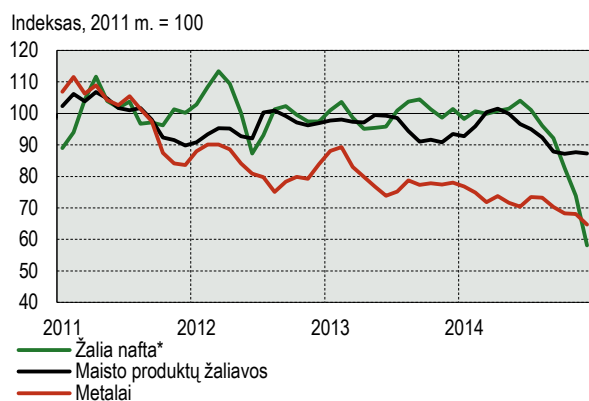

Kritusios naftos kainos apsunkino pakankamą pajamų surinkimą į biudžetą, o Vakarų valstybių pradėtos sankcijos apribojo galimybes skolintis užsienyje. Silpna Rusijos ekonomika ir jos įvestos sankcijos pablogino dalies Vidurio ir Rytų Europos šalių ūkinę raidą. Pavyzdžiui, Suomijos ekonomika šiek tiek susitraukė, sulėtėjo Latvijos ir Lietuvos BVP augimo tempas.

Tarp Skandinavijos regiono valstybių geriausia ekonominė padėtis, kaip ir 2013 m., buvo Švedijoje. Švedijos ekonomika paaugo 2,1 proc., šalyje mažėjo nedarbo lygis, didėjo vidaus paklausa, tačiau namų ūkių įsiskolinimas ir toliau buvo didelis, kilo būsto kainos. Itin maža infliacija lėmė Švedijos centrinio banko sprendimą sumažinti pagrindines palūkanų normas iki 0 proc. Norvegijos ekonomikai neigiamą įtaką darė kritusios naftos kainos, dėl to sumažėjo pajamos iš naftos ir dujų eksporto, tačiau BVP augimas buvo gana stabilus, o infliacija buvo didesnė nei daugelio Europos valstybių. Danijos ūkis augo pirmą kartą po dvejų metų recesijos, stiprėjo darbo rinka, gerėjo namų ūkių pasitikėjimo rodikliai ir didėjo vartojimas.

2014 m. daugiau nei per pusę sumažėjusios naftos kainos darė teigiamą įtaką naftą importuojančių šalių vartojimo lygiui, tačiau naftą eksportuojančioms šalims tapo sunkiau užtikrinti reikiamą pajamų surinkimą į biudžetą. Naftos kainų kritimas yra siejamas su sumenkusia paklausa ir naftą eksportuojančių šalių sprendimu nemažinti gavybos apimčių. Kritusios naftos kainos sumažino daugelio šalių infliacijos lygį ir prisidėjo prie mažesnės infliacijos lūkesčių.

2 pav. Žaliavų kainos JAV doleriais

Šaltiniai: TVF ir Lietuvos banko skaičiavimai.

* – Brent, WTI ir Dubai Fateh naftos kainų vidurkis.

Lietuvos ekonomikos raida

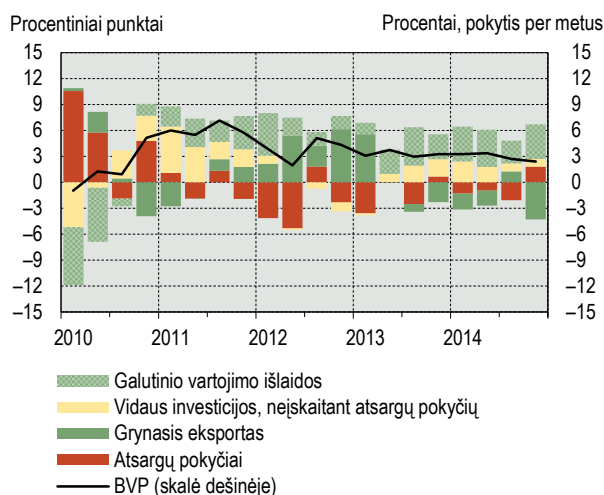
Realusis sektorius

Lietuvos ekonomika auga tvariai. Tačiau nuosaikiau didėjanti išorės paklausa lemia šiek tiek sulėtėjusią Lietuvos ekonomikos plėtrą. Tai riboja nuosmukio metu susidariusio neigiamo BVP atotrūkio mažėjimą. Vis dėlto pamatiniai Lietuvos ekonomikos veiksniai yra geri: užsienio konkurencijai atviras sektorius tebeišlaiko atgautą konkurencingumą, o sunkmečio metu vidaus paklausą ribojusių veiksnių poveikis nyksta.

Visuminė paklausa

2014 m. Lietuvos ekonomika, pašalinus sezono ir darbo dienų skaičiaus įtaką, išaugo 3,0 proc. Tai lėtesnė plėtra nei 2012–2013 m., tačiau ji tebėra viena iš sparčiausių visoje ES. Lietuvos ekonomikos plėtra sulėtėjo dėl mažiau palankios prekių ir paslaugų eksporto raidos. Pastarajai didžiausią poveikį darė nuosaikiau augusi išorės paklausa, nepalanki pasaulinės naftos produktų rinkos raida ir rugpjūčio mėn. Rusijos paskelbtas embargas. Mažesnę eksporto indėlį į Lietuvos ūkio plėtrą iš dalies kompensavo stipri vidaus paklausa – didėjo tiek namų ūkių vartojimas, tiek vidaus investicijos.

3 pav. Realiojo BVP kaitos veiksniai (išlaidų metodu)

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Namų ūkių vartojimas buvo pagrindinis ekonomikos augimo veiksnys. Tokią namų ūkių vartojimo raidą lėmė palankiai susiklosčiusi ekonominė konjunktūra. Šiuo laikotarpiu gerėjo padėtis darbo rinkoje – kilo tiek darbo užmokestis, tiek užimtumas, itin maža infliacija nemažino namų ūkių perkamosios galios, o iki rekordinių žemumų sumažėjusios už paskolas mokamos palūkanos mažino finansinių įsipareigojimų našta. Šie veiksniai didino namų ūkių disponuojamąsias pajamas ir stiprino namų ūkių finansinę padėtį. Tai leido namų ūkiams drąsiau planuoti savo išlaidas. Aktyvi gyvenamosios paskirties nekilnojamojo turto rinka buvo dar vienas veiksnys, skatinęs namų ūkius vartoti, nes, įsigiję būstą, jam įrengti jie pirko kitas vartojimo prekes.

Ekonomikos aktyvumą skatino ir šiek tiek daugiau nei 2013 m. didėjusios vidaus investicijos. Jų plėtrą lėmė ekonominės konjunktūros nulemtos priežastys ir viešojo sektoriaus vykdomi projektai. Pastarieji daugiausia buvo orientuoti į inžinerinius objektus – „Rail Baltica“ projekto įgyvendinimo darbus, SGD terminalo statinius, elektros tinklų plėtrą ir modernizavimą. Privačiajame sektoriuje jau kurį laiką gana aukštą lygį pasiekęs gamybos pajėgumų panaudojimas ir įmonių turimos pakankamos nuosavos lėšos buvo vieni iš pagrindinių veiksnių, skatinusių įmones investuoti į gamybos pajėgumų modernizavimą ir didinimą. Todėl 2014 m. didėjo investicijos į pramoninių pastatų ir sandėlių statybą bei gamybos įrengimų įsigijimą. Aktyvi gyvenamosios paskirties nekilnojamojo turto rinka sudarė sąlygas gyvenamojo būsto projektų plėtojams investuoti į naujus projektus. Iš pagrindinių investicijų rūšių mažėja tik investicijos į transporto priemones, tačiau tokios šių investicijų raidos ir buvo tikimasi. Itin dideles šios rūšies investicijas 2013 m. lėmė tai, kad įmonės suskubo įsigyti transporto priemonių iki įsigaliojant naujoms transporto priemonėms skirtam griežtesniam taršos normatyvui „Euro 6“, taikomam nuo 2014 m. pradžios.

Visuminė pasiūla

Vertinant gamybos metodu, pažymėtina, kad 2014 m. ekonomikos aktyvumą labiausiai didino statyba, prekyba ir transportas, apdirbamoji gamyba. Daugelyje kitų ekonominių veiklų pridėtinė vertė taip pat didėjo, tačiau jų įtaka BVP plėtrai buvo palyginti menka.

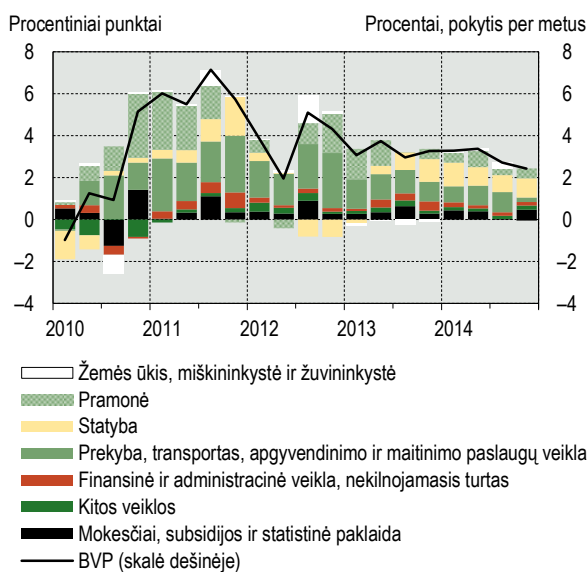
2014 m. ekonomikos aktyvumą labiausiai didino statyba. Ji didėjo dėl augusių vidaus investicijų ir joms įtaką dariusių veiksnių. Kaip minėta, gyvenamosios statybos apimtis didėjo dėl aktyvios gyvenamosios paskirties nekilnojamojo turto rinkos, inžinerinių statinių statyba – dėl viešojo sektoriaus vykdomų projektų, o negyvenamųjų pastatų statyba – dėl įmonių investicijų į gamybos pajėgumų modernizavimą ir didinimą.

Prekybos ir transporto aktyvumas 2014 m. augo santykinai sparčiai, tačiau jam priskiriamų ekonominių veiklų raida buvo skirtinga. Stebėta itin palanki mažmeninės prekybos plėtra, jos

aktyvumą didino sparčiu tempu augęs namų ūkių vartojimas ir aktyvi gyvenamosios paskirties nekilnojamojo turto rinka. Kitų ekonominių veiklų – didmeninės prekybos, transporto ir saugojimo – aktyvumas, pirmąjį pusmetį taip pat augęs santykinai sparčiai, antrąjį pastebimai sulėtėjo. Tokiai pastarųjų ekonominių veiklų aktyvumo raidai įtakos iš dalies turėjo rugpjūčio mėn. Rusijos paskelbtas embargas.

Rusijos veiksnių poveikis buvo juntamas ir apdirbamojoje, ypač maisto produktų, gamyboje. Tai kartu su nuosaikiau didėjusia išorės paklausa ir nepalankia raida pasaulinės naftos produktų rinkoje buvo pagrindiniai veiksniai, lėmę lėčiausią nuo 2010 m. apdirbamosios gamybos pridėtinės vertės augimą. Pastebėtina, kad šis apdirbamosios gamybos aktyvumo sulėtėjimas neturėtų būti vertinamas kaip konkurencingumo praradimo padarinys – Lietuvos eksporto rinkos dalys pagrindinėse prekybos partnerėse 2014 m. toliau augo.

4 pav. Realiojo BVP kaitos veiksniai (gamybos metodu)

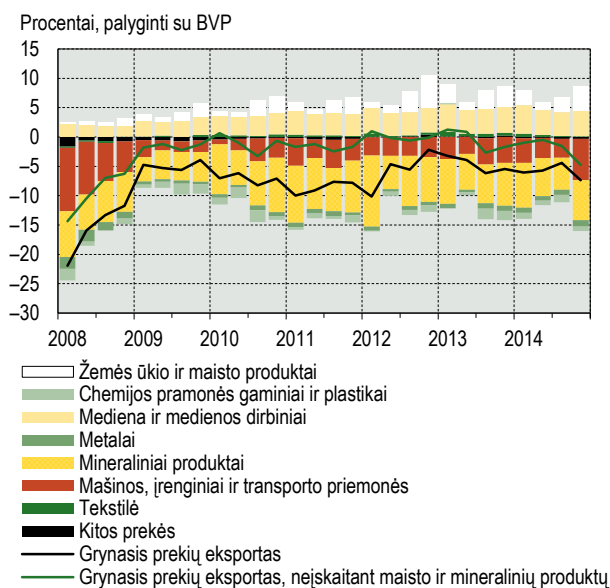
Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Išorės sektorius

Nominaliojo prekių eksporto plėtra pastaruosius keletą metų blėso, 2014 m. jis tapo 0,6 proc. mažesnis negu prieš metus. Tokiai raidai daugiausia įtakos turėjo ketvirtadaliu sumenkęs mineralinių produktų eksportas. Dėl paaštrėjusios konkurencijos kritusios naftos perdirbimo maržos buvo vienas pagrindinių veiksnių, paskatinusių AB „ORLEN Lietuva“ gerokai sumažinti gamybos apimtį metų pradžioje. Nors metų viduryje padėtis stabilizavosi, tačiau antrąjį pusmetį nominalųjį mineralinių produktų eksportą reikšmingai paveikė daugiau nei perpus nukritusios naftos kainos. Vertinant eksportą be mineralinių produktų, pažymėtina, kad jis 2014 m. ūgtelėjo 6,7 proc., o šią plėtrą skatino tiek lietuviškos kilmės eksportas, tiek reeksportas. Gana sparčiai augo medienos ir medienos dirbinių eksportas. Prie to prisidėjo aktyvi užsienio paklausa šiems gaminiams, kuri vertė baldus ir kitus medienos dirbinius gaminančias įmones investuoti į gamybos pajėgumų didinimą. Nominalusis trašų eksportas taip pat paaugo, tačiau jo raida buvo gana nevienoda. Dėl kritusių trašų kainų ir santykinai didelių žaliavų kainų trašų eksportuotojai metų pradžioje patyrė sunkumų, tačiau, vėliau trašų kainoms vėl pakilus, eksporto rezultatai pagerėjo. Prie Lietuvos reeksporto augimo stipriai prisidėjo metų viduryje padidėjęs mašinų ir įrenginių reeksportas į Rusiją, tiesa, ši plėtra metų pabaigoje nunyko. Nors reeksportas 2014 m. paaugo beveik dešimtadaliu, tačiau buvo ir jį mažinančių veiksnių. Didžiausią neigiamą įtaką tam darė penktadaliu sumažėjęs transporto priemonių reeksportas. Tikėtina, kad įtaką tam darė nuvertėjusios pagrindinių reeksporto partnerių (Rusijos, Baltarusijos ir Kazachstano) valiutos ir menkesnė ekonominė plėtra šiose šalyse. Prekybą neigiamai veikė ir rugpjūčio mėn. Rusijos paskelbtas kai kurių maisto produktų embargas. Didžiausius nuostolius dėl to patyrė pieno ir mėsos produktų eksportuotojai, didmeninės prekybos bei transporto ir sandėliavimo

paslaugų teikėjai. Nors maisto ir žemės ūkio produktų eksportas į Rusiją krito daugiau negu perpus, tačiau neigiamą eksporto kryptį iš dalies atsvėrė padidėjęs šių produktų eksportas į kitas šalis.

5 pav. Užsienio prekybos balansas

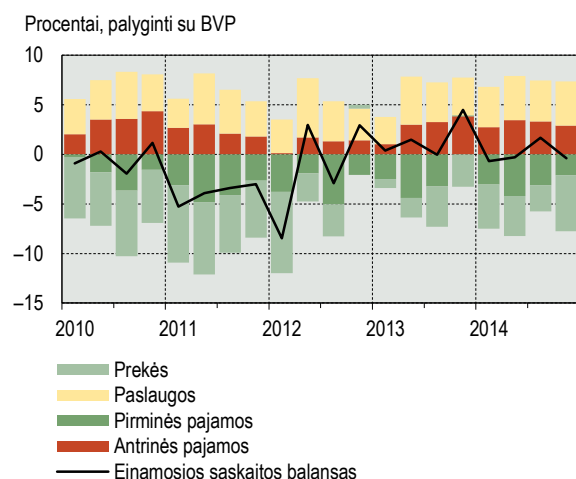

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Konverguojanti Lietuvos ekonomika leistų tikėtis prastesnio einamosios sąskaitos balanso, tačiau pastaruosius keletą metų jis buvo teigiamas arba artimas subalansuotam. 2014 m. einamoji sąskaita tebebuvo artima subalansuotai – perteklius sudarė 44,9 mln. Eur, arba 0,1 proc. BVP. Palyginti su 2013 m., einamosios sąskaitos perteklius nunyko daugiausia dėl prastesnių prekybos prekių ir pirmųjų pajamų balansų. Vertinant paskelbtus ketvirčių duomenis, pažymėtina, kad einamosios sąskaitos balansas metams bėgant keitėsi gana daug. Pirmąjį pusmetį einamosios sąskaitos balansas buvo neigiamas. Jį labiausiai lėmė pablogėjęs prekybos prekių balansas, kuris buvo prastesnis dėl jau aptartos naftos produktų ir trašų eksporto raidos. Kaip įprasta, pirmąjį pusmetį einamosios sąskaitos balansą blogino ir nerezidentams išmokėti dividendai. Po mažiau palankios raidos pirmąjį pusmetį einamosios sąskaitos balansas trečiąjį ketvirtį trumpam pagerėjo ir buvo teigiamas. Tai iš esmės buvo susiję su geresniu žemės ūkio ir maisto produktų – ypač grūdų – eksportu; be to, dėl geresnių mineralinių produktų eksporto rezultatų sumažėjo šios prekių grupės neigiamas poveikis prekybos balansui. 2014 m. pabaigoje einamosios sąskaitos balansas vėl suprastėjo. Didžiausią įtaką tam darė vienkartinis veiksnys – importuotas suskystintų gamtinių dujų terminalo laivas-saugykla. Dėl didelės šio sandorio vertės jo poveikio prekybos balansui neatsvėrė per pastaruosius dvejus metus rekordiškai padidėjęs javų eksportas ir dėl to labai pagerėjęs žemės ūkio ir maisto produktų prekybos balansas.

Vertinant visus 2014 m., kaip įprasta, einamosios sąskaitos balansą labiausiai teigiamai veikė antrinių pajamų ir paslaugų balansai. Prie teigiamo antrinių pajamų balanso, kaip įprasta, stipriai prisidėjo asmeniniai pervedimai. Nepaisant Rusijos ir Ukrainos konflikto poveikio, paslaugų eksporto augimas viršijo tiek BVP, tiek paslaugų importo augimą, todėl šios einamosios sąskaitos sudedamosios dalies balanso ir BVP santykis buvo didesnis nei prieš metus.

6 pav. Einamosios sąskaitos balanso sudedamosios dalys

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Lietuvos bankas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Darbo rinka

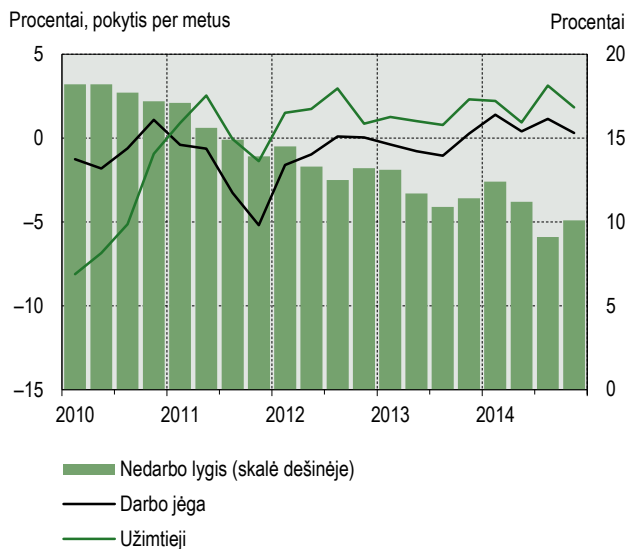
Užimtumas ir nedarbas

Kylantis gyventojų aktyvumas sušvelnino neigiamą gyventojų migracijos poveikį ir lėmė didėjančią darbo jėgą. Pastaroji – sudaryta iš ieškančių darbo arba jį turinčių asmenų – 2014 m. buvo 0,8 proc. didesnė nei 2013 m. Prie didėjančio aktyvumo galėjo prisidėti nuo 2014 m. sausio mėn. savivaldybėms perduotas socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams teikimas. Šis pokytis paramą leido skirti tiksliau, o tai didino gyventojų paskatas aktyviau dalyvauti darbo rinkoje. Didėjančių aktyvumą galėjo lemti ir naujos galimybės lanksčiau organizuoti darbą naudojant paslaugų kvitus bei nuo 2012 m. ilginamas pensinis amžius.

Didėjant gyventojų aktyvumui, nemenkai gausėjo užimtųjų: jų 2014 m. buvo 2,0 proc. daugiau nei 2013 m. Beveik pusę šio dirbančiųjų skaičiaus padidėjimo lėmė žemės ūkis. Užimtumo šioje veikloje raidą pastaraisiais metais galėjo veikti atsiradusi galimybė tam tikrus žemės ūkio darbus atlikti nesudarant darbo sutarties, tačiau naudojant paslaugų kvitus. Gana sparčiai gausėjo užimtųjų ir paslaugų sektoriuje. Palankesnę šio sektoriaus situaciją rodo pastebimai didėjęs laisvų darbo vietų skaičius ir nebeprastėjęs šio sektoriaus pasitikėjimo rodiklis. Pramonėje ir statybų sektoriuje dirbančiųjų skaičius kito nedaug.

Gyventojams aktyviau dalyvaujant darbo rinkoje, nedarbo lygis mažėjo šiek tiek lėčiau. Lėtesnio kritimo buvo galima laukti ir dėl to, kad 10,7 proc. sudarantis nedarbas yra gana artimas natūraliojo nedarbo lygio įverčiams. Struktūrinis nedarbas šiuo metu greičiausiai sudaro gana didelę nedarbo lygio dalį. Tai rodo ir žemesnės kvalifikacijos bedarbių skaičiaus kaita. Ekonomikos atsigavimo laikotarpiu šių bedarbių skaičius mažėjo daug lėčiau nei aukštesnės kvalifikacijos bedarbių. Bedarbių, kurie neturi jokios kvalifikacijos, skaičius tebėra panašus kaip 2010 m. – laikotarpiu, kai nedarbo lygis buvo itin aukštas. Tai reiškia, kad, ekonomikai ir toliau gana sparčiai augant, šių bedarbių skaičius nebūtinai mažės.

7 pav. Pagrindiniai darbo rinkos rodikliai

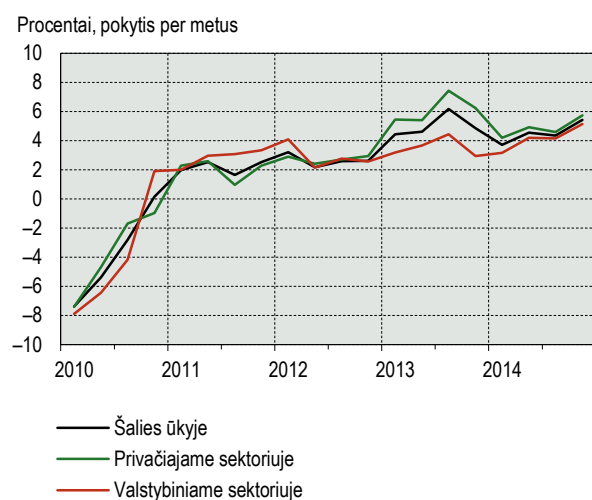

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Darbo užmokestis

Darbo užmokestis kilo gana nemenkai: 2014 m. jis buvo bemaž 5 proc. didesnis nei 2013 m. Palyginti su 2012 m. (tada, kaip ir 2014 m., minimalusis darbo užmokestis didėjo nedaug), atlygis kilo maždaug 2 proc. p. sparčiau. Prie spartesnio augimo prisideda gerėjanti padėtis darbo rinkoje: vienai laisvai darbo vietai tenkančių bedarbių skaičius – santykis, rodantis spaudimą darbo užmokesčiui, – pamažu krinta. Be to, šiuo metu dešimtdalis įmonių⁶ teigia, kad jų veiklą riboja darbuotojų trūkumas – 2,4 proc. p. daugiau nei 2012 m. Šie pokyčiai rodo, kad įmonėms šiek tiek sunkiau rasti tinkamų darbuotojų, todėl paskatos didinti darbo užmokestį yra didesnės.

8 pav. Nominalusis bruto darbo užmokestis

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas.

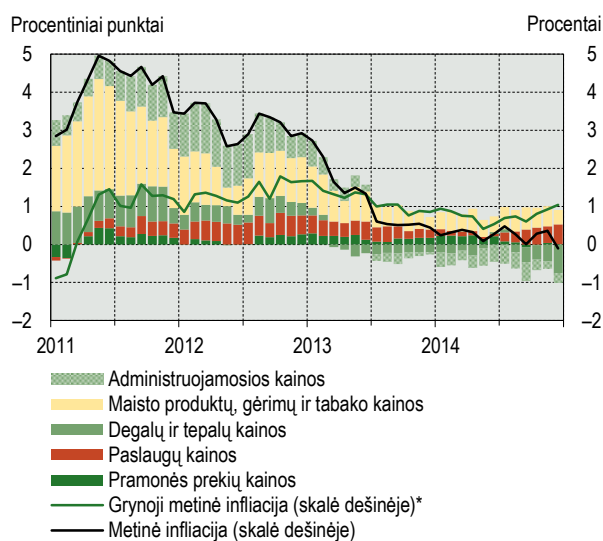
⁶ Neįtraukiant statybų sektoriaus įmonių. Ši dalis nėra didelė, nes ekonominio pakilimo metu (2007–2008 m.) darbuotojų stygius riboja apie trečdalis įmonių veiklą.

Kainos ir sąnaudos

Jau dvejus metus iš eilės infliacija buvo labai maža. 2013 m. vidutinė metinė infliacija, apskaičiuota pagal SVKI, sudarė 1,2, o 2014 m. – tik 0,2 proc. Tokie rodikliai yra daug mažesni nei ankstesnius keletą metų ir už ilgalaikį infliacijos vidurkį (jis sudarė 3,2 %).

Mažą infliaciją lėmė įvairūs vartotojams palankūs veiksniai. Pasaulinės žaliavų kainos krito, o infliacija euro zonos ir kitose šalyse, veikianti kainas Lietuvoje per importą, buvo maža. Gamintojų kainos vidaus rinkoje ir importo kainos sumažėjo, taigi nebuvo nei iš gamybos grandinės, nei iš užsienio kylančio vartotojų kainas didinančio spaudimo. Vienetinių darbo sąnaudų augimas, apskaičiuotas kaip bruto darbo užmokesčio kilimo ir darbo našumo augimo skirtumas, buvo nuosaikus: nors darbo užmokestis kilo, didėjo ir darbo našumas. Taigi grynoji infliacija – su šalies vidaus padėtimi labiau susijęs infliacijos rodiklis, apskaičiuojamas iš pramonės prekių ir rinkos paslaugų kainų – buvo nedidelė ir teigiama. Grynoji infliacija, kartu su pakilusiomis maisto (įskaitant gėrimus ir tabaką) kainomis, palaikė bendrąją infliaciją teigiama, o kitos vartotojų kainos – administruojamosios ir degalų – per metus nukrito.

9 pav. Metinės infliacijos pagal SVKI veiksniai

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

* SVKI, neįskaitant maisto, degalų ir tepalų bei administruojamųjų kainų pokytis.

Palyginti su 2013 m., visų kainų grupių tendencijos 2014 m. buvo palankesnės vartotojams: maisto, paslaugų ir pramonės prekių kainos didėjo mažiau, degalų – krito daugiau, o administruojamosios – nukrito, nors anksčiau kilo. Būtent pastaroji kainų grupė yra svarbiausias vidutinės metinės infliacijos sumažėjimo, palyginti su 2013 m., veiksnys: jis paskatino apie pusę viso infliacijos sumažėjimo. Administruojamųjų kainų susvyravimą labiausiai paveikė elektros energijos kainos pokyčiai: 2013 m. pradžioje elektra buitiniams vartotojams reikšmingai – beveik dešimtadaliu – pabrango dėl paramos biokuro jėgainėms ir termofikacinėms elektrinėms, o 2014 m. pradžioje ji apie 5 proc. atpigo, Vyriausybei priėmus sprendimą sumažinti elektros, perkamos didesne nei rinkos kaina, kvotą. Kitos administruojamosios kainos, pavyzdžiui, šilumos energijos ir dujų, taip pat mažėjo, veikiamos pigesnių iš Rusijos importuojamų gamtinių dujų.

Maistas 2014 m. pabrango mažiau nei 2013 m., ir su tuo yra susijęs apie penktadalis infliacijos sumažėjimo. Remiantis Jungtinių Tautų Maisto ir žemės ūkio organizacijos duomenimis, 2014 m. pasaulinės maisto žaliavų, ypač grūdų, kainos krito, veikiamos didelės pasiūlos. Maisto gamintojų kainos Lietuvoje taip pat sumažėjo. Panašiai kaip maisto kainos, apie penktadalį infliacijos sumažėjimo lėmė ir mažesnė grynoji infliacija: tiek pramonės prekių, tiek rinkos paslaugų kainos 2014 m. kilo lėčiau nei 2013 m.

Didesnis degalų kainų kritimas paskatino tik dešimtadalį infliacijos sumažėjimo. Poveikis nedidelis, nes degalų, kaip ir naftos, kainos labiau krito tik 2014 m. antrąjį pusmetį, o ypač pačioje metų

pabaigoje. Sumažėjusi naftos kaina aiškinama nedidele paklausa ir gausia pasiūla. Aptariant žaliavų kainas, svarbu ir tai, kad įprastai jos išreiškiamos JAV doleriais, taigi kainas eurais veikia ir valiutos kursas. JAV doleris paskutiniu metu labai stiprėjo euro atžvilgiu, ir tai atsėvėrė dalį žaliavų kainų JAV doleriais kritimo. Taigi euro silpnėjimas turėjo didinančios įtakos infliacijai – tiek euro zonoje, tiek Lietuvoje.

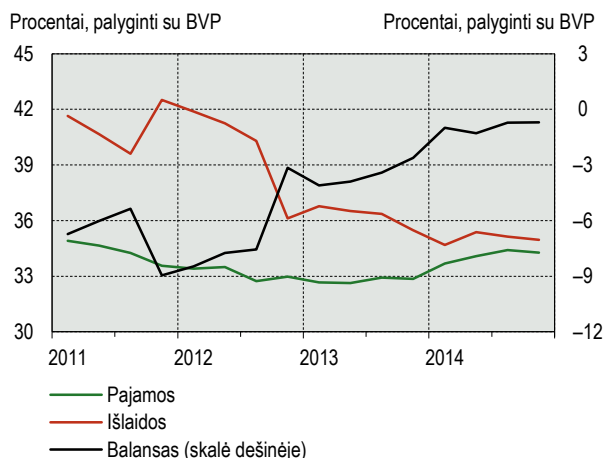
Tam tikros didinančios įtakos infliacijai Lietuvoje turėjo ir mokestiniai sprendimai, nes pavasarį ūgtelėjo akcizai. Kovo mėn. padidėjo akcizas cigaretėms (kad per kelerius metus būtų palaipsniui pasiektas ES nustatytas minimalus akcizo dydis), balandžio mėn. – alkoholiniams gėrimams.

Valdžios sektoriaus finansai

Pajamos, išlaidos ir deficitas

2014 m. valdžios sektoriaus balanso ir BVP santykis sumažėjo iki žemiausio lygio per pastaruosius septynerius metus – iki 0,70 proc. Per metus deficitas sumažėjo 1,9 proc. p. daugiausia dėl ūgtelėjusių valdžios sektoriaus pajamų. Išlaidų veiksnys taip pat prisidėjo prie mažesnio deficito – valdžios sektoriaus išlaidų ir BVP santykis per metus toliau mažėjo. Vertinant institucinių sektorių požiūriu, matyti, kad valdžios sektoriaus balansas labiausiai pagerėjo dėl mažesnių nebiudžetinių fondų ir valstybės biudžeto deficitų, o nuosakiau pagerėjusio vietinės valdžios balanso įtaka buvo menkesnė. Nebiudžetinių fondų balanso pertekliaus susidarymą lėmė labai padidėjusios pajamos, nes pasikeitus metodologijai į valdžios sektorių įtraukta VĮ „Indėlių ir investicijų draudimas“. Valstybės biudžeto deficitas daugiausia krito dėl per metus maždaug dešimtdaliu padidėjusių į šį biudžetą surenkamų pajamų iš netiesioginių mokesčių. Vietinės valdžios deficitas sumažėjo dėl surinkto pajamų viršplanio, kurį lėmė geresnė darbo rinkos padėtis, administraciniai pasikeitimai (padidinta savivaldybėms tenkanti gyventojų pajamų mokesčio dalis). Socialinės apsaugos fondai buvo vienintelis valdžios sektoriaus posektorius, kurio deficitas 2014 m. buvo didesnis nei prieš metus. Tai lėmė padidėjusios išlaidos, skirtos sumažintoms senatvės ir netekto darbingumo pensijoms kompensuoti.

10 pav. Valdžios sektoriaus pajamos, išlaidos ir balansas
(keturių ketvirčių slenkamosios sumos, palygintos su BVP)

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Valdžios sektoriaus pajamų ir BVP santykis per 2014 m. ūgtelėjo 1,4 proc. p. ir sudarė 34,3 proc. Labiausiai valdžios sektoriaus pajamų ir BVP santykis augo dėl gautų kapitalo pervedimų, didesnių mokestinių pajamų ir socialinių įmokų. Augančios ekonomikos poveikį pajamoms užgožė metodologijos pokyčiai: į valdžios sektorių įtraukus VĮ „Indėlių ir investicijų draudimas“, valdžios sektoriaus gautus kapitalo pervedimus padidino padidėjusios pajamos už parduotą turtą. Mokestines pajamas labiausiai padidino pajamos iš PVM ir gyventojų pajamų mokesčio. Šioms pajamoms įtakos turėjo pagerėjusi darbo rinkos padėtis ir kylantis darbo užmokestis: didėjo namų ūkių vartojimo

išlaidos ir mažmeninės prekybos apyvarta, o tai teigiamai veikė mokesčines pajamas. Didesnis darbo užmokesčio fondas sudarė prielaidas augti socialinėms įmokoms. Pastarosioms teigiamą poveikį taip pat darė ir nuo spalio mėn. padidinta minimali mėnesinė alga. Apmokestinamojo pelno pagausėjo beveik dešimtadaliu, todėl pelno mokesčio 2014 m. taip pat surinkta dešimtadaliu daugiau nei prieš metus. Tiesa, sparčiau didėti pajamoms iš šio mokesčio trukdė 2014 m. toliau mažėjusi mokesčių mokėtojų, avansinį pelno mokesčių deklaruojančių mokėti pagal numatomą pelno sumą, dalis.

Valdžios sektoriaus išlaidų ir BVP santykis per 2014 m. sumažėjo 0,5 proc. p. ir sudarė 35,0 proc. Mažesnę santykį lėmė daugiau nei išlaidos išaugęs BVP. Nominaliosios išlaidos per metus padidėjo 2,3 proc., daugiausia dėl padidėjusių išlaidų tarpinio vartojimo prekėms ir paslaugoms, darbo užmokesčiui ir darbdavių socialinėms įmokoms, kapitalo pervedimams. Išlaidos darbo užmokesčiui didėjo dėl susidariusio bazės efekto: pagal Konstitucinio Teismo nutartį nuo 2013 m. spalio mėn. iki 2009 m. lygio buvo atkurti valstybės tarnautojų pareiginės algos koeficientai ir kvalifikacijos priedai. Kapitalo pervedimai daugiausia didėjo dėl priimto sprendimo kompensuoti sunkmečiu sumažintas pensijas. Pažymėtina, kad į 2014 m. valdžios sektoriaus sąskaitas pagal Eurostato išaiškinimą įtraukta visa kompensacijų suma, būtina Konstitucinio Teismo nutarimui visiškai įgyvendinti, nors priimtame kompensavimo įstatyme numatoma kompensuoti tik dalį senatvės ir netekto darbingumo pensijų sumažinimo. Kapitalo pervedimai 2014 m. taip pat padidėjo dėl minėtų metodologijos pokyčių ir į valdžios sektorių įtrauktos VĮ „Indėlių ir investicijų draudimas“. Beje, ankstesnių metų rodiklių perskaičiavimas pagal šiuos metodikos pasikeitimus buvo pagrindinis didesnių, nei anksčiau skelbta, fiskalinių deficitų veiksnys.

Skola

Valdžios sektoriaus skolos dydis per 2014 m. padidėjo 1,3 mlrd. Eur, o jos ir keturių ketvirčių BVP sumos santykis ūgtelėjo iki 40,9 proc. Nominalusis skolos dydis padidėjo daugiausia dėl išaugusio ilgalaikių VVP portfelio, taip pat daugėjo išleistų taupymo laktų. Skolos padidėjimą lėmė išankstinis skolinimasis: 2014 m. pabaigoje buvo išplatinta 1 mlrd. Eur obligacijų emisija, kurios didžioji lėšų dalis buvo panaudota anksčiau išplatintai obligacijų emisijai išpirkti 2015 m. pradžioje. Tai buvo pagrindinis veiksnys, neleidęs skolos santykiui sumažėti 2014 m., nors makroekonominės aplinkybės buvo palankios: pirminis valdžios sektoriaus deficitas buvo gerokai mažesnis nei prieš metus, o skirtumas tarp vidutinės už skolą mokamos palūkanų normos ir ekonomikos augimo tempo buvo palankus.

Vertinant pagal institucinius sektorius, matyti, kad 2014 m. labiausiai išaugo centrinės valdžios ir socialinės apsaugos fondų skola dėl tarptautinėse rinkose išplatintų VVP, gautų paskolų iš vietinių komercinių bankų. Vietinės valdžios skola per 2014 m. padidėjo beveik dešimtadaliu, tačiau pradelsti įsiskolinimai sumažėjo daugiau nei šeštadaliu. Artimiausiais metais tiek savivaldybių, tiek visų viešųjų finansų fiskalinė drausmė turėtų dar labiau pagerėti dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2014 m. lapkričio 6 d. priimto Lietuvos Respublikos fiskalinės sutarties įgyvendinimo konstitucinio įstatymo: jame numatyta didžiųjų savivaldybių biudžetams taikyti išlaidų ribojimo taisyklės, o įkurtai naujai Biudžeto politikos kontrolės institucijai pavesta prižiūrėti, kaip jų laikomasi. Pastarosios funkcijas pavesta atlikti Valstybės kontrolei.

Privačiojo sektoriaus finansinė būklė

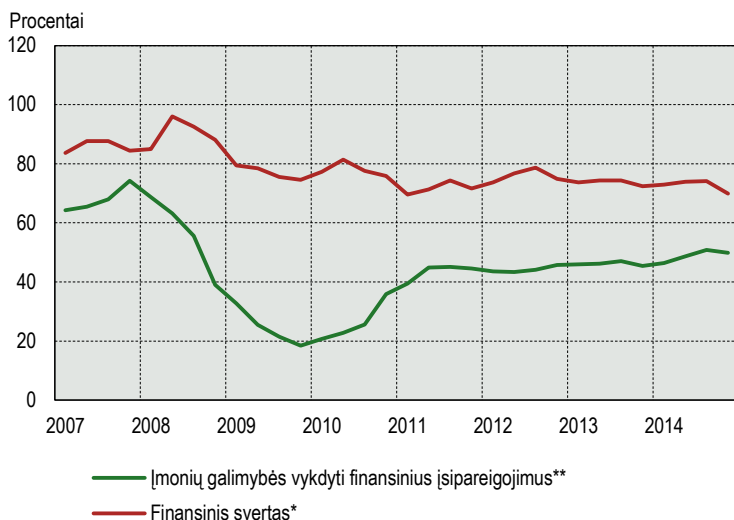
Ne finansų įmonių veikla

2014 m. pabaigoje Lietuvoje veikė šiek tiek daugiau negu 57,0 tūkst. įmonių⁷. Jų valdomo turto balansinė vertė per metus beveik nepasikeitė ir ketvirtojo ketvirčio pabaigoje sudarė 59 mlrd. Eur. Vidutinis sąlyginis darbuotojų skaičius nuosaikiai augo (1,8 %) ir pirmą kartą nuo 2008 m. viršijo 1,0 mln. darbuotojų. Ne finansų įmonių, kurioms suteiktos paskolos sudarė 44,7 proc. viso bankų paskolų portfelio, veiklos rezultatai, finansinė būklė ir galimybės grąžinti paskolas gerėjo. 2014 m.

⁷ AB ir UAB, valstybės ir savivaldybės įmonės, užsienio įmonių filialai, žemės ūkio ir kooperatinės bendrovės bei viešosios įstaigos.

paskutinį ketvirtį daugiau kaip du trečdaliai įmonių dirbo pelningai, o nuosavo kapitalo grąža padidėjo 1,1 proc. p. (iki 9,1 %).

11 pav. Ne finansų įmonių galimybės vykdyti įsipareigojimus ir finansinis svertas
(2007 m. I ketv.–2014 m. IV ketv.)

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

* Įmonių įsiskolinimas, palyginti su nuosavu kapitalu.

** Pelnas prieš mokesčius, amortizaciją ir nusidėvėjimą, palyginti su finansiniais įsipareigojimais.

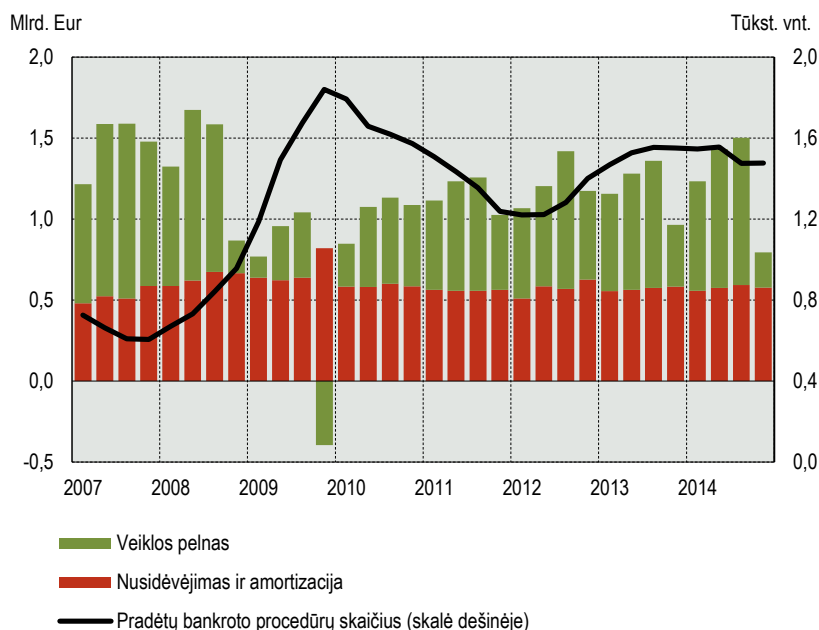
Dėl gerėjančių įmonių veiklos rezultatų ir užtelėjusių galimybių vykdyti finansinius įsipareigojimus pradėtų naujų bankroto procedūrų skaičius taip pat sumažėjo. 2014 m. bankroto procedūros buvo pradėtos 1 477 įmonėms (4,8 % mažiau nei prieš metus). Daugiausia bankrotų skaičius sumažėjo žemės ūkio, gamybos ir prekybos verslo šakose. Statybų, apgyvendinimo ir maitinimo ekonominės veiklos ir toliau buvo rizikingiausios: 2014 m. pradėtų bankroto procedūrų dalis, palyginti su veiklą vykdančių įmonių skaičiumi, šiose ūkio šakose buvo viena iš didžiausių.

Apdirbamosios gamybos įmonių pardavimo pajamos per analizuojamą laikotarpį smuko 3,7 proc., tačiau dėl mažų žaliavų kainų prekių ir paslaugų savikaina taip pat mažėjo (6,5 %), tad pelningumas (EBITDA marža) padidėjo 1,4 proc. p. (iki 6,5 %). 2014 m. pabaigoje produkcijos paklausą didesnę dalis įmonių vertino kaip pakankamą, nors eksporto prognozės dėl užsienio paklausos kritimo Rytų rinkose tapo mažiau optimistinės nei prieš metus.

Prekybos įmonių rezultatai nagrinėjamu laikotarpiu beveik nepasikeitė. Pardavimo pajamos buvo tik 0,5 proc. mažesnės nei prieš metus, o pelningumas (EBITDA marža) padidėjo 0,6 proc. p. Nepaisant sulėtėjusio augimo, reikšmingai sumažėjo prekybos įmonių bankroto procedūrų skaičius. Per analizuojamą laikotarpį jų buvo 17,6 proc. mažiau nei prieš metus. Prekybos įmonių finansinę padėtį ypač gerino mažėjantys įsipareigojimai (2014 m. jie sumažėjo 3,4 %).

Su prekybos įmonių veikla palyginti glaudžiai susijusios transporto ir saugojimo veiklos įmonės 2014 m. taip pat nerodė itin stiprių augimo ženklų. Nors gautos pardavimo pajamos užtelėjo ir buvo 4,8 proc. didesnės nei prieš metus, tačiau ši prieaugį atsvėrė didėjusios pagrindinių kategorijų sąnaudos, todėl pelningumas beveik nepakito (EBITDA marža sumažėjo 0,9 proc. p.). Be to, sektoriuje šiek tiek padidėjo pradėtų bankroto procedūrų skaičius (5,1 %).

12 pav. Ne finansų įmonių veiklos rezultatai ir pradėtų bankroto procedūrų skaičius per metus
(2007 m. I ketv.–2014 m. IV ketv.)

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Įmonių bankroto valdymo departamentas prie Ūkio ministerijos ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Gerėjusi privačiojo sektoriaus finansinė padėtis darė teigiamą įtaką statybos ir nekilnojamojo turto įmonių veiklos rezultatams. Nekilnojamojo turto sandorių, leistų statyti ir baigtų statyti tiek gyvenamųjų pastatų, tiek negyvenamųjų pastatų skaičius didėjo. Tai leido beveik dviem trečdaliams statybos bei nekilnojamojo turto įmonių dirbti pelningai ir reikšmingai padidinti pardavimų pajamas (10,3 %). Tačiau dėl didelės pasiūlos pelningumas (EBITDA marža) beveik nepasikeitė (padidėjo tik 0,6 proc. p.).

Nors gerėjantys ne finansų įmonių veiklos rodikliai prisideda prie bankų augančio noro finansuoti verslą, sprendimus skolintis įmonės, kaip ir 2013 m., buvo linkusios priimti atsargiai. Tam didžiausią įtaką darė santūresnis, negu prognozuota, eksporto rinkų augimas. Be to, vienas iš reikšmingiausių įmonių veiklą ribojančių veiksnių ir toliau buvo nepakankama paklausa: tai varžė investicijas, nes būtent šis veiksnys (pvz., pramonei) yra svarbiausias priimant investavimo sprendimus. Be to, ne finansų įmonės turi sukaupusios didelius vidinius rezervus, kuriuos pirmiausia ir naudoja numatamai veiklos plėtrai finansuoti (jų skolinimosi elgesio pokytis įvyko 2009 m., kai prieš tai buvusios grynųjų ekonomikos skolininku, jos tapo grynuoju ekonomikos skolininku).

2 lentelė. Pagrindiniai ne finansų įmonių veiklos rodikliai
(proc.)

Ekonominės veiklos rūšis*	Pelningumas**		Finansinis svertas***		Galimybės gražinti skolą****		Bankroto tikimybė*****	
	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Miškininkystė ir žuvininkystė	11,6	2,1	27,0	60,0	365,7	45,6	5,0	2,6
Kasyba ir karjerų eksploatavimas	18,0	12,1	62,8	55,7	72,1	74,5	1,1	1,2
Apdirbamoji gamyba	2,3	3,4	96,5	92,5	45,6	57,6	2,8	2,6
Energijos tiekimas ⁸	3,5	-10,7	52,5	76,7	68,9	0,0	1,3	1,2
Vandens tiekimas	2,4	6,3	37,1	36,4	74,1	90,7	2,6	2,6
Statyba	3,4	4,5	129,5	119,2	36,8	50,2	4,4	4,4

⁸ Neigiamą veiklos rezultatą lėmė išaugusios kitos veiklos sąnaudos. Dauguma šių sąnaudų yra susijusios su energetikos įmonių vykdomais projektais.

Ekonominės veiklos rūšis*	Pelningumas**		Finansinis svertas***		Galimybės gražinti skolą****		Bankroto tikimybė*****	
	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Didmeninė ir mažmeninė prekyba	2,6	3,2	137,2	125,3	47,9	54,0	2,7	2,2
Transportas ir saugojimas	5,1	5,1	66,6	62,9	83,2	79,9	3,1	3,3
Apgyvandinimo ir maitinimo paslaugos	3,9	2,1	195,3	180,5	19,3	15,9	4,7	5,0
Informacija ir ryšiai	10,0	11,2	67,4	70,5	80,1	90,1	1,2	1,6
Nekilnojamojo turto operacijos	23,0	23,4	113,6	92,2	13,5	16,7	1,3	1,4
Profesinė ir mokslinė veikla	33,1	49,6	14,6	15,8	71,2	91,7	1,4	1,3
Švietimas	4,0	8,1	46,6	46,1	111,5	195,9	1,0	1,9
Iš viso	4,0	4,5	72,4	69,9	45,4	49,8	2,7	2,6

Šaltiniai: Įmonių bankroto valdymo departamentas prie Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos, Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

* Kai kurių ekonominės veiklos rūšių pavadinimai yra sutrumpinti.

** Pelno prieš apmokestinimą ir pardavimo pajamų santykis per laikotarpį.

*** Įsipareigojimų ir nuosavo kapitalo santykis laikotarpio pabaigoje.

**** Pelno prieš mokesčius, amortizaciją ir nusidėvėjimą per laikotarpį ir finansinių skolų laikotarpio pabaigoje santykis.

***** Pradėtų bankroto procedūrų skaičius per metus ir įmonių skaičius laikotarpio pabaigoje santykis.

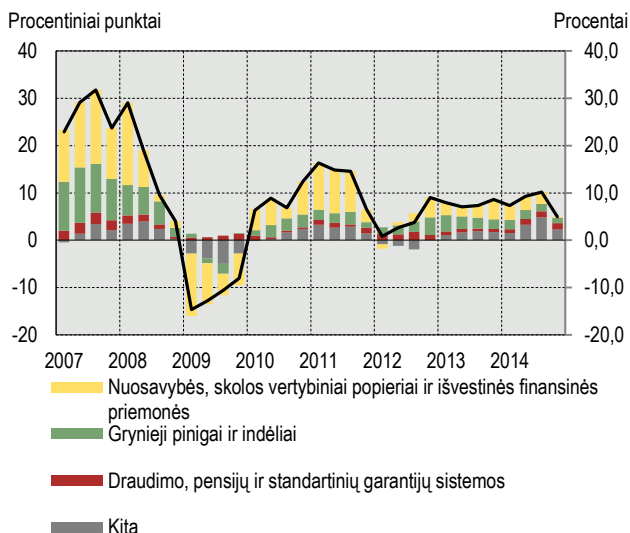
Namų ūkių finansai

2014 m. namų ūkių finansinė būklė toliau gerėjo dėl augančios ekonomikos skatinamų teigiamų pokyčių darbo rinkoje. Darbuotojų paklausai tebedidėjant, užimtųjų skaičius šalyje buvo vidutiniškai 2 proc. didesnis negu 2013 m., nedarbo lygis sumažėjo, o darbuotojų atlyginimai pakilo. Prie spartesnio darbo užmokesčio darbuotojams augimo prisidėjo ir metų pabaigoje padidinta minimalioji mėnesinė alga.

Vartotojų kainoms faktiškai nekylant, 2014 m., antrus metus iš eilės, didėjo ir realusis neto darbo užmokestis, o jo augimas (5,7 % per metus) buvo dar spartesnis nei ankstesniais metais. Vis dėlto vartotojų lūkesčiai prastėjo dėl nerimo, susijusio su Rytų Ukrainoje vykstančiu kariniu konfliktu, o vartotojų pasitikėjimo rodiklis nukrito. Paskutinį ketvirtį vartotojų nuotaikos šiek tiek pagerėjo: vartotojų pasitikėjimo rodiklis pakilo ir metų pabaigoje buvo lygus ilgamečiam vidurkiui. Tai rodo, kad geopolitinės įtampos nulemtas staigus neigiamas vartotojų pasitikėjimo pokytis buvo trumpalaikis, o gyventojai ateities ekonomikos perspektyvas vertina ne prasčiau negu įprastai.

Namų ūkių finansinis turtas 2014 m. pabaigoje sudarė 31,9 mlrd. Eur, arba 87,8 proc. 2014 m. šalies BVP. Didžiausios šio turto sudedamosios dalys ir toliau yra akcijos ir kiti vertybiniai popieriai (41 % viso finansinio turto) bei gryniesi pinigai ir indėliai (36 % viso finansinio turto). Palyginti su praėjusių metų atitinkamu laikotarpiu, namų ūkių turimo finansinio turto vertė išaugo 1,5 mlrd. Eur, arba 5 proc. Labiausiai šį augimą paveikė kitų gautinų sumų – namų ūkių ne finansų bendrovėms suteiktų prekybos kreditų bei gautinų mokėjimų iš socialinės apsaugos fondų – padidėjimas.

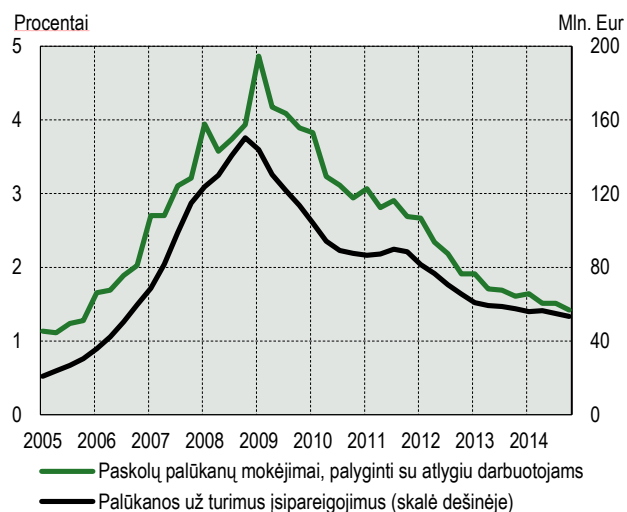
13 pav. Namų ūkių finansinio turto kaitos per metus veiksniai

Šaltinis: Lietuvos banko iskaiciavimai.

Gerėjant namų ūkių finansinei padėčiai, bankų paskolų suma, sudaranti didžiąją visų jų turimų įsipareigojimų dalį (63,9 %), 2014 m. nepakito. Gyventojai vis daugiau ėmė paskolų būstui įsigyti, kurių apimtis išaugo 1,9 proc. Šį teigiamą pokytį atsvėrė 7,3 proc. sumažėjusi paskolų vartojimui ir kitiems tikslams suma. Pažymėtina, kad vartojimo paskolas teikia ne tik bankai: per atitinkamą laikotarpį ne finansų įstaigų suteiktų vartojimo kreditų suma išaugo 16,7 proc. – iki 0,3 mlrd. Eur. Tokia tendencija nėra tvari dėl itin didelių šių kreditų palūkanų (pvz., mažųjų vartojimo kreditų palūkanos 2014 m. paskutinį ketvirtį vidutiniškai sudarė 99 %), dėl to neveiksnių vartojimo kreditų dalis sudarė 26,9 proc.

14 pav. Namų ūkių paskolų palūkanų mokėjimo našta

Šaltiniai: Statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Gerėjanti namų ūkių finansinė padėtis prisidėjo prie to, kad jie 2014 m. tapo dar mažiau rizikingais skolininkais. Be didėjančių pajamų, jų galimybes laiku vykdyti įsipareigojimus gerino mažtančios paskolų grąžinimo išlaidos: daugumos namų ūkių turimų būsto paskolų palūkanos yra kintamos. Jos, ECB toliau įgyvendinant ekonomikos skatinimo politiką, sumažėjo iki rekordinių žemumų.

Prognozuojama, kad namų ūkių finansinė padėtis gerės ir 2015 m., nes auganti vidaus paklausa – investicijos ir asmeninis vartojimas – ir toliau didins užimtumą bei skatins darbo užmokesčio kilimą. Pagrindinės aplinkybės, galinčios neigiamai paveikti Lietuvos ūkį, vis dar yra vangus ekonomikos

augimas ES, nuosmukis antrą pagal svarbą eksporto rinkoje Rusijoje ir galimi nauji geopolitinių veiksnių nulemti ES – Rusijos prekybos suvaržymai. Tai savo ruožtu lėtintų užimtumo ir atlyginimų augimą, dėl to galėtų padidėti namų ūkių kredito rizika.

Kredito ir indėlių rinkos raida⁹

2014 m. Lietuvoje PFĮ (daugiausia tai apima bankus ir užsienio bankų filialus) paskolų portfelis toliau mažėjo ir metų pabaigoje buvo –2,1 proc. mažesnis nei prieš metus. Reikšmingiausią įtaką paskolų portfelio mažėjimui darė ne finansų įmonių gražinamos paskolos, o šį kritimą šiek tiek atsvėrė beveik dvejus metus nuosaikiai didėjantis namų ūkių skolinimasis būstui įsigyti. 2014 m. paskolų ne finansų įmonėms portfelis sumažėjo 255,1 mln. Eur (3,2 %). Per tą patį laikotarpį paskolų būstui įsigyti portfelis padidėjo 136,4 mln. Eur (2,3 %). Bendram paskolų augimui tebesant neigiamam, o BVP augant, paskolų ir BVP santykis sumažėjo ir laikotarpio pabaigoje sudarė 47,8 proc. Nuo didžiausios reikšmės prieš penkerius metus šis santykis yra sumažėjęs 21,9 proc. p.

3 lentelė. Pinigų finansų įstaigų paskolų portfelio bendrosios vertės kaita (proc.)

	2011	2012	2013	2014
Bendras paskolų portfelis	-0,2	0,4	-0,6	-2,1
Paskolų finansiniams tarpininkams portfelis	-12,3	34,6	25,0	-12,6
Paskolų valdžiai portfelis	34,9	3,9	24,2	-4,6
Paskolų ne finansų įmonėms portfelis	-0,1	0,2	-6,5	-3,2
Paskolų namų ūkiams portfelis	-2,1	-3,1	-0,4	0,6
Paskolos būstui įsigyti	-0,3	-1,3	0,6	2,3
Vartojimo ir kitos paskolos	-7,7	-8,7	-4,0	-5,9

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

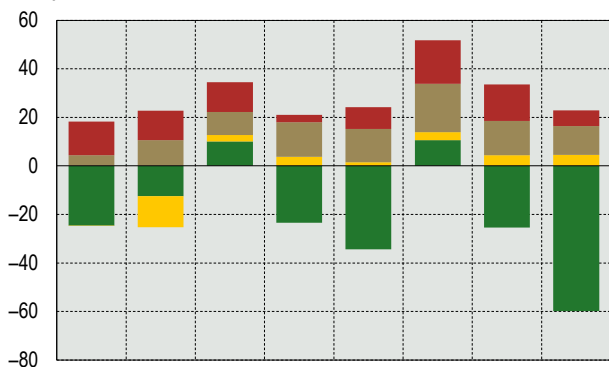
Ne finansų įmonės finansuoti savo veiklos bankuose nebuvo linkusios ir per 2014 m. pirmus tris ketvirčius daugiausia naudojo nuosavas lėšas, prekybos kreditus ir skolinosi iš kitų nei bankai finansų įstaigų (pvz., iš lizingo bendrovių). PFĮ paskolų ne finansų įmonėms portfelio mažėjimui reikšmingiausią įtaką darė didžiausius įsipareigojimus bankams turinčios ekonominės veiklos (pvz., statybos, nekilnojamas turtas). Paskolų šioms veikloms portfelis 2014 m. pabaigoje sudarė per trečdajį viso paskolų ne finansų įmonėms portfelio, nors per metus sumažėjo 7,4 proc. Atsižvelgdami į pastarojo ekonomikos nuosmukio patirtį, bankai vis dar yra atsargūs skolindami su nekilnojamuoju turtu susijusioms ekonominėms veikloms, nors šio verslo galimybės grąžinti skolą gerėja. Per metus beveik dešimtadaliu padidėjo 14,8 proc. sudariusios paskolos energijos tiekimo ir transporto bei saugojimo veikloms. Taigi bankai kur kas palankiau vertina skolinimą daugiau su viešuoju sektoriumi susijusioms įmonėms ir toms, kurios yra atviresnės užsienio prekybai.

PFĮ paskolų namų ūkiams būstui įsigyti portfelis jau didėja beveik dvejus metus iš eilės. Pamažu atsigaunantis skolinimasis būstui įsigyti yra susijęs su stiprėjančia namų ūkių finansine padėtimi, gerėjančiais ateities lūkesčiais ir gyventojų siekiu įsigyti daugiau ilgalaikio vartojimo prekių. Nepaisant 2014 m. didėjusio paskolų būstui įsigyti portfelio, bendras namų ūkių įsiskolinimas PFĮ beveik nepakito, nes vartojimo ir kitos paskolos sumažėjo. Vis dėlto bendras namų ūkių skolinimasis ne būsto įsigijimo reikmėms beveik nepakito, nes kitų paskolų teikėjų suteiktos paskolos namų ūkiams 2014 m. padidėjo.

⁹ Šiame skirsnyje, vertinant paskolų ir indėlių kaitą Lietuvoje, naudojami koreguoti Lietuvos banko parengti statistinės atskaitomybės duomenys (plačiau apie tai skaitykite 2014 m. gruodžio mėn. Lietuvos banko parengtos Lietuvos ekonomikos apžvalgos antrame priede), jie gali skirtis nuo priežiūros tikslais renkamų duomenų.

15 pav. Ne būstui įsigyti skirtų paskolų namų ūkiams kaita per ketvirtį

Mln. Eur

2013 03 2013 06 2013 09 2013 12 2014 03 2014 06 2014 09 2014 12

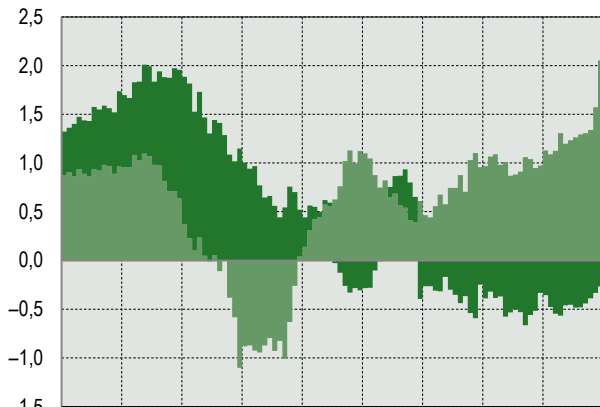
- Ne bankų teikiami vartojimo kreditai
- Lizingo bendrovių paskolos lengviesiems keleiviniams automobiliams
- Lizingo bendrovių vartojimo paskolos fiziniams asmenims
- PF vartojimo ir kitos paskolos (be paskolų būstui įsigyti)

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

Pasiskolinti iš PFĮ 2014 m. tapo pigiau iš esmės dėl ECB įgyvendinamos skatinamosios pinigų politikos ir didelio likvidumo finansų rinkose. Tarpbankinės palūkanų normos 2014 m. pabaigoje buvo mažos kaip niekada anksčiau, o tai lėmė naujų PFĮ suteiktų paskolų palūkanų normų mažėjimą, nes apie 80 proc. visų naujų paskolų palūkanų normų yra fiksuojamos iki vieno metų laikotarpio. Be to, gerėjant namų ūkių ir ne finansų įmonių finansinei padėčiai bei jų galimybėms grąžinti skolą, bankai tai vertino kaip skolinimo riziką mažinantį veiksnių ir įpusėjus metams pradėjo mažinti skolinimo maržas. 2014 m. vidutinė svertinė naujų paskolų privačiajam sektoriui palūkanų norma sudarė 3,4 proc. ir buvo 0,2 proc. p. mažesnė negu prieš metus.

16 pav. Privačiojo sektoriaus indėlių PFĮ kaita per metus

Mlrd. Eur

2006 2007 2008 2009 2010 2011 2012 2013 2014

- Vienadieniai indėliai
- Sutarto termino indėliai

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

2014 m. sausio–lapkričio mėn. vienadieniai indėliai (pinigai sąskaitose) padidėjo 1,2 mlrd. Eur, o vien per gruodžio mėn. jų augimas sudarė 1,3 mlrd. Eur. Siekdami geriau pasirengti valiutos pakeitimui, iš esmės visi ekonomikos sektoriai gruodžio mėn. papildė sąskaitas bankuose įnešdami dalį disponuojamų grynujų pinigų (grynujų pinigų kiekis apyvartoje 2014 m. sumažėjo 1,8 mlrd. Eur). Kol kas ženklų dėl indėlių sumažėjimo artimiausioje ateityje nematyti, nes 2015 m. sausio mėn. indėliai bankuose šiek tiek sumažėjo dėl įprastų sezoninių svyravimų. Be to, anksčiau eurą įsivedusių Baltijos valstybių patirtis yra prieštaringa: pirmąjį ketvirtį po euro įvedimo indėliai Estijoje beveik nepakito, o Latvijoje – sumažėjo. Indėlių bankuose augimui teigiamą įtaką taip pat darė valdžios sektoriaus skolinimasis ir didėjančios pajamos iš užsienio (pvz., grynasis eksportas ir kapitalo pervedimai). Indėlių kaip taupymo priemonių patrauklumas mažėjo: ilgiausio termino (nuo 2 m.) naujų privačiojo sektoriaus indėlių palūkanų norma 2014 m. sumažėjo nuo 1,7 iki 1,4 proc., nes dėl jau turimos didelės likvidumo atsargos bankai nematė poreikio pritraukti daugiau indėlių.

III. PAGRINDINĖS LIETUVOS BANKO FUNKCIJOS

Valiutos kurso ir pinigų politika

Lietuvos banko pagrindinis tikslas – palaikyti kainų stabilumą – buvo įgyvendinamas taikant fiksuotojo lito kurso strategiją iki pat euro įvedimo 2015 m. sausio 1 d. Lietuva fiksuoto lito kursą ir valiutų valdybos sistemą sėkmingai taikė dvidešimt metų iki buvo įgyvendintas jos strateginis tikslas – prisijungti prie euro zonos ir pasinaudoti visais ES bendrosios valiutos teikiamais privalumais: nacionalinės valiutos ir euro kurso rizikos nebuvimu, mažesnėmis valiutų keitimo išlaidomis ir palūkanų normomis bei jų kaita, pigesniais atsiskaitymais su pagrindiniais prekybos partneriais euro zonoje.

Valiutos kurso politika

Fiksuotojo lito kurso teisinis pagrindas buvo 1994 m. balandžio 1 d. įsigaliojęs Lietuvos Respublikos lito patikimumo įstatymas. Jame buvo nustatyta, kad Lietuvos bankas turi išleistus į apyvartą litus visiškai (ne mažiau kaip 100 %) padengti aukso bei konvertuojamosios užsienio valiutos atsargomis ir užtikrinti bazinės valiutos keitimą į litus fiksuotu kursu. Vadovaujantis šiais valiutų valdybos principais, Lietuvos bankas palaikė fiksuotą lito kursą. Nuo 1994 m. balandžio 1 d. iki 2002 m. vasario 1 d. lito bazinė valiuta buvo JAV doleris, su kuriuo litas buvo susietas fiksuotu kursu 4 litai už 1 JAV dolerį. 2002 m. vasario 2 d. litas buvo persietas prie euro iš anksto nustatyta ir paskelbta tvarka pagal vasario 1 d. euro ir JAV dolerio rinkos kursą, kurį įprastine tvarka fiksavo ir paskelbė ECB.

Fiksuotojo lito kurso sąlygomis Lietuvos bankas užtikrino laisvą litų keitimą į eurus ir eurų – į litus, todėl negalėjo tiesiogiai reguliuoti litų rinkos palūkanų normų ir litų kiekio apyvartoje, nes pastarąjį lėmė kintanti litų paklausa. Dėl šių priežasčių jis neturėjo galimybės tiesiogiai paveikti visuminės paklausos ir kainų lygio. Tačiau fiksuotasis lito kursas padėjo siekti pagrindinio tikslo netiesiogiai – eksporto ir importo kainas palaikė stabilesnes ir kartu skatino tarptautinę prekybą, formavo nedidelės infliacijos lūkesčius, palaikė pasitikėjimą Lietuvos ekonomine politika. Tai leido palaikyti santykinį kainų stabilumą ilguoju laikotarpiu. Tokia strategija dėl Lietuvos ekonomikai būdingo ekonomikos atvirumo, kainų ir darbo užmokesčio santykinio lankstumo apskritai sėkmingai buvo taikoma nuo 1994 m.

Lietuva strateginį tikslą įsivesti ES bendrąją valiutą jau buvo išsikėlusį nuo praėjusio šimtmečio dešimtojo dešimtmečio vidurio¹⁰. Stodama į ES 2004 m., Lietuva formaliai įsipareigojo įsivesti eurą, kai tik atitiks Mastrichto sutarties konvergencijos kriterijus. Viena iš euro įvedimo sąlygų yra šalies prisijungimas prie VKM II. Lietuva dalyvavo VKM II nuo 2004 m. birželio 28 d., palaikydama fiksuotojo valiutos kurso režimą ir pastovų lito kursą euro atžvilgiu – 3,45280 lito už 1 eurą. Konvergencijos programose Lietuvos Respublikos Vyriausybė ne kartą patvirtino, kad Lietuva numato dalyvauti VKM II ir palaikyti fiksuotąjį lito kursą euro atžvilgiu dabartiniu santykiu iki prisijungimo prie euro zonos.

2014 m. birželio mėn. ECB ir EK paskelbė pranešimus apie konvergenciją. Juose konstatuota, kad Lietuva atitinka minėtus kriterijus, ir pateiktos rekomendacijos dėl šalies ekonominės politikos, siekiant palaikyti tvariai konvergencijai palankią aplinką ateityje. EK pasiūlė ES Tarybai leisti Lietuvai įsivesti eurą nuo 2015 m. sausio 1 d.

2014 m. liepos 23 d. ES Taryba oficialiai pritarė Lietuvos stojimui į euro zoną 2015 m. sausio 1 d. ir nustatė neatšaukiamą litų keitimo į eurus kursą – 3,45280 Lt už 1 Eur, jis sutapo su Lietuvos banko nuo 2002 m. palaikytu pastoviu lito kursu.

Stiprėjantys euro įvedimo lūkesčiai 2014 m. toliau mažino ilgesnės trukmės palūkanų normų Lietuvoje ir atitinkamų palūkanų normų euro zonoje skirtumus (ypač pirmąjį pusmetį), o jau anksčiau labai

¹⁰ Žr. Lietuvos banko pinigų politikos programą 1997–1999 m.

sumažėję trumpalaikių tarpbankinių palūkanų normų VILIBOR ir EURIBOR skirtumai per nagrinėjamą laikotarpį beveik nepasikeitė. 10 m. artimos trukmės LR VVP litais pajamingumo, naudojamo ilgalaikių palūkanų normų konvergencijai įvertinti, ir atitinkamos trukmės Vokietijos obligacijų eurais pajamingumo skirtumas 2014 m. sumažėjo nuo 1,89 proc. p. (2013 m. gruodžio mėn.) iki 1,31 proc. p. (2014 m. gruodžio mėn.). Be to, 10 m. artimos trukmės LR VVP pajamingumas tapo 0,14 proc. p. mažesnis už euro zonos šalių vidurkį, kai prieš metus jis dar buvo 0,04 proc. p. didesnis. Šiek tiek svyravo 6 mėn. VILIBOR ir EURIBOR skirtumas, per metus jis praktiškai nepakito ir sudarė 0,1 proc. p.

Inflacija Lietuvoje trumpuoju ir vidutiniu laikotarpiais gali nukrypti nuo Euro sistemos siekiamo kainų stabilumo lygio, labiau svyruoti nei bendro euro zonos vartotojų kainų indekso pokyčiai ir dažniau būti šiek tiek didesni. Tai lemia įvairios su išorės ir vidaus veiksniais susijusios priežastys: struktūriniai procesai (pvz., kainų konvergenciją lemiantis darbo našumo skirtumas eksportuojančiajame ir neeksportuojančiajame sektoriuose); dideli pokyčiai pasaulinėse žaliavų rinkose, ypač maisto ir energijos išteklių kainų, Lietuvoje sudarančių palyginti didelę vartotojų kainų indekso ir ūkio sąnaudų struktūros dalį; administraciniai sprendimai (vartojimo mokesčių ir administruojamųjų kainų keitimas) ir cikliniai ekonomikos pakilimai ar nuosmukiai, kuriuos gali paveikti ir valstybės ekonominė bei fiskalinė politika.

Pinigų politikos priemonės

Lietuvos banko pinigų politikos priemonės buvo skirtos fiksuotajam lito kursui euro atžvilgiu palaikyti ir padėjo užtikrinti tinkamą bankų sektoriaus likvidumą. Lietuvos bankas šalyje veikiančioms komerciniams bankams ir užsienio kredito įstaigų filialams (toliau – bankai) jų pageidavimu neribotai keitė litus į eurus ir eurus į litus, taikė privalomųjų atsargų reikalavimus, sudarė vienos nakties skolinimosi galimybę.

Įgyvendindamas fiksuotojo lito kurso režimą, Lietuvos bankas buvo įsipareigojęs bankams, kuriems jis taikė privalomųjų atsargų reikalavimus, neribotai pirkti ir parduoti bazinę valiutą oficialiu kursu. Grynasis rezultatas – kiek Lietuvos bankas nupirko arba pardavė eurų per tam tikrą laikotarpį – tiesiogiai priklausė nuo bankų sektoriaus atsargų litais autonominių veiksmų¹¹, privalomųjų atsargų ir jų pertekliaus pasikeitimo.

Lietuvos bankas galėjo taikyti gana įvairias, bet riboto poveikio pinigų politikos priemones (žr. 4 lentelę). Iš jų privalomosios atsargos ir sandorių su Lietuvos banku nuolatinės galimybės bankams naudojamos nuolat.

4 lentelė. Lietuvos banko taikytos pinigų politikos priemonės

Likvidumo teikimas	Likvidumo pertekliaus išėmimas	Sandorių terminai	Dažnumas	Procedūra
Sandorių su Lietuvos banku nuolatinės galimybės bankams				
Parduoti bazinę valiutą Lietuvos bankui	Pirkti bazinę valiutą iš Lietuvos banko	–	Pagal bankų pageidavimą	Dvišaliai sandoriai: Lietuvos bankas superka eurus ir atsiskaito sandorio sudarymo dieną arba antrą dieną po sandorio sudarymo bei parduoda eurus ir atsiskaito antrą dieną po sandorio sudarymo
Vienos nakties atpirkimo sandoriai	–	Viena para	Pagal bankų pageidavimą	Dvišaliai sandoriai
Privalomųjų atsargų reikalavimai				

¹¹ Bankų sektoriaus atsargų litais autonominiai veiksniai yra Lietuvos banko operacijos, darančios įtaką bankų sektoriaus atsargų litais dydžiui, tačiau vykdomos ne dėl bankų likvidumo valdymo poreikių. Pagrindiniai autonominiai veiksniai – į apyvartą išleistų grynųjų pinigų suma ir valdžios lėšų pervedimas iš bankų sektoriaus į Lietuvos banką arba iš Lietuvos banko į bankų sektorių.

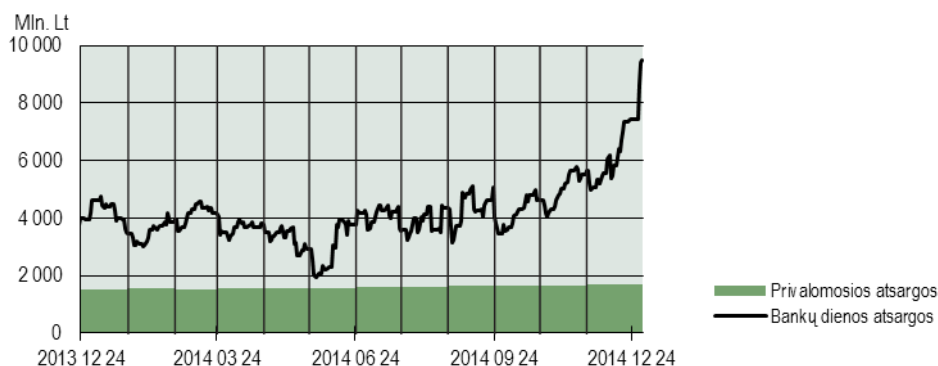
Stabilizuoja bankų sektoriaus likvidumą	<p>Privalomųjų atsargų bazė – tai Lietuvoje įsteigtų bankų ir užsienio bankų filialų įsipareigojimai, išskyrus įsipareigojimus Lietuvos bankui ir kitiems bankams, kuriems Lietuvos bankas taiko privalomųjų atsargų reikalavimą.</p> <p>Nulinė atsargų norma taikoma: 1) indėliams, kurių pradinis terminas ilgesnis kaip 2 metai arba atitinkamoje sutartyje numatyto išankstinio įspėjimo apie atsiėmimą terminas ilgesnis kaip 2 metai; 2) išleistiems skolos vertybiniais popieriams, kurių pradinis terminas yra ilgesnis kaip 2 metai; 3) atpirkimo sandoriams. Kitiems bazės įsipareigojimams taikoma 4 proc. privalomųjų atsargų norma.</p> <p>Privalomosios atsargos laikomos litais bankų atsiskaitomosiose sąskaitose Lietuvos banke. Privalomųjų atsargų reikalavimo įvykdymas įvertinamas taikant vidurkio metodą.</p>
---	--

Privalomosios atsargos ir bankų sektoriaus likvidumo kaitos veiksniai

Lietuvos bankas 2014 m. taikė 3 proc. (euro zona – 1 %) privalomųjų atsargų normą. 2014 m. pradžioje privalomųjų atsargų apimtis buvo 1 512 mln. Lt per metus, dėl privalomųjų atsargų bazės padidėjimo ji išaugo beveik 180 mln. Lt, arba beveik 12 proc.

Kaip ir ankstesniais metais, bankų sektoriaus atsargų litais autonominiai veiksniai padidino atsargų litais perteklių, bet dėl palūkanų lygio euro zonoje ir Lietuvos banko taikytų priemonių prieš euro įvedimą, bankai atsargų litais pertekliaus į eurus neiškeitė. Nagrinėjamu laikotarpiu (2013 m. gruodžio 24 d.–2014 m. gruodžio 31 d.) autonominiai veiksniai padidino bankų atsargas 8,7 mlrd. Lt. Lietuvos Respublikos Vyriausybė, pritrauktas ES struktūrinių fondų ir užsienio valiuta pasiskolintas lėšas keisdama į litus ir panaudodama vidaus rinkoje, padidino bankų atsargų litais pasiūlą 3,5 mlrd. Lt. Grynujų litų kiekis apyvartoje prieš euro įvedimą labai sumažėjo, tai atitinkamai padidino bankų privalomųjų atsargų litais perteklių 5,1 mlrd. Lt (žr. 17 pav.). Kiti autonominiai veiksniai atsargų litais perteklių padidino 0,1 mlrd. Lt

17 pav. Bankų atsargos litais Lietuvos banke

Šaltinis Lietuvos bankas.

Pastaba: Lietuvos banko nustatytų privalomųjų atsargų laikotarpiai prasideda mėnesio 24 d., o baigiasi kito mėnesio 23 d.

2014 m. bankų sektorius, kaip ir 2013 m., ir toliau laikė neįprastai dideles atsargas litais (4,0 mlrd. Lt). Per metus jos padidėjo 5,5 mlrd. Lt ir buvo daugiau nei 5,5 karto didesnės už privalomasias atsargas. 2014 m. pradžioje nusistovėjęs palūkanų normų euro zonoje lygis paskatino bankus keisti litus į eurus. Tačiau po 2015 m. birželio 5 d. ECB priimtų sprendimų palūkanų normos euro zonoje sumažėjo ar tapo neigiamos. Tuo metu Lietuvos bankas taikė nulines palūkanų normas už perteklines privalomasias atsargas. Taigi, neigiamos palūkanų normos euro zonoje paskatino bankus keisti eurus į litus, todėl laikomų atsargų perteklius vėl pasiekė 2014 m. pradžioje stebėtą lygį. Tolesniam atsargų lygio kitimui įtakos turėjo ne tik palūkanų normos euro zonoje, bet ir gyventojų elgsena prieš euro įvedimą bei Lietuvos banko taikytos priemonės.

Lietuvos bankas, siekdamas sureguliuoti dėl euro įvedimo laikinus bankų sistemos likvidumo svyravimus ir išvengti staigių Lietuvos banko užsienio atsargų svyravimų, gegužės mėn. atnaujino

terminuotųjų indėlių aukcionus Lietuvoje veikiantiems bankams. Lietuvoje pasitvirtino ir kitų eurą įsivedusių šalių patirtis, kai grynųjų nacionalinių pinigų kiekis apyvartoje prieš euro įvedimą reikšmingai sumažėjo, kai vis daugiau gyventojų, siekdami paprastesnio (automatinio ir nemokamo) nacionalinės valiutos pakeitimo į eurus, turimus grynuosius pinigus įnešė į sąskaitas kredito įstaigose. Tai kartu reikšmingai padidino perteklines bankų lėšas nacionaline valiuta centriniame banke. Dėl Lietuvoje veikusio valiutų valdybos modelio bankai šias perteklines lėšas galėjo keisti į eurus (dėl to mažėtų Lietuvos banko užsienio atsargos), todėl indėlių aukcionai buvo veiksminga priemonė šias paskatas reikšmingai sumažinti. Metų pabaigoje indėliais pritraukta 4,9 mlrd. Lt. Indėlių vidutinės palūkanų normos terminuotųjų indėlių aukcionuose svyravo nuo 0,24 iki 0,02 proc., antrąjį pusmetį – nuo 0,07 iki 0,01 proc.

Valiutų keitimo operacijos

Lietuvos bankas 2014 m., priešingai nei 2013 m., užsienio valiutos grynąja verte nupirko 1,3 mlrd. Lt daugiau, nei jos pardavė (žr. 5 lentelę). Finansų ministerija ir kiti indėlininkai 2014 m. grynąja verte pardavė Lietuvos bankui užsienio valiutos (daugiausia eurų) 1,4 mlrd. Lt, o šalies bankai grynąja verte nupirko eurų už 0,1 mlrd. Lt.

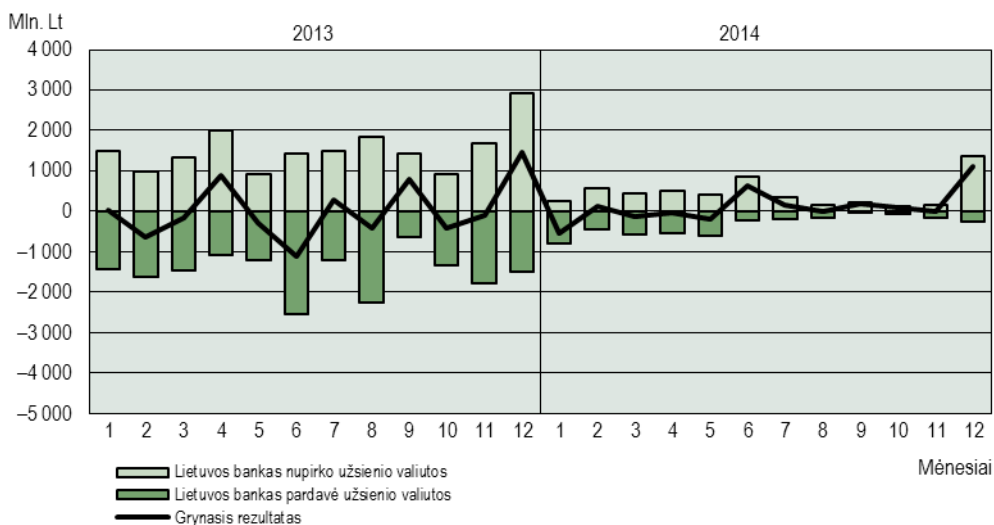
5 lentelė. Grynasis užsienio valiutų pirkimas iš Lietuvos banko (–) arba pardavimas Lietuvos bankui (mln. Lt)

	2013	2014				
		I ketv.	II ketv.	III ketv.	IV ketv.	I–IV ketv.
Šalies bankai	–2 394,4	–734,9	112,4	234,7	329,1	–58,7
Kiti Lietuvos banko indėlininkai	2 742,7	172,0	298,6	111,0	823,7	1 405,3
Iš viso	–348,3	–562,9	411,0	345,7	1 152,8	1 346,6

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Lietuvos bankas su šalies bankais ir kitais savo indėlininkais 2014 m. įvykdė 9,5 mlrd. Lt vertės valiutų keitimo sandorių, t. y. beveik 4 kartus mažiau nei 2013 m. (36,5 mlrd. Lt) (žr. 18 pav.). Bankų aktyvumo sumažėjimą keičiant valiutą lėmė euro įvedimo nulemtos priežastys, aprašytos ankstesniame poskyryje.

18 pav. Lietuvos banko prekyba užsienio valiuta su bankais ir kitais indėlininkais

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Finansų rinkos priežiūra

Priežiūros kryptys ir rezultatai

Lietuvos bankas yra atsakingas už visos finansų rinkos priežiūrą. Vykdomos rinkos dalyvių riziką ribojančios ir finansinių paslaugų teikimo priežiūros tikslas – užtikrinti, kad finansų rinka veiktų patikimai ir efektyviai, plėtotųsi darniai, kad rinkos dalyviai elgtųsi atsakingai, o vartotojai priimtų racionalius sprendimus.

Siekiant, kad į rinką patektų skaidrūs ir finansiškai patikimi rinkos dalyviai, o jų vadovai ir kiti atsakingi asmenys būtų kompetentingi ir nepriekaištingos reputacijos, nuolat tobulinamas licencijavimo procesas: vertinamas prižiūrimų finansų įstaigų vadovų tinkamumas eiti pareigas, o reikiamos kvalifikacijos ir patirties neturintiems asmenims neišduodami leidimai tapti finansų įstaigų vadovais.

Vienas iš svarbesnių darbų licencijavimo srityje – potencialių AB banko „FINASTA“ akcijų įgijėjų vertinimas. Vertinimo metu analizuotas ir vertintas įgijėjų finansinis patikimumas ir reputacija, rinkta informacija apie įsigyjančius asmenis iš teisėsaugos, priežiūros bei kitų institucijų. Įvertinus gautą informaciją, nuspręsta neprieštarauti, kad bendrovė „Invalda LT“ ir kiti devyni kartu veikiantys asmenys įsigytų 100 proc. AB banko „Finasta“ akcijų ir jų suteikiamų balsavimo teisių. Be to, įsigaliojus Lietuvos Respublikos valiutos keityklos operatorių įstatymui, parengti jo įgyvendinamieji teisės aktai, valiutų keityklų operatoriai pradėjo veiklą.

Daug dėmesio skiriama integracijos į ES bendrąją rinką procesams. Baigiamas labai svarbaus ES teisės akto – CRD IV ir CRR – įgyvendinimas. Parengti CRD IV įgyvendinamieji Lietuvos banko valdybos nutarimų projektai. Dalis jų jau patvirtinti Lietuvos banko valdybos, kitus projektus planuojama patvirtinti 2015 m. pirmąjį pusmetį. 2014 m. sėkmingai įdiegtas naujas bankų finansinių ir priežiūros ataskaitų paketas.

Toliau įgyvendinama Bankų gaivinimo ir pertvarkymo direktyva 2014/59/ES, įsigaliojusi 2015 m. sausio 1 d. Šia direktyva nustatoma kredito įstaigų ir investicinių įmonių gaivinimo ir pertvarkymo sistema. Pradėti rengti Finansinio tvarumo įstatymo ir susijusių įstatymų pakeitimo projektai. 2014 m. bankai pirmą kartą Lietuvos bankui pateikė gaivinimo planus. Lietuvos bankas juos įvertino ir organizavo susitikimą su bankų atstovais, siekdamas plačiau aptarti bankų pateiktų gaivinimo planų trūkumus, pristatyti gaivinimo planų reikalavimus. 2015 m. pradžioje patronuojančių institucijų neturintiems bankams išsiųsti raštai dėl individualių gaivinimo planų turinio reikalavimų ir jų parengimo terminų.

Toliau buvo rengiamasi pradėti įgyvendinti Direktyvą 2009/138/EB dėl draudimo ir perdraudimo veiklos pradėjimo ir jos vykdymo („Mokumas II“). Šia direktyva nustatomas rizikos vertinimo pagrįstas draudimo įmonių valdymas ir kapitalo apskaičiavimas lems didelius draudimo įmonių veiklos ir priežiūros pokyčius, perėjimą prie tarptautinių finansinės atskaitomybės standartų. Įgyvendinant direktyvas „Mokumas II“ ir „Omnibus II“, parengta nemažai Lietuvos banko valdybos nutarimų projektų, Finansų ministerijai pateiktos pastabos dėl Draudimo įstatymo pakeitimo projekto, į kurį perkeltos direktyvos „Omnibus II“ nuostatos.

Siekiant tinkamai įgyvendinti europinius teisės aktus, pastaraisiais metais priimtus finansinių paslaugų reglamentavimo srityje, pradėti atitinkami parengiamieji darbai: rengiami pasiūlymai dėl teisinio reguliavimo tobulinimo būsto paskolų teikimo srityje, kartu įgyvendinant Direktyvą 2014/17/ES dėl vartojimo kredito sutarčių dėl gyvenamosios paskirties nekilnojamojo turto, pradėtas rengti Pagrindinės sąskaitos reglamentavimo projektas, kuriuo įgyvendinama Direktyva 2014/92/ES dėl mokesčių, susijusių su mokėjimo sąskaitomis, palyginamumo, mokėjimo sąskaitų perkėlimo ir galimybės naudotis būtiniausias savybes turinčiomis mokėjimo sąskaitomis, buvo įgyvendinama Finansinių priemonių rinkų direktyva 2014/65/ES ir kt.

Toliau stiprinama kredito unijų priežiūra. Seimui patvirtinus Kredito unijų įstatymo ir susijusių teisės aktų pataisas, kuriomis siekiama užtikrinti didesnę kredito unijų veiklos patikimumą bei saugumą, kredito unijos įpareigtos sustiprinti kapitalo bazę ir gerinti prisiimamos rizikos valdymą. Toliau dirbama ieškant tinkamiausio Lietuvos sąlygomis kredito unijų veiklos ir priežiūros modelio, kuris sumažintų šio sektoriaus keliamą grėsmę visuomenės interesams. Lietuvos banko ekspertai dalyvavo Lietuvos Respublikos Seimo valdybos 2014 m. gegužės 16 d. sprendimu sukurtos darbo grupės

veikloje. Ši grupė parengė Tvarios kredito unijų veiklos koncepciją. Koncepcijoje siūlomų tikslų ir principų įgyvendinimas leis užtikrinti didesnę kredito unijų sektoriaus integraciją, tvaresnį unijų kapitalo formavimą, griežtesnį rizikos valdymą ir priežiūrą. Be to, parengtas Kredito unijų investavimo į ne nuosavybės vertybinius popierius taisyklių projektas, jame nustatyti kredito unijų laisvų lėšų investavimo, vertybinių popierių portfelio formavimo ir vertinimo reikalavimai. Taisyklių projekte numatyta, kad kredito unijų investicijos neturi turėti neigiamo poveikio pagrindiniam kredito unijų tikslui – narių skolinimosi poreikių tenkinimui, t. y. kredito unijos privalo išlaikyti tradicinį veiklos modelį, o investavimo į vertybinius popierius tikslas turėtų būti likvidumo valdymas. Be to, taisyklių projekte numatyta, kad kredito unijos negali investuoti į VP daugiau nei 30 proc. savo turto.

Daug dėmesio skirta bendravimui su rinkos dalyviais ir jų konsultavimui. Tradiciškai Lietuvos banko Priežiūros tarnyba su visais prižiūrimais rinkos dalyviais ar jų asociacijomis rengia metinius susitikimus, kuriuose pristato jau įgyvendintas ir būsimas veiklos reguliavimo naujoves, numatomas ES priežiūrinio reguliavimo tendencijas, aptaria esamą rinkos situaciją. Be to, kaip ir kasmet, surengti du atitikties susitikimai su rinkos dalyvių atstovais, jų metu aptarti praktikoje visiems rinkos dalyviams kylantys klausimai dėl teisės aktuose nustatytų reikalavimų laikymosi. Prižiūrimi subjektai konsultuojami ir individualiai: bankų sektoriui 2014 m. aktualiausi buvo CRD IV ir CRR įgyvendinimo klausimai, direktyvos įgyvendinamųjų teisės aktų projektų, bankų gaivinimo planų rengimo reikalavimai. Draudimo rinkos dalyviams surengtos diskusijos – susitikimai dėl „Mokumas II“ įgyvendinimo: gairių dėl techninių atidėjinių skaičiavimo, draudimo sutarties ribų nustatymo ir mokumo kapitalo reikalavimo standartinę formulę pagrindžiančių prielaidų klausimais. Esami ir potencialūs rinkos dalyviai konsultuoti įvairiais licencijavimo klausimais: mokėjimo ir investicinių paslaugų teikimo, veiklos modelio vertinimo, reorganizavimo, akcijų įsigijimo, vadovų kompetencijos, valiutų keityklų operatorių veiklos ir kt.

Finansų rinkos dalyviai, jų priežiūra

Bankai

2014 m. pabaigoje Lietuvoje veikė 7 bankai ir 8 užsienio bankų filialai. Lietuvos bankų pelnas 2014 m. sumažėjo 6,2 proc., tam įtakos turėjo padidėjusios išlaidos dėl paskolų vertės sumažėjimo ir didesnės administracinės išlaidos. Bankuose laikoma indėlių suma pernai pasiekė naujas aukštumas: ji ypač išaugo metų pabaigoje artėjant euro įvedimui. Bendras bankų paskolų ir lizingo portfelis šiek tiek susitraukė. Verslo įsipareigojimų dydis per metus beveik nepasikeitė, didžiausia paskolų koncentracija ir toliau buvo nekilnojamojo turto, didmeninės ir mažmeninės prekybos bei apdirbamosios gamybos sektoriuose. Padidėjęs šios rinkos aktyvumas darė teigiamą įtaką būsto paskolų portfelio augimui. Paskolų portfelio kokybė gerėjo ir 2014 m. bankams nurašant blogas paskolas ir palankiau vertinant skolininkų finansinę būklę bei jos perspektyvas. Numatomas euro įvedimas nemažai prisidėjo prie stiprios bankų likvidumo būklės. Bankai sėkmingai baigė euro įvedimo projektą.

Bankų priežiūra

Lietuvai rengiantis tapti euro zonos nare, o bankų sistemai – Bendro priežiūros mechanizmo dalimi, 2014 m. atliktas trijų didžiausių šalyje veikiančių bankų – AB SEB banko, „Swedbank“, AB, ir AB DNB banko – išsamus rizikų vertinimas. Jo rezultatai parodė, kad bankų turto kokybė yra gera, o turimas kapitalas pakankamas atlaikyti nepalankiausių scenarijų. 2014 m. pabaigoje tarptautinėse Lietuvoje veikiančių bankų ir filialų priežiūros kolegijose apsikeista informacija apie bankų padėtį ir rizikas kitose šalyse, nustatytas 2015 m. šių ir vietinių bankų priežiūrinių veiksmų planas. Kaip ir kasmet, 2015 m. pirmąjį ketvirtį daugiausia dėmesio numatoma skirti bankų rizikos vertinimui, antrąjį – bankų vidaus kapitalo pakankamumo įvertinimo proceso analizei. Po šių etapų priežiūros kolegijose ketinama priimti bendrus sprendimus dėl grupę sudarančių bankų ir grupės kapitalo pakankamumo bei likvidumo, Lietuvos banke – dėl vietinių bankų kapitalo pakankamumo ir likvidumo. 2014 m. priežiūrinio tikrinimo ir vertinimo procesas atliktas 6 šalies bankuose ir 2 reikšminguose užsienio bankų filialuose. Atsižvelgiant į tai, kad AB SEB bankas, „Swedbank“, AB, AB DNB bankas, „Nordea Bank AB“ Lietuvos skyrius, „Danske Bank A/S“ Lietuvos filialas ir AB „Citadele“ bankas

priklauso užsienyje veikiančioms bankų grupėms, atliekant šių bankų priežiūrinį tikrinimą ir vertinimą buvo dalyvauta bankų grupių, kurioms priklauso šie bankai, priežiūros kolegijų veikloje. Apibendrinant rezultatus, pažymėtina, kad šiais metais esminių trūkumų nebuvo nustatyta, o priežiūros kolegijose buvo konstatuota, kad tiek grupes sudarančių bankų, tiek ir bankų grupių kapitalo lygis yra adekvatus galimų nuostolių pagal prisiimtas rizikas padengimui.

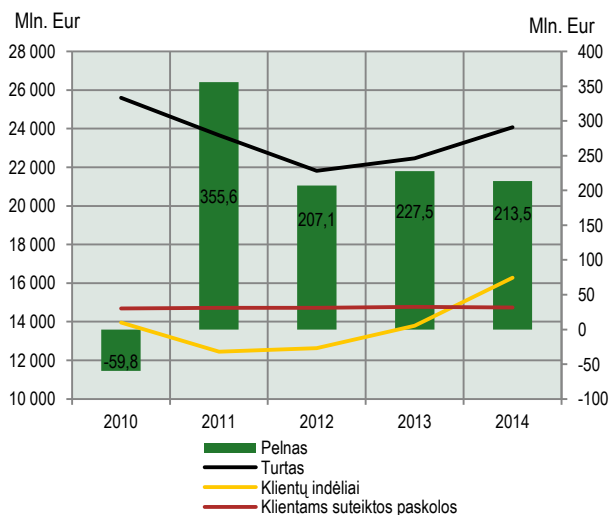
Atlikus Lietuvoje veikiančių bankų, nepriklausančių užsienio bankų grupėms, priežiūrinio tikrinimo ir vertinimo procesą, AB bankui „FINASTA“ ir UAB Medicinos bankui pratęstas individualių kapitalo pakankamumo normatyvų taikymas. AB bankui „FINASTA“, susidūrusiam su veiklos neapibrėžtumu dėl banko akcininkų, vadovybės, verslo modelio pokyčių, pratęstas 11 proc. individualaus kapitalo pakankamumo normatyvo taikymas, o UAB Medicinos bankui, kuriam po paskutinio Lietuvos banko atlikto inspektavimo nurodyta mažinti su nekilnojamuoju turtu susijusią riziką, dėl jautrumo prisiimti papildomus nuostolius, pratęstas 10 proc. individualaus kapitalo pakankamumo normatyvo taikymas. AB Šiaulių banke 2014 m. pabaigoje vykdytas bendrasis banko inspektavimas, jo rezultatai Lietuvos banko valdyboje apsvarstyti 2015 m. balandžio mėn.

Po keletą metų trukusių AB banko „FINASTA“ pirkėjo paieškų 2014 m. pabaigoje baigtas banko ir kitų „Finasta“ grupės įmonių pardavimo procesas. „Finasta“ grupės įmonės įsigijo AB „Invalda LT“ ir kartu veikiantys asmenys. Iš sandorio pasitraukus keliems partneriams, AB „Invalda LT“ nusprendė koncentruotis tik į investicijų valdymo verslą, todėl oficialiai paskelbė apie ketinimus perleisti AB banką „FINASTA“ AB Šiaulių bankui (AB „Invalda LT“ mainais gautų AB Šiaulių banko akcijų). Lietuvos bankas kol kas nėra gavęs jokių oficialių dokumentų dėl minėto įsigijimo. 2014 m. toliau buvo vykdomos „Citadele“ pardavimo procedūros. Norą įsigyti „Citadele“ grupę yra išreiškusi JAV investuotojų grupė, atstovaujama „Ripplewood Advisors LLC“, kuri jau gavo ECB leidimą įsigyti AS „Citadele“ banką Latvijoje. Tačiau ši investuotoja ECB leidimą turi gauti ir dėl netiesioginio AB „Citadele“ banko įsigijimo bei Šveicarijos priežiūros institucijos sutikimą įsigyti grupės įmonę. Lietuvos bankas šiuo metu nagrinėja investuotojo gautą prašymą.

Bankų sektoriaus veikla

Bankų sektoriaus turtas 2015 m. sausio 1 d. sudarė 24,1 mlrd. Eur (83,3 mlrd. Lt) ir per metus padidėjo 7,4 proc. Augimą lėmė, artėjant euro įvedimui, į bankus plūstelėjusi reikšminga indėlių suma, didžiąją jos dalį bankai nukreipė į savo sąskaitas Lietuvos banke. Bankuose laikomų indėlių suma 2015 m. sausio 1 d. pasiekė naujas aukštumas: klientai turėjo 16,3 mlrd. Eur (56,2 mlrd. Lt). Per metus indėlių suma išaugo 2,5 mlrd. Eur (8,6 mlrd. Lt), arba 18,1 proc. Ilgalaikę indėlių augimo tendenciją 2014 m. pabaigoje sustiprino ir artėjantis euro įvedimas.

19 pav. Bankų veiklos rodiklių raida

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Visi bankai 2014 m. vykdė nustatytus likvidumo ir kapitalo pakankamumo normatyvus. 2015 m. sausio 1 d. bendras bankų likvidumo rodiklis sudarė 43,4 proc. (normatyvas – 30 %), o kapitalo pakankamumo rodiklis – 21,3 proc. (reikšmingai viršijo nustatytą 8 % normatyvą). Atlikus kasmetinį Lietuvoje veikiančių bankų priežiūrinio tikrinimo ir vertinimo procesą, dviem bankams buvo pratęstas griežtesnių kapitalo pakankamumo normatyvų taikymas.

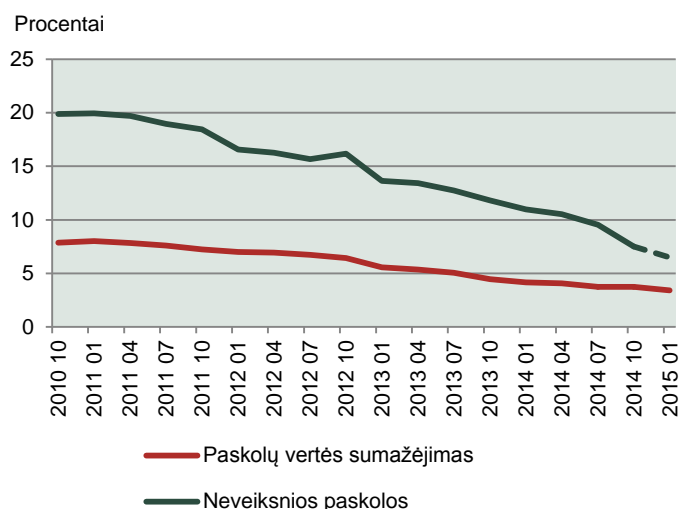
2014 m. bankų sistemos paskolų ir lizingo sandorių portfelis truputį susitraukė (0,3 %) ir gruodžio 31 d. sudarė 15,7 mlrd. Eur (54,3 mlrd. Lt). Didžiausią bankų paskolų portfelio dalį sudarančios paskolos ne finansų bendrovėms, Lietuvos banko priežiūrai skirtų ataskaitų duomenimis, sumažėjo 0,3 mlrd. Eur (1,0 mlrd. Lt) ir metų pabaigoje sudarė 6,5 mlrd. Eur (22,5 mlrd. Lt). Daugiausia tai lėmė klientų grupių klasifikavimo ir konsoliduotos apskaitos sudarymo taisyklių pakeitimai. Atmetus jų įtaką, galima teigti, kad bendras verslo įsipareigojimų bankams dydis per metus beveik nepasikeitė. Vyraujant neapibrėžtumui dėl pagrindinių prekybos partnerių (Rusija, euro zona) perspektyvų, verslo įmonės buvo labiau linkusios veiklą finansuoti nuosavomis lėšomis ir susilaikė nuo reikšmingesnių ilgalaikių investicijų bankų skolintomis lėšomis. Valdžios institucijų, įskaitant valstybės ir savivaldybių įmones, ir finansų bendrovių (neįskaitant kredito įstaigų) paskolos per metus sumažėjo atitinkamai 5,4 ir 6,7 proc. ir atitinkamai sudarė 1,1 mlrd. ir 0,13 mlrd. Eur (3,95 mlrd. ir 0,46 mlrd. Lt). 2014 m. palengva stiprėjanti namų ūkių finansinė padėtis, gerėjantys ateities lūkesčiai, siekis įsigyti ilgalaikio vartojimo prekių, alternatyvių investavimo krypčių stoka bei metų pradžioje kiek padidėjęs aktyvumas gyvenamosios paskirties nekilnojamojo turto rinkoje turėjo įtakos ir nedideliam būsto paskolų augimui 0,1 mlrd. Eur (0,4 mlrd. Lt). 2014 m. pabaigoje būsto paskolų portfelis sudarė 5,7 mlrd. Eur (19,8 mlrd. Lt), o visos fizinių asmenų paskolos – 6,9 mlrd. Eur (24 mlrd. Lt).

Paskolų portfelio kokybės rodikliai toliau gerėjo, tai labiausiai lėmė blogų paskolų nurašymai. 2014 m. pabaigoje keičiantis bankų atskaitomybės priežiūros institucijoms formoms (angl. *financial reporting*, FINREP), ES mastu buvo suderintas neveiksnių paskolų apibrėžimas. Jis skiriasi nuo anksčiau taikyto Lietuvoje¹², tačiau neveiksnių paskolų apimčiai Lietuvos bankų sistemos mastu įtaka nebuvo reikšminga. 2014 m. mažėjo tiek pagal oficialią Europos bankininkystės institucijos (EBI) metodiką skaičiuojamas neveiksnių paskolų rodiklis (4,5 proc. p. – iki 6,5 %¹³), tiek paskolų vertės sumažėjimo (0,7 proc. p. – iki 3,4 %) rodiklis. Daugumoje bankų 2014 m. ir toliau pastebimai mažėjo išieškomų ir kitokių probleminėmis laikomų paskolų portfeliai. Šiuos pokyčius lėmė gerėjanti skolininkų finansinė būklė ir jų veiklos perspektyvos bei pakankamai konservatyvi pastarųjų metų kreditavimo praktika. Be to, dirbdami su probleminiais skolininkais, bankai pamažu užbaigia krizės metais pradėtas paskolų pertvarkymo ir išieškojimo procedūras.

¹² Pagal naują apibrėžimą neveiksniomis paskolomis laikomos paskolos, pradelstos ilgiau kaip 90 d., anksčiau Lietuvos bankas taikė 60 d. pradelimo terminą: buvo vertinama konservatyviau, tačiau nuo šiol neveiksniomis paskolomis laikomos ne tik nuvertėjusios paskolos, bet ir tos, kurių grąžinimas tikėtinas tik pardavus užtikrinimo priemones, t. y. srauto iš skolininko veiklos neužtenka (šis traktavimas konservatyvesnis, palyginti su anksčiau taikytu Lietuvoje).

¹³ Apie 2,3 proc. p. rodiklio sumažėjimą lėmė pasikeitusi rodiklio skaičiavimo bazė (pagal naująją FINREP į rodiklio skaičiavimą įtraukiamos tam tikros bankų, centrinių bankų pozicijos, dalis VVP ir pan., tarp jų neveiksnių pozicijų iš esmės nėra, todėl bendras neveiksnių paskolų rodiklis gaunamas geresnis), o pašalinus šį efektą, neveiksnių paskolų rodiklis, kuris būtų artimesnis anksčiau skaičiuotam, sudarytų apie 8,8 proc.

20 pav. Bankų paskolų portfelio kokybės rodikliai

Šaltinis: Lietuvos bankas

Prie paskolų kokybės rodiklių gerėjimo prisidėjo ir blogų paskolų nurašymai, kurių dalis yra natūralus baigto išieškojimo proceso (nurašomi nesusigrąžinti kreditų likučiai) rezultatas, kita dalis atsirado dėl kai kurių bankų nurašymo politikos, kai dar neužbaigus išieškojimo proceso nurašoma nesitikima atgauti kredito dalis.

Bankų vertinimas dėl Rusijos taikomų atsakomųjų prekybos sankcijų įtakos bankų paskolų portfeliams, palyginti su 2014 m. viduriu, iš esmės nepasikeitė – lūkesčiai ir toliau buvo optimistiniai, galima finansinė įtaka įvardijama kaip minimali, tik kai kurių bankų atveju gali būti šiek tiek didesnė. Sankcijos labiausiai paveikė maisto pramonės, žemės ūkio ir transporto sektoriuose veikiančias, taip pat apgyvendinimo paslaugas teikiančias įmones, tačiau bankai nesitiki didesnių grąžinimo sutrikimų ar finansinių nuostolių iš šiuose sektoriuose veikiančioms įmonėms suteiktų paskolų. Nors Rusijos atsakomųjų sankcijų tiesioginė įtaka bankų klientams, o kartu paskolų portfelių kokybei jau yra įvertinta, bankai įžvelgia tolesnį Rusijos ekonominės situacijos blogėjimo poveikį Lietuvos verslui, jį šiuo metu dar sunku nustatyti.

Bankų likvidumo būklės pokyčius 2014 m. labiausiai lėmė dėl pasirengimo euro įvedimui didėję klientų indėliai, juos bankai investavo į likvidųjį turtą. Kiekvienų metų pabaigoje stebimas bankų klientų indėlių augimas, o 2014 m. gruodžio mėn. jis buvo itin didelis. Daugiausia augo gyventojų ir privačių įmonių indėliai iki pareikalavimo, todėl metų pabaigoje dar didesnė nei anksčiau bankų turto dalis buvo finansuojama trumpalaikiais finansiniais ištekliais. Apskritai indėlių iki pareikalavimo segmento apimčių didėjimą pastaraisiais metais lemia kaip niekada žemos palūkanų normos.

Belaukiant euro įvedimo, bankų likvidumo situacija reikšmingai gerėjo, bankų sistemos likvidumo rodiklis per ketvirtį padidėjo nuo 40,6 iki 43,6 proc. (normatyvas yra 30 %) ir buvo didžiausias per pastaruosius trejus metus. Itin reikšmingai ūgtelėjus indėliams, o bankų kreditavimo veiklai vis dar esant vangiai, bankai (ypač gruodžio mėn.) padidino likvidžiojo turto atsargas – daugiausia didėjo lėšos, laikomos Lietuvos banko sąskaitose.

Lietuvoje veikiantys bankai ir užsienio bankų filialai, 2014 m. gruodžio 31 d. duomenimis, paskutinį kartą pateikė likvidumo rodiklio, apskaičiuoto pagal Lietuvos banko valdybos patvirtintą tvarką, ataskaitas ir informaciją apie likvidumo normatyvo vykdymą. Nuo 2015 m. šalyje veikiantys bankai ir LCKU turės užtikrinti padengimo likvidžiuoju turtu (angl. *liquidity coverage ratio*, LCR) rodiklio, apskaičiuojamo vadovaujantis CRD IV bei CRR nuostatomis, vykdymą. Rengdamiesi įgyvendinti naujuosius likvidumo reikalavimus, bankai nuo 2014 m. balandžio 1 d. Lietuvos bankui teikia duomenis LCR ir grynojo stabilaus finansavimo (angl. *net stable funding ratio*, NSFR) rodikliams apskaičiuoti, nors atskaitomybė apie pačių bankų apskaičiuotus LCR rodiklius bus privaloma nuo

2015 m. spalio 1 d. Turimais duomenimis, bankams turint pakankamai daug likvidžio turto atsargų, nustatyti rodikliai vykdomi su pakankamomis atsargomis. Pagal metodiką „Bazelis III“¹⁴, 2015 m. sausio 1 d. bankų sektoriaus vidutinė LCR rodiklio reikšmė buvo 306 proc. (normatyvas – 100 %); NSFR – 162 proc. (normatyvas – ne mažiau nei 100 %).

2014 m. bankams šiek tiek sumažinus SVP portfelius, bankų sistemos prisiimama rinkos rizika mažėjo. Bankų sistemos investicijos į SVP per metus sumažėjo beveik 8 proc. ir sudarė 2,1 mlrd. Eur (7,3 mlrd. Lt), iš jų 1,4 mlrd. Eur (4,8 mlrd. Lt) vertės portfelis buvo vertinamas tikrąja verte ir buvo jautrus rinkos svyravimams. Didžiausią bankų SVP portfelio dalį sudarė Lietuvos Respublikos Vyriausybės SVP (apie 67 %), o turimi Europos ir kitų šalių emitentų išleistų VP portfeliai buvo gerokai mažesni, pavyzdžiui: Vokietijos – 7, Danijos – 5, Liuksemburgo – 4 proc.

Dideliais kainų svyravimais pasižymėjusiose ir finansinių neramumų krečiamose rinkose (Rusijos, Ukrainos, Graikijos) Lietuvos bankai neturi reikšmingų investicijų. 2014 m. investicijos į Rusijos emitentus sumažėjo beveik perpus ir metų pabaigoje sudarė 8,7 mln. Eur (30,6 mln. Lt).

Lietuvos bankų sektorius 2014 m. dirbo pelningai: 6 iš 7 bankų ir 5 iš 8 bankų filialų uždirbo pelno. Iš viso bankai ir užsienio bankų filialai 2014 m. uždirbo 213,4 mln. Eur (736,8 mln. Lt) pelną – 14,2 mln. Eur (48,9 mln. Lt), arba 6,2 proc., mažiau nei prieš metus. Nors išaugo tiek bankų sistemos grynosios palūkanų pajamos, tiek grynosios paslaugų ir komisinių pajamos, pelno mažėjimui reikšmingą įtaką turėjo 44,5 mln. Eur (154,0 mln. Lt) padidėjusios išlaidos dėl paskolų vertės sumažėjimo ir administracinių sąnaudų.

Bankų veiklos efektyvumo rodikliai kito nedaug. Grynoji bankų palūkanų marža 2015 m. sausio 1 d. sudarė 1,59 proc. (prieš metus – 1,51 %). Mažesnis nei prieš metus pelnas ir pastebimai išaugęs bankų turtas lėmė, kad turto graža per tą patį laikotarpį sumažėjo nuo 1,02 iki 0,92 proc., nuosavybės graža – nuo 8,94 iki 8,05 proc.

Grynosios bankų palūkanų pajamos 2014 m. padidėjo 26,3 mln. Eur (90,8 mln. Lt), arba 7,5 proc. Dėl vangios kreditavimo veiklos bendrosios bankų palūkanų pajamos per nagrinėjamą laikotarpį sumenko vos 0,3 proc., tad grynujų palūkanų pajamų augimą lėmė net 12,0 proc. sumažėjusios palūkanų išlaidos (joms įtakos turėjo kai kurių bankų sprendimas nebemokėti palūkanų už trumpesnės trukmės indėlius ir indėlininkų pasirinkimas mažiau lėšų laikyti terminuotųjų indėlių pavidalu). Be to, palūkanų išlaidas taip pat mažino mažėjantys įsipareigojimai patronuojantiems bankams ir, tikėtina, pigiau refinansuotos jau turėtos paskolos.

Grynosios paslaugų ir komisinių pajamos 2014 m. išaugo 4,8 mln. Eur (16,6 mln. Lt), arba 2,6 proc. Pajamos iš paslaugų ir komisinių buvo stabilios (sumažėjo vos 0,9 %), tačiau grynajam rezultatui teigiamą įtaką padarė 10 proc. sumažėjusios paslaugų ir komisinių išlaidos. Tiesa, pastarąjį pokytį nulėmė techninės priežastys – 2014 m. „Nordea“ banke atsisakyta 2013 m. praktikos, kai dalis centrinės būstinės išlaidų buvo priskirta Lietuvoje esančiam padaliniiui. Pašalinus minėtą vienkartinę įtaką, Lietuvoje veikiančių bankų grynosios paslaugų ir komisinių pajamos būtų sumenkusios 2,8 proc.

Bankų administracinės išlaidos 2014 m. padidėjo 17,5 mln. Eur (60,6 mln. Lt), arba 5,5 proc. Padidėjo bankų išlaidos tiek personalui, tiek kitoms administracinėms reikmėms. 2014 m. bankai patyrė su euro įvedimu susijusių išlaidų, kurios, tikėtina, turėjo nemažą įtaką ir bendrai išlaidų sumai (ankstesniu pirminiu vertinimu, bankai ir Lietuvos bankas prognozavo, kad papildomos su euro įvedimu susijusios išlaidos sieks apie 29,0 mln. Eur, arba apie 100 mln. Lt). Be to, šalyje kilęs darbo užmokestis taip pat galėjo prisidėti prie didesnių personalo išlaidų. Bankų paskolų vertės sumažėjimo išlaidos 2014 m. išaugo 27,1 mln. Eur (93,4 mln. Lt) – iki 33,6 mln. Eur.

Reikšmingų operacinės rizikos įvykių bankų sistemoje 2014 m. nebuvo, bendras operacinės rizikos lygis ir toliau buvo stabilus. Vienas iš iššūkių, didinusių rizikos lygį, – euro įvedimo projektas – baigtas sklandžiai, jam tiek bankai, tiek Lietuvos bankas skyrė daugiau dėmesio ir išteklių.

Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba galutinai atmetė baudą dėl galimo bankų susitarimo su G4S, bankai toliau atlieka struktūrinius pertvarkymus, susijusius su skyrių reorganizacija, kuriais

¹⁴ Pagal metodiką „Bazelis III“, palyginti su CRD IV, pozicijos apskaičiuojamos šiek tiek skirtingai, tačiau pats rodiklių apskaičiavimo principas yra tas pats.

mažinama operacijų grynaisiais pinigais apimtis. 2015 m. lapkričio 1 d. įsigalios nauji Lietuvos banko Minimalūs saugumo reikalavimai, keliami internetu atliekamiems mokėjimams. Su bankų sistemos dalyviais sutarta mažiau saugias slaptažodžių korteles pakeisti slaptažodžių generatoriais, mobiliuoju parašu ar slaptažodžių kortelės ir SMS vienkartinio kodo deriniu.

Draudimo rinka

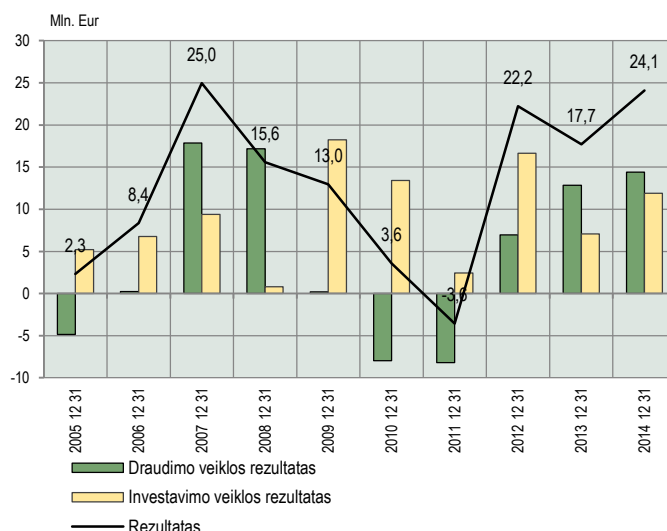
Šalies rinkoje 2014 m. pabaigoje, palyginti su 2013 m. pabaiga, draudimo paslaugas teikiančių draudikų skaičius nepakito: draudimo paslaugas teikė 24 draudikai, iš jų 10 yra Lietuvoje registruotos draudimo įmonės, o 14 – kitose ES šalyse įsteigtų draudimo įmonių filialai (dviejų draudimo įmonių – UAB „Būsto paskolų draudimas“ ir UADB „Industrijos garantas“ – draudimo veiklos licencijos galiojimas yra sustabdytas). Filialų užimama rinkos dalis sudarė 49,5 proc. visos Lietuvos draudimo rinkos (ne gyvybės draudimo – 53 % ir gyvybės draudimo rinkos – 43 %).

2014 m. antrąjį pusmetį keitėsi draudimo įmonių akcininkų struktūra: Jungtinės Karalystės draudimo bendrovei „Royal & Sun Alliance Insurance“ nusprendus parduoti Pabaltijo valstybėse vykdomą draudimo verslą, AB „Lietuvos draudimas“ akcijas įsigijo Lenkijos draudimo įmonė PZU S.A. Ji yra ir UAB DK „PZU Lietuva“ ir UAB „PZU Lietuva gyvybės draudimas“ pagrindinė akcininkė. Konkurencijos taryba leido PZU S.A. įsigyti AB „Lietuvos draudimas“ akcijų su sąlyga, kad PZU S.A. perleis verslą, susijusį su UAB DK „PZU Lietuva“ vykdoma sausumos transporto, išskyrus geležinkelio, priemonių draudimo ir turto draudimo veikla. Be to, PZU S.A. suteikė subordinuotąją paskolą UAB DK „PZU Lietuva“ Danijos draudimo įmonės „Codan Forsikring A/S“ filialui Estijoje įsigyti.

2014 m. Lietuvos draudimo rinka ir toliau augo: Lietuvoje registruotos draudimo įmonės ir kitų ES šalių filialai pasirašė 600,9 mln. Eur (2 074,6 mln. Lt) tiesioginio draudimo įmokų, t. y. 6,6 proc. daugiau nei 2013 m., tačiau gyvybės ir ne gyvybės draudimo rinkos augo skirtingais tempais. Gyvybės draudimo rinkoje buvo didelis suaktyvėjimas – pasirašyta 215,0 mln. Eur (742,5 mln. Lt) įmokų, t. y. 18,6 proc. daugiau nei 2013 m. ir tik 6,2 proc. mažiau nei 2007 m., kai gyvybės draudimo rinkoje buvo pasiekta didžiausia apimtis. Tradicinio draudimo įmokos pasiekia rekordinę apimtį jau antrus metus iš eilės, tai rodo konservatyvių investavimo šaltinių paklausą. Tačiau dėl mažų SVP palūkanų mažėjant tradicinio gyvybės draudimo garantuotai palūkanų normai, ir mažėjant terminuotųjų indėlių palūkanoms, draudėjai nevensgia rinktis ir rizikingesnių gyvybės draudimo produktų: 2014 m., palyginti su 2013 m., investicinio gyvybės draudimo pasirašytos įmokos padidėjo 19,2 proc. Ne gyvybės draudimo rinkoje intensyvi konkurencija ir dėl to mažėjantys daugelio ne gyvybės draudimo rūšių įkainiai nulėmė gana vangų (vos 1,0 %, palyginti su 2013 m.) augimą, o pasirašytos įmokos sudarė 385,8 mln. Eur (1 332,1 mln. Lt). Ne gyvybės draudimo rinkos plėtrai didžiausią įtaką darė sveikatos, turto ir bendrosios civilinės atsakomybės draudimo grupių pokyčiai. Neigiamą įtaką apimčių augimui turėjo didžiausios transporto priemonių draudimo grupės TPVCA ir KASKO – jų apimtys sumažėjo. Daugumoje draudimo grupių sudarytų sutarčių skaičius didėjo, tačiau fiksuotas neigiamas vidutinių įmokų pokytis nulėmė 2,2 proc. p. padidėjusį ne gyvybės draudimo rinkos nuostolingumo rodiklį (neįvertinus žalos sureguliuavimo sąnaudų ir išieškotų sumų), 2014 m. jis sudarė 59,7 proc.

Neaudituotais duomenimis, 2014 m. Lietuvoje registruotos draudimo įmonės uždirbo 24,1 mln. Eur (83,2 mln. Lt) pelną. Vertinant dešimties metų laikotarpį, pelningesni metai buvo tik 2007 m., kai draudimo įmonės uždirbo 4 proc. daugiau nei praėjusiais metais. Visos įmonės dirbo pelningai, išskyrus UAB DK „PZU Lietuva“ ir UADB „Industrijos garantas“. Draudimo įmonės pelno uždirbo tiek iš draudimo, tiek ir iš investavimo veiklos. Pastaruosius dvejus metus draudimo įmonių pelningumą daugiausia nulėmė sėkmingai vykdyta pagrindinė – draudimo – veikla, iš jos uždirbta 14,4 mln. Eur (49,7 mln. Lt). Tiesioginės draudimo veiklos rezultato gerinimas, dėmesį sutelkiant į riziką atitinkančios kainodaros formavimą, draudikams buvo vienas iš svarbiausių tikslų. Investicinės veiklos pelnas sudarė 11,9 mln. Eur (41,0 mln. Lt) ir buvo net 68 proc. didesnis, nei 2013 m. Pakankamai didelis investicinės grąžos rodiklis (4 %) buvo nulemtas ataskaitiniu laikotarpiu augusios anksčiau įsigytų didesnio pelningumo investicinių vienetų vertės.

21 pav. Draudimo įmonių veiklos rezultatai

2014 m. pabaigoje draudimo įmonių turtas sudarė 1,024 mlrd. Eur (3,534 mlrd. Lt), arba 19 proc. daugiau nei prieš metus. Tokį turto padidėjimą nulėmė Lenkijos draudimo įmonės PZU S.A. investicijos siekiant plėsti UAB DK „PZU Lietuva“ vykdomos veiklos teritoriją kitose ES valstybėse. Didžiąją draudimo įmonių turto dalį sudaro investicijos – 871,4 mln. Eur (3,009 mlrd. Lt). Draudimo įmonių investicijos pagal ekonominę kilmę skirstomos į įmonės investicijas ir pagal investicinio gyvybės draudimo sutartis įmonei valdyti patikėtas draudėjų lėšas. Per metus draudėjų lėšos, patikėtos valdyti įmonėms, išaugo net 20 proc. ir sudarė 342,9 mln. Eur (1,184 mlrd. Lt). Įmonės investicijos, kuriomis dengiami tradiciniai draudimo techniniai atidėjiniai ir nuosavas kapitalas bei kiti įsipareigojimai, 2014 m. pabaigoje sudarė 528,35 mln. Eur (1,825 mlrd. Lt) – per metus išaugo 13 proc. Draudikų turimo investicijų portfelio sudėtis iš esmės nekito, t. y. ir toliau buvo konservatyvi – daugiausia buvo investuota į VVP, įmonių obligacijas, akcijas ir terminuotuosius indėlius bankuose.

Vienas iš pagrindinių draudimo rinkos finansinio stabilumo rodiklių, mokumo atsargos koeficientas, buvo ganėtinai didelis – 2,4 (mokumo atsargos reikalavimai vykdomi, kai mokumo koeficientas yra didesnis nei 1) – ir rodė, kad rinka yra finansiškai stabili.

2014 m. atlikti du planiniai draudimo įmonių veiklos patikrinimai. Jų metu buvo įvertintas draudimo įmonių mokumas ir finansinė padėtis, techninių atidėjinių pakankamumas, patikrintos įmonių valdymo, vidaus kontrolės ir rizikos valdymo sistemos ir kita.

Kredito unijos

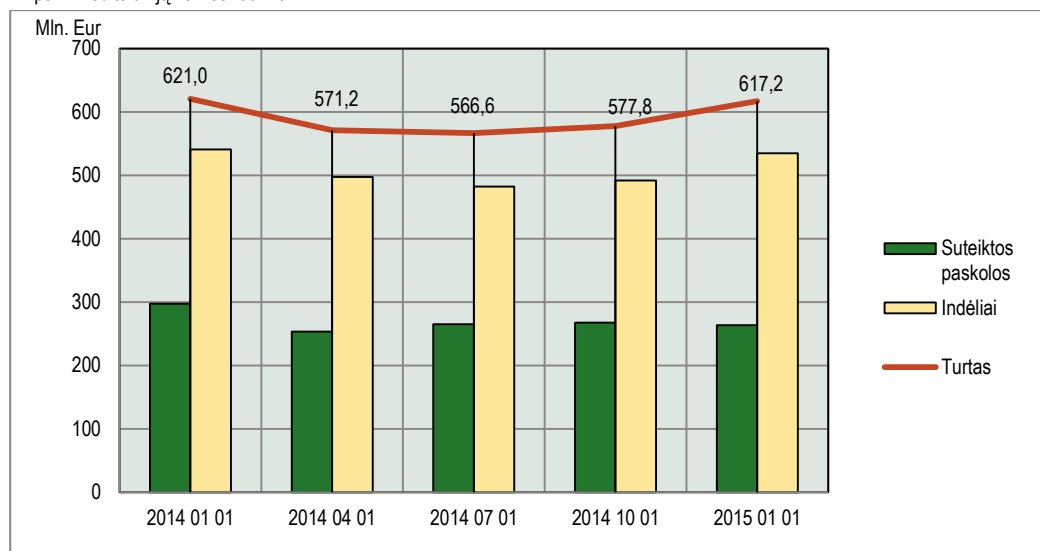
2015 m. sausio 1 d. Lietuvoje veikė 74 kredito unijos (63 yra LCKU narės), vienijusios beveik 150 tūkst. narių. 2014 m. visam laikui buvo atšauktos dviejų kredito unijų licencijos.

Nors pagrindinė kredito unijų sektoriaus veiklos sritis ir toliau yra paskolų nariams teikimas – paskolos sudaro didžiausią turto dalį, tačiau kai kurios kredito unijos aktyviai investavo į VVP.

Tvaraus kapitalo stiprinimas – vienas iš svarbiausių kredito unijų sektoriaus uždavinių, tačiau ne visos kredito unijos visiškai pasinaudojo Kredito unijų įstatymo pataisomis joms suteiktomis kapitalo stiprinimo galimybėmis.

Kredito unijos dalyvavo euro įvedimo Lietuvoje procese. Vienuolika kredito unijų neatlygintinai keitė grynuosius litus į eurus ne tik savo nariams.

22 pav. Kredito unijų veiklos rodikliai

Šaltinis: Lietuvos bankas.

2014 m. kredito unijų turtas, atšaukus dviejų kredito unijų licencijas, sumažėjo ir, 2015 m. sausio 1 d. duomenimis, sudarė 617,2 mln. Eur (2,1 mlrd. Lt), arba 2,5 proc. veikiančių bankų sistemos turto (prieš metus – 2,8 %).

Reikšmingiausią kredito unijų turto dalį (42,7 %) sudarė nariams suteiktos paskolos. Paskolų portfelis 2014 m. sumenko daugiau nei dešimtadaliu ir 2015 m. sausio 1 d. sudarė 263,5 mln. Eur (909,9 mln. Lt). Didėjantys specialieji atidėjiniai ir dviejų kredito unijų veiklos nutraukimas buvo pagrindinės paskolų portfelio ir juridiniams asmenims suteiktų paskolų mažėjimo priežastys. Metų pabaigoje paskolos, suteiktos juridiniams asmenims, sudarė 64,9 mln. Eur (224 mln. Lt), o jų dalis – 24,6 proc. paskolų portfelio, arba 4,4 proc. p. mažiau negu metų pradžioje.

Konservatyviau vertindamos paskolų portfelius pagal įsigaliojusias naujas paskolų vertinimo reikalavimų nuostatas ir formuodamos specialiuosius atidėjinius galimoms paskolų nuvertėjimo išlaidoms padengti, kredito unijos atskleidė realesnę suteiktų paskolų kokybę. Pažymėtina, kad paskolų kokybę apibūdinantys rodikliai 2014 m. pablogėjo. Kredito unijų suformuotų specialiųjų atidėjinių ir paskolų santykis padidėjo 0,4 proc. p. – iki 6,2 proc., o neveiksnių paskolų dalis išaugo 4,2 proc. p. – iki 26,3 proc. paskolų portfelio.

Kredito unijos toliau investavo į VVP, tam naudojamos pritrauktų indėlių lėšas. 2014 m. kredito unijų investicijos į VVP padidėjo iki 221,3 mln. Eur (764,2 mln. Lt) ir 2015 m. sausio 1 d. sudarė 35,9 proc. kredito unijų turto. Dvejus metus iš eilės daugiau investavusios į ES valstybių narių ir Europos ekonominės erdvės (EEE) valstybių VVP, kredito unijos 2014 m. ketvirtąjį ketvirtį vėl aktyviau investavo į Lietuvos Respublikos VVP. Nemažai investuojant į ilgos trukmės ir žemesnius investicinius reitingus turinčius VP, kredito unijoms tenka prisiimti sandorio šalies ir rinkos riziką. Todėl agresyviai investuojančioms į VVP kredito unijoms Lietuvos bankas numato taikyti individualias priežiūrinės ir riziką ribojančias priemones. Be to, Lietuvos bankas ketina patvirtinti Kredito unijų investavimo į ne nuosavybės vertybinius popierius taisykles, jose pateikiami laikinai laisvų lėšų investavimo, investicinio portfelio ir VP vertinimo reikalavimai.

Kredito unijų pritraukti indėliai, sudarantys didžiąją įsipareigojimų dalį, buvo pagrindinis jų finansavimosi šaltinis. Pateiktų ataskaitų duomenimis, 2014 m. pirmąjį pusmetį indėliai buvo sumažėję dviem bankrutuojančioms kredito unijoms pasitraukus iš rinkos, tačiau antrąjį pusmetį indėliai didėjo. 2015 m. sausio 1 d. indėlių portfelis sudarė 535 mln. Eur (1,8 mlrd. Lt) ir buvo tik 1,1 proc. mažesnis negu metų pradžioje. Tikėtina, kad indėlių augimą paskatino artėjanti euro įvedimo data, nes indėliai iki pareikalavimo išaugo daugiau negu terminuotieji. Fizinėms asmenims indėliai ir toliau sudarė didžiausią indėlių dalį (97 %).

Kredito unijų visuotinių narių susirinkimų patvirtintų finansinių ataskaitų duomenimis, kredito unijos 2014 m. uždirbo daugiau pajamų ir patyrė mažesnes išlaidas nei 2013 m. Palūkanų pajamos,

sudariusios 60 proc. visų pajamų, buvo pagrindinis kredito unijų pajamų šaltinis. Reikšmingą pajamų dalį sudarė vienkartinio pobūdžio pajamos, gautos iš operacijų VP. 2014 m. kredito unijų veiklos rezultatas – 0,6 mln. Eur (2,1 mln. Lt) pelno (2013 m. kredito unijos patyrė 11,4 mln. Eur (39,4 mln. Lt) nuostolių). Pelningai dirbo 53 kredito unijos, nuostolingai – 21.

Pažymėtina, kad dauguma kredito unijų, siekdamos sustiprinti kapitalo bazę, uždirbtą pelną paprastai skiria į rezervinį ir atsargos kapitalą, tačiau šia kapitalo stiprinimo galimybe pasinaudojo ne visos unijos. Kai kurios kredito unijos, ypač aktyviai investuojančios į VP, pirko neproporcingai brangias ir abejotino būtinumo investicinio konsultavimo ar kitas paslaugas ir už jas paslaugų teikėjams mokėjo nemenką atlygį, patirdamos reikšmingų išlaidų. Šios išlaidos neigiamai veikė kredito unijų kapitalą. Neigiamą poveikį kredito unijų kapitalui turėjo ir sumažėjęs pajinis kapitalas. Sumažėjus kredito unijų narių skaičiui, pajinis kapitalas 2014 m. sumažėjo beveik 15 proc. ir, 2015 m. sausio 1 d. duomenimis, sudarė 51,4 mln. Eur (177,6 mln. Lt). Priimtomis Kredito unijų įstatymo pataisomis kredito unijoms sudaryta galimybė didinti kapitalą jos nariams įsigyjant privilegijuotuosius pajus.

2015 m. sausio 1 d. kredito unijų sektoriaus kapitalo pakankamumo rodiklis sudarė 22,65 proc. (minimalus reikalaujamas – 13 %¹⁵), o likvidumo rodiklis – 69,84 proc. (minimalus reikalaujamas – 30 %¹⁶). Ataskaitinę datą kapitalo pakankamumo normatyvo nevykdė viena kredito unija, tačiau 2015 m. sausio mėn. ji padidino kapitalą tiek, kad minėtas normatyvas būtų vykdomas. Be to, kai kurios kredito unijos neužtikrino didžiausios paskolos sumos vienam skolininkui normatyvo vykdymo. Didžioji jų dalis buvo rezervavusios bankų sąskaitose lėšas, reikalingas litų keitimui į eurus, todėl jau 2015 m. sausio pradžioje normatyvo vykdymą užtikrino, o jo neužtikrinusioms kredito unijoms taikytos (arba bus taikomos) Kredito unijų įstatyme apibrėžtos poveikio priemonės.

Informacija apie kiekvienos kredito unijos metų ir kiekvieno ketvirčio pagrindinius veiklos rodiklius ir veiklos riziką ribojančių normatyvų vykdymą viešai skelbiama Lietuvos banko interneto svetainėje.

Kaip minėta, 2015 m. sausio 1 d. LCKU vienijo 63 kredito unijas. LCKU turtas, augant indėliams, 2014 m. padidėjo 5,2 mln. Eur (18,1 mln. Lt) – iki 111,4 mln. Eur (384,6 mln. Lt). LCKU paskolų portfelis taip pat didėjo – metų pabaigoje jis sudarė 21,8 mln. Eur (75,3 mln. Lt). Kredito unijoms LCKU narėms suteiktos paskolos sudarė 18,1 mln. Eur (62,5 mln. Lt), o paskolų portfelio kokybė ir toliau buvo gera. LCKU likvidumo palaikymo rezervas, grąžinus kredito unijoms priklausančias lėšas, sumažėjo ir 2014 m. pabaigoje sudarė 4,2 mln. Eur (14,4 mln. Lt). Suteikus paramą trims kredito unijoms, lėšos stabilizacijos fonde, skirtame kredito unijų (LCKU narių) mokumui atkurti, taip pat sumažėjo (iki 1,4 mln. Eur, arba 4,7 mln. Lt), nors LCKU narės kredito unijos į šį fondą sumokėjo avansines įmokas. Atsižvelgiant į tai, kad kredito unijos avansu sumokėjo 2015–2017 m. įmokas, ateityje LCKU gali kilti sunkumų sprendžiant kredito unijų mokumo problemas.

LCKU pajinis kapitalas 2015 m. sausio 1 d. sudarė 9,4 mln. Eur (32,5 mln. Lt). Nors Lietuvos Respublikos Vyriausybei buvo grąžintas jos įsigytas pajus, tačiau LCKU pajinis kapitalas 2014 m. padidėjo beveik 6 proc., nes papildomų pajinių įnašų įnešė LCKU narės. Audituotų ataskaitų duomenimis, LCKU 2014 m. veiklos rezultatas – 0,1 mln. Eur (0,4 mln. Lt) pelno (2013 m. – 0,3 mln. Eur, arba 0,9 mln. Lt).

2014 m. antrąjį pusmetį atliktas LCKU tikslinis inspektavimas. Jo metu tikrintas kredito unijos valdymas ir vidaus kontrolė bei kredito rizikos ir operacinės rizikos valdymas.

Kitos finansų įstaigos

Draudimo brokerių įmonės. Draudimo brokerių įmonių skaičius sumažėjo – 2014 m. gruodžio 31 d. jų buvo 97. Per 2014 m. buvo išduotos 2 licencijos, leidžiančios vykdyti draudimo brokerių įmonės veiklą, 6 licencijos panaikintos: 4 draudimo brokerių įmonių licencijos panaikintos joms pačioms prašant; 1 draudimo brokerių įmonės licencija panaikinta, nes ji buvo prijungta prie kitos draudimo brokerių įmonės; 1 draudimo brokerių įmonės licencija panaikinta, nes ji nevykdė minimalaus

¹⁵ Kredito unijų, kurių reikšmingą paskolų portfelio dalį sudaro asocijuotiesiems nariams suteiktos paskolos, šis rodiklis turi būti ne mažesnis negu 18 arba 25 proc.

¹⁶ Kredito unijoms, kurių turtas didesnis kaip 15 mln. Lt ir indėlių metinis augimo tempas viršija tvarų augimo tempą, taikomas atitinkamai 40, 50 arba 60 proc. dydžio likvidumo normatyvas.

nuosavo kapitalo reikalavimo, veikė, neturėdama galiojančio profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo, apie kurio galiojimą Lietuvos bankui pateikė tiesos neatitinkančią informaciją ir galimai suklastojo dokumentus, bei pažeidė Draudimo įstatymo reikalavimus, nes nebeatitiko tų reikalavimų, kuriuos taikant buvo išduota licencija. 2014 m. antrąjį pusmetį atliktas dviejų draudimo brokerių įmonių veiklos patikrinimas. Viena iš tikrintų draudimo brokerių įmonių buvo įspėta, nes nustatyta, jog jos buhalterinės apskaitos sistema neužtikrino, kad būtų tinkamai fiksuojamos finansinės ir ūkinės operacijos ir kad finansinės ataskaitos rodytų tikrą įmonės finansinę būklę ir veiklos rezultatus. 2014 m. gruodžio 31 d. minimalaus nuosavo kapitalo (kapitalas negali būti mažesnis kaip 18 760 Eur (64 775 Lt) arba ne mažesnis kaip 4 proc. per metus draudimo brokerių įmonės gautų draudimo įmokų, mokėtinų draudikams) reikalavimų netenkino viena draudimo brokerių įmonė, ji yra įpareigota pateikti Lietuvos bankui informaciją, kokių veiksmų bus imamasi minimalaus nuosavo kapitalo reikalavimui vykdyti. 2014 m. antrąjį pusmetį 7 draudimo brokerių įmonės įnešė lėšų nuostoliams padengti, 2 – padidino įstatinį kapitalą. 2014 m. gruodžio 31 d. duomenimis, draudimo brokerių įmonių turtas sudarė 21,7 mln. Eur (75 mln. Lt), draudimo brokerių įmonių atskaitinio laikotarpio rezultatas – 2,6 mln. Eur (8,7 mln. Lt) pelno. Per metus, tarpininkaujant draudimo brokerių įmonėms, sudarytų sutarčių skaičius sudarė 1,4 mln. vnt.

Elektroninių pinigų įstaigos. 2014 m. naujų licencijų vykdyti elektroninių pinigų leidimo veiklą nebuvo suteikta. 2015 m. sausio 1 d. elektroninių pinigų įstaigos licenciją buvo gavusios 2 elektroninių pinigų įstaigos, turinčios teisę leisti elektroninius pinigus ir teikti licencijoje nurodytas mokėjimo paslaugas. Elektroninių pinigų įstaigų neapmokėtų elektroninių pinigų vidurkis, apskaičiuotas kaip finansinių įsipareigojimų, susijusių su kiekvienos dienos pabaigoje per praėjusius 6 mėn. išleistas elektroniniais pinigais, bendros sumos vidurkis 2015 m. sausio 1 d. sudarė 9,5 mln. Eur (32,9 mln. Lt). Palyginti su praėjusiu metų tuo pačiu laikotarpiu, jis padidėjo 2,4 karto. 2014 m. pajamų iš elektroninių pinigų leidimo ir mokėjimo paslaugų teikimo šios įstaigos uždirbo 2,9 mln. Eur (10 mln. Lt). Kaip ir praėjusiais metais, pajamų iš elektroninių pinigų leidimo ir mokėjimo paslaugų teikimo bei neapmokėtų elektroninių pinigų vidurkio didėjimą lėmė vienos elektroninių pinigų įstaigos sparti veiklos plėtra. Elektroninių pinigų įstaigos 2014 m. vykdė jų veiklos riziką ribojančius (neapmokėtų elektroninių pinigų vidurkio, minimalaus nuosavo kapitalo, teisės aktuose nustatytus nuosavo kapitalo bei gautų lėšų už išleistus elektroninius pinigus ir suteiktas mokėjimo paslaugas apsaugos) reikalavimus. 2015 m. tikimasi naujų nebankinių mokėjimo paslaugų teikėjų, vykdančių mokėjimus elektroniniais pinigais, atėjimo į mokėjimų rinką.

Mokėjimo įstaigos. 2015 m. sausio 1 d. Viešajame mokėjimo įstaigų sąrašė buvo užregistruotos 37 mokėjimo įstaigos. 2014 m. toliau vyko mokėjimo įstaigų licencijavimo procesas: buvo išduotos 5 licencijos teikti mokėjimo paslaugas, 2 mokėjimo įstaigos praplėtė licencijas naujomis mokėjimo paslaugomis. Pažymėtina, kad net 30 iš visų licencijas turinčių mokėjimo įstaigų turėjo licencijas, suteikiančias teisę teikti vienintelę mokėjimo paslaugą – atlikti pinigų perlaidas. Bendra mokėjimo įstaigų per 2014 m. atliktų mokėjimo operacijų apyvarta sudarė 1,9 mlrd. Eur (6,81 mlrd. Lt). 2014 m. mokėjimo įstaigos iš mokėjimo paslaugų teikimo veiklos uždirbo 20,8 mln. Eur (72 mln. Lt). Daugumos mokėjimo įstaigų, ypač mobiliojo tinklo operatorių, didžioji pajamų dalis buvo gaunama vykdant ūkinę ir komercinę veiklą, o mokėjimo paslaugos buvo tik papildoma jų veikla. Kaip ir ankstesniais metais, 2014 m. mokėjimo įstaigų sistemoje dominavo kelios mokėjimo įstaigos – didžiausią pajamų ir bendros mokėjimo operacijų apyvartos dalį (atitinkamai 71 % ir 72 %) sudarė trijų mokėjimo įstaigų dalis. 2015 m. sausio 1 d. visos mokėjimo įstaigos vykdė Lietuvos Respublikos mokėjimo įstaigų įstatyme nustatytus mokėjimo paslaugų vartotojų ar iš kito mokėjimo paslaugų teikėjo gautų lėšų apsaugos, minimalaus nuosavo kapitalo ir nuosavo kapitalo reikalavimus. 2014 m. 2 mokėjimo įstaigos, stiprindamos nuosavo kapitalo bazę, padidino įstatinį kapitalą.

Finansų maklerio įmonės. 2014 m. gruodžio 31 d. Lietuvoje veikė 8 finansų maklerio įmonės. Iš jų 1 turėjo A, 6 – B ir 1 – C kategorijos finansų maklerio įmonės licenciją. 2014 m. Lietuvos banko valdyba išdavė vieną C kategorijos finansų maklerio įmonės licenciją „Evernord“, UAB. 2014 m. licencijų panaikinta nebuvo, tačiau 2015 m. pradžioje Lietuvos banko valdyba pačios įmonės prašymu panaikino UAB FMĮ „MRC Markets“ turėtos finansų maklerio įmonės B kategorijos licencijos galiojimą. Finansų maklerio įmonių turtas 2014 m., neauditais duomenimis, palyginti su 2013 m., sumažėjo 13,8 proc. ir 2014 m. gruodžio 31 d. sudarė 5,3 mln. Eur (18,3 mln. Lt). Daugiau kaip pusę viso sektoriaus turto (59,1 %), kaip ir anksčiau, sudarė UAB FMĮ „Orion Securities“ turtas – 3,1 mln.

Eur (10,8 mln. Lt). Didžiausią finansų maklerio įmonių turto dalį (31,7 %) 2014 m. gruodžio 31 d. sudarė lėšos, laikomos bankuose.

Neaudituoatų finansinių ataskaitų duomenimis, finansų maklerio įmonių 2014 m. veiklos rezultatas – 0,1 mln. Eur (0,4 mln. Lt) nuostolių (2013 m. – 0,2 mln. Eur (0,6 mln. Lt) nuostolių). 2014 m. gruodžio 31 d. duomenimis, pelningai dirbo 4 finansų maklerio įmonės.

Finansų maklerio įmonėms taikomas minimalaus pradinio kapitalo reikalavimas (A kategorijos finansų maklerio įmonėms – 730 000 Eur, B kategorijos – 125 000 Eur, C kategorijos – 50 000 Eur) ir 8 proc. minimalaus kapitalo pakankamumo reikalavimas. Visos finansų maklerio įmonės 2014 m. gruodžio 31 d. vykdė joms nustatytus kapitalo reikalavimus.

Valdymo įmonės. 2014 m. gruodžio 31 d. duomenimis, Lietuvos finansinių priemonių rinkoje veikė 13 valdymo įmonių, turinčių veiklos licencijas ir veikiančių pagal Kolektyvinio investavimo subjektų įstatymą bei pagal Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymą. Tai viena valdymo įmone mažiau negu 2013 m. pabaigoje, nes 2014 m. sausio mėn. pačios įmonės prašymu buvo panaikintas UAB „Citadele investicijų valdymas“ valdymo įmonės veiklos licencijos galiojimas. 2014 m. naujų licencijų nebuvo išduota.

2014 m. lapkričio mėn. Lietuvos banko valdyba įmonės UAB „Prudentis“ prašymu papildė turimą valdymo įmonės licenciją, suteikdama jai teisę valdyti kolektyvinio investavimo subjektus (KIS), įsteigtus pagal 2013 m. liepos 1 d. įsigaliojusį Informuotiesiems investuotojams skirtų kolektyvinio investavimo subjektų įstatymą (IISKIS). Tai ketvirta valdymo įmonė, pagal šį įstatymą papildžiusi savo licenciją. UAB „Orion Asset Management“ turimą licenciją papildė 2014 m. pradžioje, o UAB „Synergy finance“ ir UAB „LORDS LB ASSET MANAGEMENT“ – 2013 m. pabaigoje.

2014 m. pabaigoje Lietuvoje veikė 4 informuotiesiems investuotojams skirtų KIS valdymo įmonės, veikiančios pagal IISKIS. 2014 m. gruodžio mėn. Lietuvos banko valdyba išdavė informuotiesiems investuotojams skirtų KIS valdymo veiklos leidimus UAB „Žabolis ir partneriai kapitalo valdymas“ bei UAB „Mundus“, o UAB „Investicijų valdymas „Prosperus“ ir UAB „Ad ventum“ tokius leidimus gavo metų pradžioje. 2015 m. vasario 24 d. Lietuvos banko valdyba informuotiesiems investuotojams skirtų KIS valdymo veiklos leidimą išdavė penktai įmonei – UAB „Gerovės kūrimas“.

2014 m. gruodžio mėn. Lietuvos banko valdyba išdavė UAB „NT plėtros fondas“ veiklos leidimą verstis investicinės bendrovės veikla pagal IISKIS, bendrovės valdymą perduodant valdymo įmonei UAB „Synergy finance“. Tai antroji UAB „Synergy finance“ valdoma tokio tipo investicinė bendrovė. Pirmoji bendrovė – UAB „LT Development Fund“ – veiklos leidimą gavo 2014 m. pradžioje.

2014 m. gruodžio 31 d. valdymo įmonės valdė 23 valstybinio socialinio draudimo įmokos dalies kaupimo (antrosios pakopos) pensijų fondus, 12 papildomo savanoriško pensijų kaupimo (trečiosios pakopos) fondų, 28 KIS, veikiančius pagal Kolektyvinio investavimo subjektų įstatymą, ir 12 KIS, veikiančių pagal IISKIS.

Valdymo įmonių turtas 2014 m., neaudituotais duomenimis, palyginti su 2013 m., sumažėjo 20,9 proc. ir 2014 m. gruodžio 31 d. sudarė 18,8 mln. Eur (64,9 mln. Lt). 2013 m. gruodžio 31 d. valdymo įmonių turtas sudarė 23,8 mln. Eur (82,1 mln. Lt). 2014 m. gruodžio 31 d. daugiau kaip pusė (53,8 %) valdymo įmonių turto buvo laikoma bankų atsiskaitomosiose ir terminuotųjų indėlių sąskaitose. UAB „SEB investicijų valdymas“ turtas buvo didžiausias.

Neaudituoatų finansinių ataskaitų duomenimis, valdymo įmonių 2014 m. veiklos rezultatas – 3,6 mln. Eur (12,6 mln. Lt) pelno. 2013 m. valdymo įmonės buvo gavusios 3,7 mln. Eur (12,7 mln. Lt) pelno. 2014 m. gruodžio 31 d. duomenimis, dauguma (9) valdymo įmonių dirbo pelningai, o daugiausia pelno gavo UAB „SEB investicijų valdymas“ ir UAB „Swedbank investicijų valdymas“.

2014 m. gruodžio 31 d. visos valdymo įmonės vykdė kapitalo pakankamumo normatyvą, kuris yra 1,0, jį viršydamos. Vidutinis valdymo įmonių kapitalo pakankamumo rodiklis 2014 m. ketvirtąjį ketvirtį, palyginti su ankstesniu ketvirčiu, sumažėjo ir 2014 m. gruodžio 31 d. buvo 2,7 (trečiąjį ketvirtį – 3,2).

Valiutos keityklų operatoriai. 2014 m. lapkričio 1 d. įsigaliojus Lietuvos Respublikos valiutos keityklos operatorių įstatymui, pirkti ir (arba) parduoti užsienio valiutą grynaisiais pinigais Lietuvoje gali ne tik bankai, bet ir kredito unijos, mokėjimo ir elektroninių pinigų įstaigos, jeigu turi Lietuvos banko išduotas licencijas. Valiutos keityklų operatoriumi gali būti Lietuvos Respublikoje įsteigtas juridinis asmuo, taip pat užsienio valstybės juridinio asmens ar kitos organizacijos padalinys,

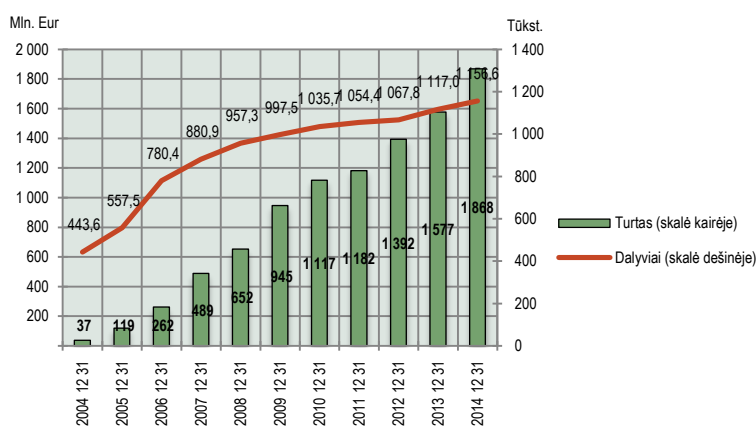
valdantis valiutos keityklą (keityklas), arba EEE valstybės finansų įmonė, valiutos keitimo paslaugas teikianti neįsteigusi padalinio Lietuvos Respublikoje. Įstatymo nustatyta tvarka valiutos keitimo operatoriai yra įrašomi į valiutos keityklų operatorių sąrašą. Į Lietuvos banką dėl įrašymo į valiutos keityklos operatorių sąrašą kreipėsi 8 Lietuvos Respublikoje registruoti juridiniai asmenys (uždariosios akcinės bendrovės), visi jie yra įrašyti į valiutos keityklos operatorių sąrašą.

Finansinės paslaugos ir rinkos, jų priežiūra

Pensijų fondai

Lietuvoje veikia 26 antrosios pakopos pensijų fondai (PF), juos valdo 7 pensijų kaupimo bendrovės: 6 valdymo įmonės ir 1 gyvybės draudimo įmonė. 2014 m. antrosios pakopos PF valdomas turtas padidėjo 290,87 mln. Eur, arba 1 004,30 mln. Lt (18,45 %), ir gruodžio pabaigoje sudarė 1 867,69 mln. Eur (6 448,77 mln. Lt). Dalyvių, kaupiančių pensiją antrosios pakopos PF, skaičius išaugo 3,55 proc. ir sudarė 1 156,62 tūkst.

23 pav. Antrosios pakopos PF dalyvių skaičiaus ir turto kaita

Populiariausi buvo vidutinės akcijų dalies, iki 70 proc. lėšų investuojantys į akcijas PF. Juose pensiją kaupė 52,7 proc. visų dalyvių, o jų turto vertė sudarė 52,1 proc. viso PF turto. Antra pagal populiarumą strategija – mažos akcijų dalies (iki 30 % akcijų), ją pasirinko daugiau nei 286 tūkst. dalyvių (24,8 % rinkos).

Praejusius 12 mėn. finansų rinkos svyravo, tačiau visų antrosios pakopos PF rezultatai buvo teigiami – fondų vertės vidutiniškai padidėjo net 7,8 proc. Mažiausiai kilo konservatyviai investuojančių PF vienetų vertės, vidutiniškai 4,0 proc., kiti fondai, bent dalį savo lėšų investuojantys į akcijas, fiksavo didesnius vienetų vertės pokyčius: mažos akcijų dalies PF vienetų vertės vidutiniškai padidėjo 8,2, vidutinės akcijų dalies PF – 8,0, o akcijų PF – net 9,7 proc.

Apibūdinant antrosios pakopos PF investicijų portfelį, pasakytina, kad 2014 m. gruodžio 31 d. didžiausią dalį (54,49 %) investicijų sudarė investicijos į KIS vienetus, iš jų akcijų KIS (0,70 mlrd. Eur, arba 2,43 mlrd. Lt) ir SVP KIS (0,29 mlrd. Eur, arba 0,99 mlrd. Lt). Didžioji PF turto dalis (69,2 %) buvo investuota eurais, investicijų litais dalis sudarė 15,7, o JAV doleriais – 10,6 proc.

2014 m. Lietuvos banko Priežiūros tarnyba leido „ERGO Life Insurance SE“ teises ir pareigas, atsirandančias iš II pakopos PF „ERGO Konservatyvusis“ ir „ERGO Balans“ dalyvių pensijų kaupimo sutarčių, perduoti valdymo įmonei UAB „DNB investicijų valdymas“. PF dalyviams pensijų kaupimo sąlygos nesikeitė, o per 3 mėnesius nuo informacijos gavimo dienos dalyviai turėjo teisę be papildomų mokesčių pereiti į kitos pensijų kaupimo bendrovės valdomą PF.

Lietuvoje veikia 12 papildomo savanoriško pensijų kaupimo PF, juos valdo 5 valdymo įmonės. Per šiuos metus trečiosios pakopos PF valdomas turtas padidėjo daugiau nei ketvirtadaliu – 9,83 mln. Eur (33,96 mln. Lt) ir gruodžio pabaigoje sudarė 47,58 mln. Eur (164,30 mln. Lt). Dalyvių, kaupiančių pensiją trečiosios pakopos PF, skaičius per 12 mėnesių padidėjo 16,64 proc. ir ketvirtą ketvirčio

pabaigoje sudarė 39 933. 2014 m. trečiosios pakopos PF buvo sėkmingi, fondų vienetų vertės vidutiniškai didėjo 7,3 proc.

Trečiosios pakopos PF investicijų struktūra panaši į antrosios pakopos PF. 2014 m. gruodžio 31 d. didžiausią PF investicijų dalį (63,24 %) sudarė investicijos į KIS vienetus ar akcijas. Antra pagal populiarumą investicija – VVP, į juos investuota 24,76 proc. trečiosios pakopos PF turto. Didžioji trečiosios pakopos PF turto dalis (66,87 %) investuota eurais, investicijos JAV doleriais sudarė 15,62, investicijos litais – 14,18 proc. PF turto

2014 m. Lietuvos bankas patvirtino dviejų naujų trečiosios pakopos PF taisykles – „DNB papildoma darbuotojo pensija 25“ ir „DNB papildoma darbuotojo pensija 50“.

Kolektyvinio investavimo subjektai

2014 m. gruodžio 31 d. pabaigoje Lietuvoje 10 valdymo įmonių buvo įsteigusios 28 KIS (27 investicinius fondus ir 1 investicinę kintamojo kapitalo bendrovę). Pernai KIS valdomas turtas didėjo, tačiau juose kaupiančių dalyvių skaičius mažėjo. Nuo 2014 m. pradžios fondų turtas padidėjo 18,00 mln. Eur, arba 62,16 mln. Lt (7,42 %) – iki 260,69 mln. Eur (900,11 mln. Lt), tačiau dalyvių skaičius sumažėjo 14,51 proc. (2,6 tūkst.) – iki 15,3 tūkst. Tokia tendencija yra jau kelerius metus, dalyvių skaičius nuo 2008 m. pabaigos mažėja dėl dalyvių lūkesčių netenkinančių fondų rezultatų, fondų sujungimų, be to, dėl mažo pasirinkimo rinkoje Lietuvos investuotojai renkasi kitas investavimo alternatyvas.

KIS vienetų verčių pokyčiai 2014 m. buvo teigiami, užfiksuotas vidutinis 3,8 proc. augimas. Labiausiai didėjo mišraus investavimo KIS vienetų vertės – 7,7, akcijų KIS – 2,2, obligacijų KIS – 0,4 proc.

2014 m. gruodžio 31 d. didžiausią KIS investicijų dalį (30,97 %) sudarė investicijos į kitų KIS vienetus ar akcijas. Antra pagal populiarumą investicija – akcijos. Į jas tiesiogiai investuota 20,80 proc. KIS turto. 2014 m. gruodžio pabaigoje daugiau nei pusė KIS turto buvo investuota eurais. KIS investicijos JAV doleriais sudarė 9,72, investicijos litais – 15,64 proc. fondų turto. Kita KIS lėšų dalis buvo investuota Norvegijos kronomis, Švedijos kronomis, Lenkijos zlotais ir kitomis valiutomis.

Per 2014 m. rinkos dalyvių, veikiančių pagal IISKIS, skaičius padidėjo nuo 1 iki 12. Tokio tipo investicinius subjektus valdo 4 valdymo įmonės, o dar 3 įmonės, turinčios informuotiesiems investuotojams skirtų KIS valdymo veiklos leidimą, 2014 m. pabaigoje veiklos nebuvo pradėjusios. Informuotiesiems investuotojams skirtų KIS turtas metų pabaigoje sudarė 53,19 mln. Eur (183,66 mln. Lt).

Pirminė ir antrinė rinkos

Prekyba akcijomis reguliuojamoje rinkoje vis dar yra pasyvi, 2014 m. indekso „OMX Vilnius“ vertė pakilo 7 proc., nors antrąjį pusmetį užfiksuotas 4 proc. kritimas. Per metus sudaryta 19 proc. mažiau sandorių ir fiksuota 10 proc. mažesnė apyvarta, palyginti su 2013 m.

Pirminėje akcijų rinkoje iš viso per 2014 m. buvo 3 akcijų emisijos, bendra vertė sudarė 50 mln. Eur (174 mln. Lt). Iš šios sumos didžioji dalis tenka AB „Agrowill Group“ – įstatinis kapitalas padidintas 30 mln. Eur (103 mln. Lt). 2013 m. pirminėje rinkoje išleistų akcijų bendra emisijų vertė sudarė 38 mln. Eur (131 mln. Lt). Per visus 2014 m. išleista 50 obligacijų emisijų, kurių bendra nominalioji vertė – 122 mln. Eur (423 mln. Lt), iš jų viešai išplatinta 21 emisija (bendra nominalioji vertė – 5 mln. Eur, arba 16 mln. Lt), neviešai – 29 emisijos (bendra nominalioji vertė – 118 mln. Eur, arba 407 mln. Lt). Atitinkamai 2013 m. išplatintos 69 emisijos, jų bendra nominalioji vertė – 175 mln. Eur (604 mln. Lt), iš jų viešos emisijos sudarė 5 proc. bendros nominaliosios vertės. Palūkanų normos jau kuris laikas nesikeičia ir svyruoja ties 0,5 proc.

Lietuvos banko prižiūrimų emitentų skaičius keitėsi nedaug – per metus padaugėjo viena bendrove. 2014 m. gruodžio 31 d. Lietuvos bankas prižiūrėjo 48 emitentus, iš jų – 16 bendrovių, kurių akcijos įtrauktos į AB „NASDAQ OMX Vilnius“ Oficialųjį prekybos sąrašą, 17 – į Papildomąjį prekybos sąrašą (iš jų 1 emitento akcijos įtrauktos ir į prekybą Varšuvos akcijų biržoje), 4 emitentų akcijos įtrauktos į prekybą Varšuvos akcijų biržoje, 1 emitento obligacijos – į AB „NASDAQ OMX Vilnius“ Skolos

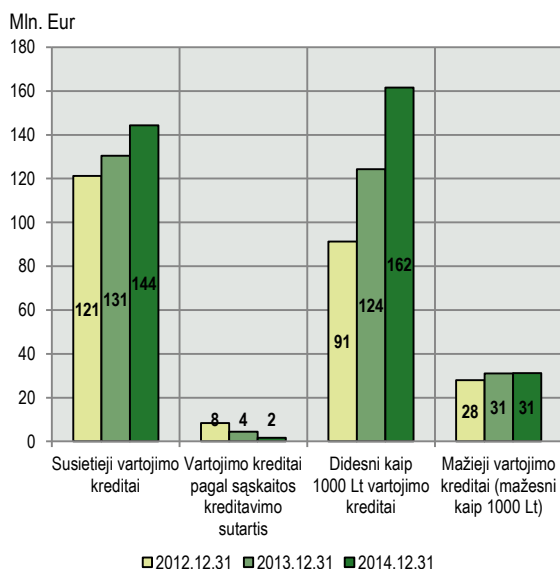
vertybinių popierių prekybos sąrašą. Be to, emitentų sąrašė buvo 11 bendrovių, kurių VP neprekiuojama reguliuojamose rinkose.

Vartojimo kreditų rinka

2014 m. gruodžio 31 d. į Viešąjį vartojimo kredito davėjų sąrašą įrašyta 60 įmonių (ne kredito įstaigų), turinčių teisę teikti vartojimo kreditus. Šios įmonės 2014 m. pabaigoje buvo suteikusios 784 tūkst. vartojimo kreditų – 8,56 proc. daugiau nei 2013 m. pabaigoje, kai suteiktų kreditų skaičius buvo šiek tiek didesnis nei 722 tūkst. Vartojimo kredito gavėjams išmokėtų kreditų suma 2014 m. gruodžio 31 d. sudarė 338,89 mln. Eur (1 170,11 mln. Lt); palyginti su ankstesnių metų pabaiga, kreditų portfelis išaugo 16,69 proc.

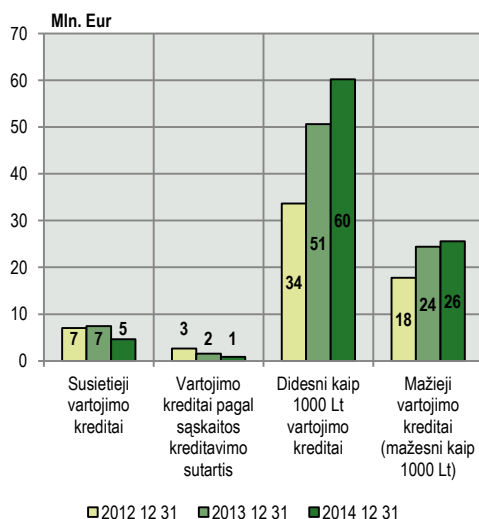
2014 m. pabaigoje vartojimo kredito davėjai fiziniams asmenims daugiausia buvo suteikę didesnių nei 1 000 Lt vartojimo kreditų – iš viso 161,65 mln. Eur (558,14 mln. Lt). Antroje vietoje – pagal susietojo vartojimo kredito sutartis suteikti kreditai, jų suma sudarė 144,34 mln. Eur (498,36 mln. Lt), t. y. 10,58 proc. daugiau nei 2013 m. pabaigoje. Mažųjų vartojimo kreditų sumos likutis metų pabaigoje sudarė 31,16 mln. Eur (107,58 mln. Lt) ir, palyginti su 2013 m. pabaiga, beveik nepasikeitė (padidėjo 0,14 %). Pagal sąskaitos kreditavimo sutartis vartojimo kredito gavėjams metų pabaigoje buvo suteikta 1,74 mln. Eur (6,02 mln. Lt), per metus ši suma sumažėjo 60,27 proc.

24 pav. Vartojimo kredito suma pagal vartojimo kredito sutarčių rūšį

Vartojimo kredito rinka reikšmingai augo dėl vis dažniau suteikiamų didesnių kreditų. 2014 m. vartojimo kredito davėjai suteikė 1 139,95 tūkst. kreditų, t. y. 2,13 proc. kreditų mažiau, tačiau tą laikotarpį išmokėtų kreditų suma padidėjo 8,39 proc. ir sudarė 357,62 mln. Eur (1 234,78 mln. Lt). Šiam augimui didžiausią įtaką padarė didesni nei 1 000 Lt vartojimo kreditai, jų 2014 m. suteikta 196,91 tūkst., t. y. 13,28 proc. daugiau nei 2013 m., o suteiktų kreditų suma sudarė 141,77 mln. Eur (489,51 mln. Lt) ir, palyginti su 2013 m., padidėjo 27,65 proc. Mažųjų vartojimo kreditų rinka traukiasi – per 2014 m. vartojimo kredito davėjams suteikta 706,15 tūkst. mažųjų vartojimo kreditų (9,29 proc. mažiau nei 2013 m.) ir paskolinta 77,89 mln. Eur (268,93 mln. Lt), o tai yra 9,92 proc. mažiau nei 2013 m. Vidutinis kredito sumos dydis sumažėjo tik šiek tiek (0,77 Eur) ir sudarė 110,30 Eur (380,83 Lt). Mažųjų vartojimo kredito davėjų paslaugomis 2014 m. pabaigoje naudojosi 207,73 tūkst. klientų, iš jų 75,97 tūkst. (36,57 %) asmenų, jaunesnių nei 25 m. amžiaus. Vidutinė svertinė bendros mažojo vartojimo kredito kainos metinė norma sutarties sudarymo metu buvo 155, o vidutinė svertinė metinė palūkanų norma – 99 proc. Svertinė bendros mažojo vartojimo kredito kainos metinė norma sumažėjo (2013 m. pabaigoje buvo 164 %), o svertinė metinė palūkanų norma nepakito.

25 pav. Bendra įsiskolinimų suma*

Pastaba: * – pagal vartojimo kredito sutarčių rūšį, kai mokėjimas pradelstas ilgiau kaip 60 dienų iš eilės.

Palyginti su 2013 m. pabaiga, kreditų, kurių skolinius įsipareigojimus vėluojama vykdyti ilgiau kaip 60 d. iš eilės, skaičius išaugo 7,99 proc. ir metų pabaigoje sudarė 179,90 tūkst. kreditų, o bendra susidariusių įsiskolinimų (įskaitant delspinigius, netesybas ir kitas pagal sutartis mokėtinas sumas) suma 2014 m. gruodžio 31 d. – 91,32 mln. Eur (315,30 mln. Lt). Palyginti su 2013 m. gruodžio 31 d., ji padidėjo 8,61 proc. Didžiausia pradelsta suma susidarė už didesnius nei 1 000 Lt vartojimo kreditus, 2014 m. pabaigoje įsiskolinimai pagal tokių kreditų teikimo sutartis sudarė 60,22 mln. Eur (207,93 mln. Lt) ir augo sparčiausiai: palyginti su 2013 m. gruodžio 31 d., jie padidėjo 18,90 proc. Dažniausiai vėluojama vykdyti įsipareigojimus pagal didesnių nei 1 000 Lt vartojimo kreditų sutartis ir mažųjų vartojimo kreditų sutartis.

Itin daug dėmesio skiriama vartojimo kredito davėjų veiklos priežiūrai – vykdoma šių subjektų reklamos stebėseną, inspektavimas, tiriami gauti vartotojų skundai, nagrinėjami Vartojimo kredito įstatymo pažeidimo atvejai. Lietuvos banko dažniausi nustatomi pažeidimai yra susiję su netinkamai atliktu vartojimo kredito gavėjo mokumo vertinimu ir atsakingojo skolinimo principų nesilaikymu, pavėluotų įmokų mokėjimo atvejais ribojamo netesybų dydžio reikalavimo nesilaikymo atvejais. 2014 m. Lietuvos bankas iš viso nustatė apie 50 pažeidimų, 11 kartų vartojimo kredito davėjams buvo pritaikytos poveikio priemonės.

Ginčų nagrinėjimas

2014 m. Lietuvos bankas gavo ir išnagrinėjo 457 kreipimusis dėl ginčų, kilusių iš finansinių paslaugų sutartinių santykių. Bendras išnagrinėtų kreipimusių skaičius, palyginti su 2013 m., iš esmės nepasikeitė (sumažėjo 3 %).

Daugiausia kreipimusių dėl ginčų buvo draudimo sektoriuje: 2014 m. jų dalis sudarė 58 proc. ir, palyginti su 2013 m., padidėjo 8 proc. p. Analizuojant kreipimusių dėl ginčų su draudimo įmonėmis nagrinėjimo rezultatus, pastebėtina, kad 11,4 proc. atvejų vartotojams ir draudimo įmonėms pavyko surasti kompromisą dėl ginčo situacijos ir ginčą baigti taikiai susitarimu. Tokių susitarimų dalis 2013 m. sudarė 12,4 proc. Tais atvejais, kai ginčai su draudimo įmonėmis buvo išnagrinėti iš esmės ir Lietuvos bankas priėmė dėl jų savo sprendimą, 36 proc. vartotojų reikalavimų buvo pagrįsti ar bent iš dalies pagrįsti, todėl Lietuvos bankas priėmė sprendimą vartotojo naudai (2013 m. – 42 %). Kitais atvejais dėl vartotojų reikalavimų nepagrįstumo jie buvo atmesti. Nepaisant to, kad Lietuvos banko sprendimai dėl ginčų yra rekomendaciniai ir nėra privalomi vykdyti, didžioji jų, kai vartotojų reikalavimai buvo patenkinti ar iš dalies patenkinti, dalis buvo įvykdyta (83 %). 2013 m. įvykdytų sprendimų dalis buvo iš esmės tokia pati – 81 proc.

Kreipimusių dėl ginčų su bankais buvo 137 ir tai sudarė 30 proc. visų 2014 m. išnagrinėtų kreipimusių. 2013 m. ginčų su bankais būta daugiau – 40 proc. visų ginčų. Tik 6,6 proc. ginčų su bankais atveju

vartotojai pasiekė taikius susitarimus su bankais, šiems patenkinus jų reikalavimus arba kitu būdu radus sprendimą (2013 m. – 10,7 %). Lietuvos bankas dėl ginčų su bankais priėmė galutinį sprendimą dėl ginčo esmės 28 kartus. Beveik visi sprendimai buvo ne vartotojų naudai (2013 m. – 91 %). Patenkintas tik vienas reikalavimas, kilęs iš kredito, skirto gyvenimo išlaidoms studijų metu, sutarties, jis buvo įvykdytas.

2014 m. Lietuvos bankas taip pat nagrinėjo 57 kreipimusis dėl ginčų su kitais finansų rinkos dalyviais (12 % visų ginčų). Palyginti su 2013 m., kada kreiptasi 48 kartus (10 % visų ginčų), bendras kreipimūsi šiame sektoriuje skaičius ir santykinė dalis šiek tiek padidėjo. Vartotojai ir kiti finansų rinkos dalyviai aptariamu laikotarpiu 4 atvejais pasiekė taikų ginčo sprendimą (2013 m. – 6). Analizuojant atvejus, kai Lietuvos bankas priėmė galutinį sprendimą dėl ginčo esmės (5 atvejai), 1 atveju vartotojo reikalavimas, kilęs iš vartojimo kredito sutarties dėl sutarties sąlygų pakeitimo, buvo iš dalies patenkintas, kitais 4 atvejais vartotojų reikalavimai buvo atmesti (2013 m. – 2 atvejais vartotojų reikalavimai patenkinti iš dalies, atmestų nebuvo). Minėtas sprendimas vartotojo naudai buvo įvykdytas.

Dalis Lietuvos banke gautų kreipimūsi dėl ginčų (30 %) buvo nepradėti nagrinėti arba nutrauktas jų nagrinėjimas nustačius procesines įstatyme nustatytas kliūtis tai daryti: ginčas buvo nagrinėjamas ar jau išnagrinėtas teisme, ginčas kilo ne tarp vartotojo ir finansų rinkos dalyvio, praleistas ginčo nagrinėjimo terminas ir pan.

Finansinis švietimas

Vykdydamas finansinio švietimo veiklą, 2014 m. Lietuvos bankas kartu su žiniasklaidos partneriais surengė socialinę akciją „Nepaslysk ant paskolos“. Jos metu Lietuvos bankas, bendradarbiaudamas su informaciniais partneriais, skelbė su skolinimosi problemomis susijusią informaciją, rengė laidas, teikė patarimus ne tik tiems, kurie dar tik svarsto skolintis, bet ir tiems, kurie bando išstrūkti iš užburto skolų rato. Iš viso prie socialinės akcijos prisijungė 18 informacinių partnerių, kampanijos mėnesį – vasarį – buvo parengta ir transliuota 12 radijo laidų, paskelbta daugiau nei 100 straipsnių ir informacinės medžiagos.

Antrus metus iš eilės Lietuvoje, kaip ir visame pasaulyje, 2014 m. kovo 10–17 d. buvo minima Vaikų finansinio švietimo savaitė. Į Lietuvos banko kartu su finansinio švietimo partneriais organizuotą šios savaitės veiklą – pamokas, ekskursijas, susitikimus, konkursus ir viktorinas – įsitraukė apie 8 tūkst. vaikų visoje Lietuvoje. Lietuvos bankas organizavo Vaikų finansinio švietimo savaitės simbolio konkursą. 2015 m., tęsiant vaikų finansinio švietimo tradiciją, vaikus ir mokytojus į finansinio švietimo savaitės renginius kvies pačių vaikų sukurtas simbolis – apuokas.

2014 m. rudenį Lietuvos bankas pirmą kartą organizavo Nacionalinį finansinio raštingumo testą, skirtą šalies gyventojams, kurie norėtų įdomiai pasitikrinti turimas asmeninių finansų valdymo žinias. Šį testą sprendė daugiau nei 8 500 gyventojų visoje Lietuvoje.

Be to, Lietuvos bankas šalies gyventojams organizavo nemokamų seminarų ciklą apie atsakingą asmeninių finansų valdymą. 2014 m. lapkričio mėn. trijuose miestuose – Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje – finansų ekspertai dalijosi žiniomis, kaip sėkmingai valdyti asmeninius finansus: kokias finansines priemones rinktis skirtingais gyvenimo etapais, kaip tinkamai pasirūpinti savo ir šeimos finansine apsauga ir efektyviai siekti išsikeltų finansinių tikslų.

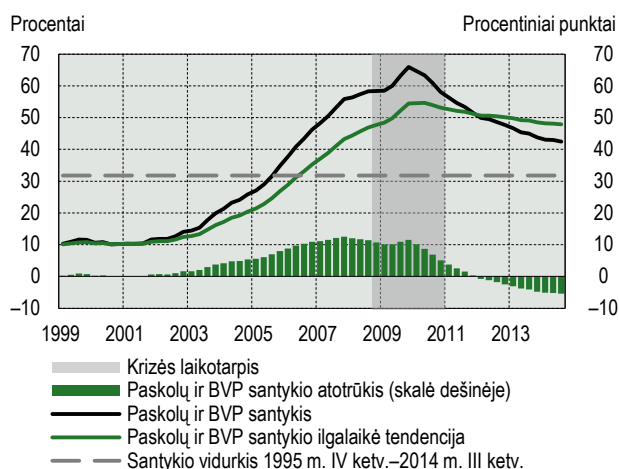
2014 m. pabaigoje daugiau nei 200 šalies mokyklų ir beveik 5 000 šalies moksleivių stebėjo Lietuvos banko finansinio švietimo programos „P pinigų bitė“ internetu transliuojamą e. pamoką, joje buvo pristatomi patarimai, kaip tinkamai valdyti asmeninius finansus, išskirtinis dėmesys skirtas vaikų supažindinimui su euru.

Makroprudencinė politika

Sisteminės rizikos analizė

Lietuvos ne finansų sektoriaus įsiskolinimo kaita 2014 m. buvo subalansuota. 2014 m. remiantis tarptautine metodologija apskaičiuotas kredito privačiajam sektoriui ir BVP santykis, rodantis Lietuvos įmonių ir namų ūkių įsiskolinimo lygį, sumažėjo 1,9 proc. p. – iki 59,9 proc. (žr. 25 pav.). Toks kitimas buvo nulemtas tiek per metus 1,4 proc. sumažėjusio ne finansų sektoriui PFĮ suteiktų paskolų portfelio, tiek 3,8 proc. išaugusio nominaliojo BVP. Palyginti su didžiausia savo reikšme 2010 m., kredito ir BVP santykis yra sumažėjęs ketvirtadaliu, o jo atotrūkis nuo ilgalaikės tendencijos ir toliau yra reikšmingai neigiamas. Esant tokiai padėčiai, kredito Lietuvos privačiajam ne finansų sektoriui lygį ir jo raidą šiuo metu galima laikyti tvariais.

26 pav. PFĮ paskolų ir BVP santykio ilgalaikė tendencija bei atotrūkis nuo jos (1999 m. I ketv.–2014 m. IV ketv.)

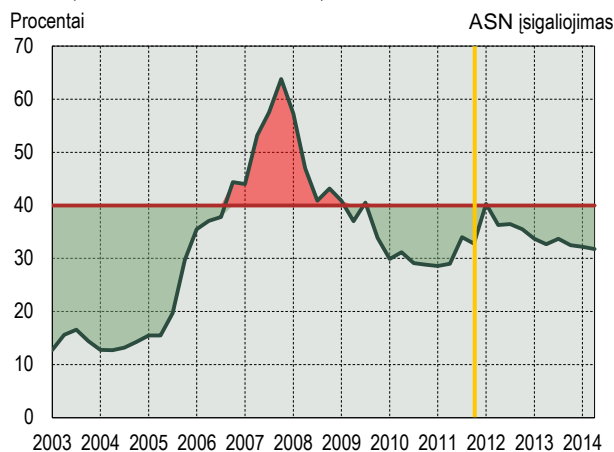

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.
Pastaba: ilgalaikė tendencija apskaičiuota taikant vienpusį HP filtrą su glodinimo parametru, lygiu 400 000; prieš taikant filtrą, kredito ir BVP santykis 5 m. į ateičių pratęsiamas 4 ketvirčių svertiniu slenkamuoju vidurkiu.

Ne finansų įmonių kreditavimo rinkoje sisteminė rizika nesiformavo. 2014 m. ne finansų įmonių įsiskolinimas kredito įstaigoms toliau mažėjo ir metų pabaigoje buvo 3,2 proc. mažesnis nei prieš metus. Tuo pat metu ne finansų įmonių bendrasis pelnas 2014 m. padidėjo 9,2 proc., todėl bendras įmonių įsiskolinimo lygis mažėjo. Bankų požiūriu į kai kurias ekonomines veiklas, pavyzdžiui, statybą ir nekilnojamojo turto operacijas, tebesant atsargiam, o kredito paklausą ribojant neapibrėžtumui dėl ginkluoto konflikto Ukrainoje ir susijusių ekonominių sankcijų, nesubalansuotas kreditavimo ne finansų įmonėms augimas artimiausiu metu mažai tikėtinas. Be to, įmonės 2014 m. toliau didino savo turimą kapitalą, tad jų nemokumo tikimybė toliau mažėjo.

Nepaisant augančio būsto paskolų portfelio, namų ūkių įsiskolinimo lygis ir toliau yra subalansuotas. 2014 m. 0,6 proc. išaugusį skolinimą būstui įsigyti atsvėrė 5,9 proc. sumažėjęs vartojimo ir kitų paskolų portfelis, todėl PFĮ paskolų namų ūkiams portfelis 2014 m. iš esmės nekito – sisteminė rizika nesiformavo. Nors būsto paskolų portfelio metinis augimas yra stebimas jau nuo 2013 m. pabaigos, jis 2014 m. neviršijo vidutinio šalies darbo užmokesčio kilimo (2,3 %), todėl yra vertintinas kaip subalansuotas. Be to, didėjančios gyventojų pajamos ir mažų palūkanų normų aplinka lemia tai, kad namų ūkiai vis mažesnę dalį savo pajamų skiria paskoloms gražinti (žr. 26 pav.). Kita vertus, pastaruju metu gyventojai vartojimui aktyviau skolinasi ne iš bankų, o iš kitų vartojimo kreditų davėjų ir lizingo bendrovių. Per 2014 m. pirmus tris ketvirčius skolinimas iš minėtų įstaigų iš esmės atsvėrė PFĮ teikiamų vartojimo kreditų sumažėjimą ir sudarė 30 mln. Eur. Tokia tendencija yra ydinga vartojimo kreditų gavėjams, nes jiems užkraunama itin didelė ir dažnai tinkamai neįvertinta palūkanų našta, todėl jų įsiskolinimas ima sparčiai augti.

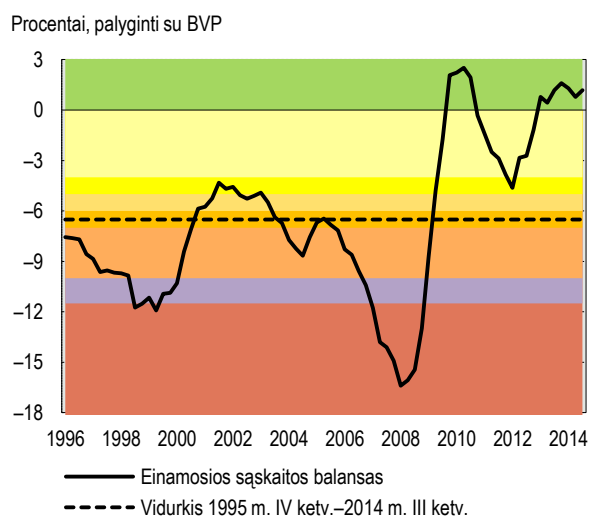
27 pav. Būsto paskolas turinčių namų ūkių paskolų gražinimui skiriamų pajamų dalis (DSTI rodiklis)
(2003 m. I ketv.–2014 m. II ketv.)

— Paskolų gražinimui skiriamų pajamų dalis
— Atsakingo skolinimo taisyklių nustatyta riba
Šaltiniai: Namų ūkių finansinės stebėsenos informacinė sistema ir Lietuvos banko skaičiavimai.
ASN – Atsakingo skolinimo nuostatai.

Tam tikri kreditavimo rinką lemiantys veiksniai sisteminės rizikos formavimosi artimiausiu metu nerodo. Šalies ūkio įsipareigojimai užsieniui, iš dalies lėmę paskolų portfelio didėjimą Lietuvoje prieš ekonomikos nuosmukį, šiuo metu nedidėja, ir nėra pagrindo manyti, kad jie artimiausiu metu lemtų netvarų kredito augimą. 2014 m. buvo stebimas einamosios sąskaitos perteklius (žr. 27 pav.), kuriam didžiausią įtaką darė paslaugų eksportas ir užsienyje gyvenančių asmenų pervedamos lėšos į Lietuvą. Pagal Lietuvos banko gruodžio mėn. makroekonominės prognozes, 2014 m. numatoma subalansuota einamoji sąskaita. Be to, privačiojo sektoriaus įsiskolinimo lygis, tikėtina, ir ateityje mažės. Net ir išsipildžius optimistinėms Lietuvos banko 2014 m. spalio mėn. apklaustų komercinių bankų prognozėms, įsiskolinimo lygis nepadidėtų, nes paskolų portfelio augimas iš esmės sutaptų su prognozuojamu nominaliojo BVP padidėjimu.

28 pav. Einamosios sąskaitos balansas
(1996 m. I ketv.–2014 m. III ketv.; 4 ketvirčių slenkamoji suma, palyginti su BVP)

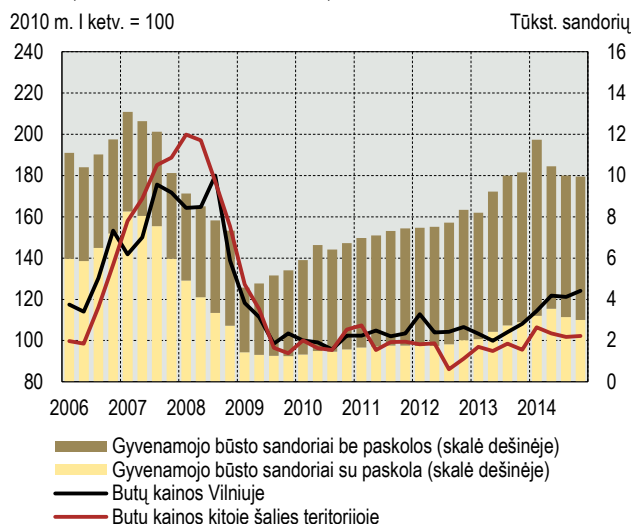
— Einamosios sąskaitos balansas
- - - Vidurkis 1995 m. IV ketv.–2014 m. III ketv.
Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.
Pastaba: rizikos lygis nustatomas remiantis S. M. Reinhart ir V. R. Reinhartu, 2008, Capital Flow Bonanzas: An Encompassing of the Past and Present. NBER Working Paper, 14321.

Nekilnojamojo turto rinkoje disbalanso 2014 m. nebuvo. Nors gyvenamosios paskirties nekilnojamojo turto kainų atotrūkis nuo savo ilgalaikės pusiausvyros reikšmės 2014 m. sumažėjo, jis vis dar buvo neigiamas. Pirmąjį pusmetį vykęs suaktyvėjimas šalies nekilnojamojo turto rinkoje buvo trumpalaikis ir daugiausia sietinas su gyventojų lūkesčiais, susijusiais su euro įvedimu ir siekiu turimus grynuosius pinigus paversti materialiniu turtu. Nors po tokio sujudimo paklausa atslūgo,

vidutiniškai nekilnojamojo turto kainos šalyje 2014 m. spėjo pakilti 7,0, o Vilniuje – 14,9 proc. (žr. 28 pav.). Vis dėl to į įvykusį paklausos šuolį nekilnojamojo turto plėtotojai sureagavo gerokai padidindami pasiūlą. Remiantis rinkos dalyvių duomenimis, iki metų pabaigos neparduotų naujų butų skaičius šalyje išaugo nuo 3,3 tūkst. iki 6,3 tūkst., iš jų net 4,4 tūkst. – sostinėje. Esant tokiai didelei pasiūlai, reikšmingas kainų kilimas 2015 m. yra mažai tikėtinas. Be to, 2014 m. bent iš dalies skolintomis lėšomis perkamų būstų dalis vidutiniškai buvo šiek tiek mažesnė už trečdalį (pvz., 2007 m. ji sudarė 63,6 %), todėl pagrindo nesubalansuotam būsto kainų kilimui, susijusiam su skolintomis lėšomis, kol kas nėra.

29 pav. Nekilnojamojo turto rinkos aktyvumas ir būsto kainos

(2007 m. I ketv.–2014 m. IV ketv.)

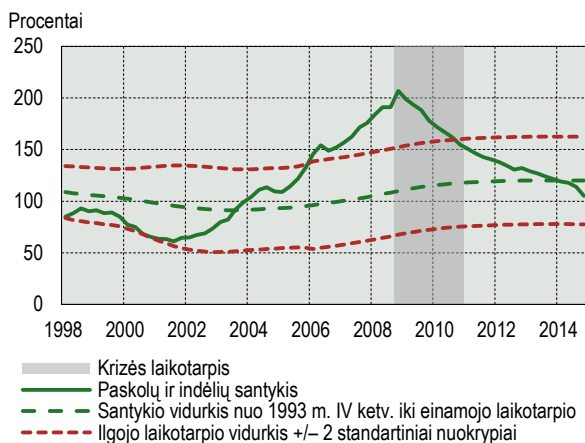

Šaltiniai: VĮ Registrų centras, Aruodas.lt, Centrinė hipotekos įstaiga ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Užsienio paklausos kritimo rizika 2014 m. tebebuvo viena iš svarbiausių Lietuvos finansų sistemai. Tiek vis dar lėtai atsigaujanti euro zonos šalių ekonomika, tiek prastėjanti Rusijos ekonominė padėtis didina su eksportu susijusių Lietuvos įmonių kredito riziką. Daugeliui didžiųjų ES valstybių, taip pat ir Baltijos šalims, įvairios tarptautinės institucijos 2014 m. sumažino ekonomikos augimo prognozes. Dar labiau augimo prognozės buvo mažinamos Rusijai, kurios ekonomika buvo smarkiai paveikta Vakarų valstybių taikomų sankcijų ir krintančių energetinių išteklių kainų. Geopolitinei įtampai Rytuose nemažtant ir naftos kainoms besilaikant žemo lygio, tikėtina, kad Rusija ateinančiais metais patirs ekonominį nuosmukį, kuris neigiamai paveiks ir regiono ekonomiką (TVF vertinimu, 2015 m. Rusijos ūkis trauksis 3 %). 2014 m. beveik pusę PFĮ paskolų verslui sudarė paskolos įmonėms, orientuotoms į užsienio prekybą, o labiausiai nuo Rusijos sankcijų nukentėję ekonominiai sektoriai – transportas, maisto pramonė ir apgyvendinimo veikla – 2014 m. pabaigoje sudarė apie 5,5 proc. viso PFĮ paskolų portfelio. Kita vertus, minėtiems sektoriams priklausančios įmonės, remiantis 2014 m. paskutinio ketvirčio duomenimis, sugebėjo prisitaikyti prie pasikeitusių sąlygų – jų metinis bendrasis pelno augimas sudarė 6,1 proc.

Sisteminė rizika, susijusi su didele Skandinavijos bankų koncentracija Lietuvoje, vis dar yra svarbi, tačiau 2014 m. tiesioginio užkrato iš Šiaurės šalių finansų sistemos tikimybė sumažėjo. 2014 m. Lietuvoje veikiantys bankai didino finansavimosi vietiniais ištekliais dalį, todėl tapo mažiau priklausomi nuo finansavimo iš patrunuojančiųjų Skandinavijos bankų. Metų pabaigoje bankų paskolų ir indėlių santykis (pašalinus sezono įtaką) sudarė 105 proc. ir buvo mažesnis už savo ilgojo laikotarpio vidurkį (120 %) (žr. 29 pav.). Prie to reikšmingai prisidėjo dėl artėjančio euro įvedimo sparčiai išaugę gyventojų indėliai. Kita vertus, Skandinavijos šalių bankus ištikus problemoms, Lietuvos finansų sistema galėtų patirti neigiamą poveikį per pasitikėjimo bankų sistema kanalą, pavyzdžiui, gyventojams atsiimant indėlius. Potencialia grėsme Skandinavijos šalių ekonomikoms galima laikyti aukštų nekilnojamojo turto kainų ir didelio privačiojo sektoriaus įsiskolinimo lygių derinį. Vis dėlto riziką dėl finansinio disbalanso Šiaurės šalyse mažina šių šalių finansų rinką reguliuojančių institucijų taikomos ir ketinamos taikyti makroprudencinės politikos priemonės.

30 pav. PF] paskolų privačiajam sektoriui ir privatačio sektoriaus indėlių (pašalinus sezono įtaką) santykis (1998 m. I ketv.–2014 m. IV ketv.)

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

Pastaba: laikoma, kad rodiklio raida subalansuota, jei nenukrypsta nuo savo ilgalaikio vidurkio daugiau kaip per 2 standartinius nuokrypius. Standartiniai nuokrypiai apskaičiuoti naudojant 1993 m. IV ketvirčio–2006 m. I ketvirčio duomenis, apimančius tik nuosaikios rodiklio kaitos laikotarpį.

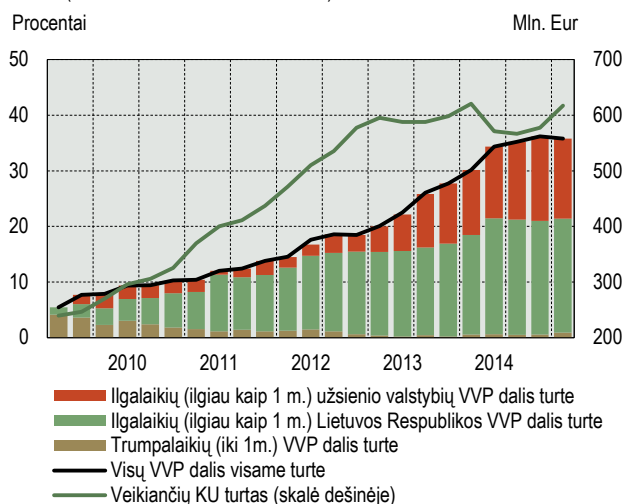
Dėl didžiųjų pasaulio centrinių bankų vykdomos itin skatinančios pinigų politikos rizikos priedai 2014 m. toliau mažėjo, todėl staigaus jų padidėjimo rizika dar išaugo. Tokia politika toliau skatina investuotojus vaikytis pajamingumo iš didesnės rizikos aktyvų, o itin pakilusios pastarųjų kainos iš esmės neparodo su jais susijusios rizikos. Staigus rizikos priedų sumažėjimas lemtų rinkos verte apskaičiuojamo turto kainų sumažėjimą ir tokio turto turinčių finansų įstaigų nuostolius. Nors Lietuvoje veikiančių bankų rinkos verte apskaičiuojamo turto dalis 2014 m. pabaigoje buvo santykinai nedidelė (6,6 %), atkreiptinas dėmesys į kredito unijas, kurių SVP dalis trečiajį ketvirtį per metus padidėjo 5,7 proc. p. – iki 35,8 proc. turto (žr. 30 pav.). Dėl mažesnio, nei prognozuota, pasaulio ekonomikos aktyvumo, geopolitinės įtampos ir politinės situacijos Graikijoje kintamumas SVP rinkose 2014 m. antrąjį pusmetį didėjo, augo ir staigaus rizikos priedų pervertinimo tikimybė.

Ilgai trunkantis mažų palūkanų normų lygis sudaro prielaidas namų ūkiams jį laikyti įprastu, mažina jų galimybes sutaupyti ir sukuria paskatas nekilnojamąjį turtą įsigyti dėl investicinių paskatų. Vyraujant mažoms palūkanoms, namų ūkių ateities lūkesčiai gali keistis: priimdami skolinimosi su kintamosiomis palūkanų normomis sprendimus, jie gali nepagrįstai neįvertinti tikimybės, kad palūkanos pradės didėti pasikeitus ekonominiams rodikliams (pvz., padidėjus infliacijai). Pavyzdžiui, vidutinės paskolų būstui įsigyti palūkanų normos eurais 2015 m. pradžioje sudarė 1,9 proc. ir buvo dvigubai mažesnės nei paskutinių 10 metų vidurkis. Vyraujant mažoms palūkanų normoms, lėčiau auga namų ūkių finansinis turtas, tad galimybės sutaupyti mažėja. Be to, didėja su nekilnojamojo turto kainų netvariu kilimu vidutiniu ar ilguoju laikotarpiu susijusi rizika, nes, trūkstant pelningų finansinių priemonių, susidaro prielaidos namų ūkiams nekilnojamojo turto įsigijimą laikyti finansinių investicijų alternatyva¹⁷. ECB ir toliau įgyvendinant skatinamąją pinigų politiką, tikėtina, kad mažų palūkanų normų aplinka išsilaikys ir artimiausiu metu. Vis dėlto mažų palūkanų normų riziką 2014 m. švelnino gerėjanti Lietuvoje veikiančių bankų skolininkų finansinė būklė, kartu mažinusi paskolų portfelio kredito riziką.

¹⁷ 2015 m. sausio mėn. net ir ilgiausios trukmės (nuo 2 m.) naujų terminuotųjų indėlių palūkanų normos vidutiniškai sudarė 1,6 proc., o tuo pat metu metinis standartinis 60 kv. metrų ploto naujos statybos buto sostinėje pelningumas svyravo tarp 4 ir 5 proc.

31 pav. Kredito unijų investicijų į VVP kaita
(2009 m. I ketv.– 2014 m. IV ketv.)

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

Pastaba: paveiksle parodyta VVP trukmė yra tokia, kokia buvo VVP įsigijimo metu.

Savivaldos institucijų finansinė būklė ir nesubalansuota kredito unijų veikla tebėra vertinamos kaip iššūkiai Lietuvos finansų sistemai. Pirma, 2014 m. įsiskolinimas padidėjo 44 iš 60 savivaldybių, daugiausia nerimo tebekėlė vis dar aukštas Vilniaus savivaldybės įsiskolinimo lygis. Kita vertus, pastarosios skola ir mokėtinos sumos 2014 m. sumažėjo 6,1 proc., o pajamos išaugo penktadaliu. Dėl to jos skolos bei mokėtinų sumų ir pajamų santykis 2014 m. sumažėjo 21,0 proc. p. – iki 125,4 proc., ir buvo mažesnis už jai nustatytą limitą. Antra, didėjantis kredito unijų VP portfelis (per metus nuo 30,1 % iki 35,8 % viso turto) didino šių įstaigų jautrumą VP kainų svyravimams (žr. 28 pav.). Iš Lietuvoje veikiančių kredito unijų išsiskiria ne LCKU narės, į VP investuojančios ypač aktyviai, todėl yra pažeidžiamiausios galimam VP portfelio nuvertėjimui.

Makroprudencinės politikos priemonės

Sisteminę riziką būtina riboti, kadangi ji gali neigiamai paveikti Lietuvos, ES ir viso pasaulio finansų sektorius, o kartu ir jų ekonomikos raidą. Tai ypač parodė 2008 m. prasidėjusi finansų krizė, kai problemos vienoje finansų įstaigoje sukėlė neigiamą atsaką visoje finansų sistemoje. Kadangi pavienių finansų įstaigų priežiūra ir reguliavimas nėra pakankama sąlyga siekiant apsaugoti nuo sisteminio pobūdžio rizikos, todėl reikalingas papildomas reguliavimas – makroprudencinė politika. Nuo 2014 m. rugsėjo 24 d. Lietuvos banko įstatyme¹⁸ nustatytas įpareigojimas Lietuvos bankui vykdyti makroprudencinę politiką.

Be to, vadovaudamasis Lietuvos banko įstatymu, Lietuvos bankas 2015 m. kovo 12 d. patvirtino¹⁹ Makroprudencinės politikos strategiją. Joje nustatyti makroprudencinės politikos pagrindiniai ir tarpiniai tikslai, priemonės, sprendimų priėmimo ir jų viešinimo tvarka, taip pat bendradarbiavimas su kitomis institucijomis vykdant makroprudencinę politiką.

Lietuvos banko patvirtintoje Makroprudencinės politikos strategijoje apibrėžtas pagrindinis makroprudencinės politikos tikslas – prisidėti prie finansų sistemos kaip visumos stabilumo, įskaitant finansų sistemos atsparumo stiprinimą ir sisteminės rizikos susidarymo mažinimą, kad būtų užtikrintas tvarus finansų sektoriaus įnašas į ekonomikos augimą. Šis tikslas yra detalizuotas – išskirti penki tarpiniai tikslai²⁰:

- 1) riboti perteklinį kredito augimą bei pernelyg didelį finansinį svertą ir siekti jų išvengti;

¹⁸ 1994 m. gruodžio 1 d. Nr. I-678 su pakeitimais ir papildymais.

¹⁹ Patvirtinta Lietuvos banko valdybos 2015 m. kovo 12 d. nutarimu Nr. 03-31.

²⁰ Šie tarpiniai tikslai yra apibrėžti Makroprudencinės politikos strategijoje.

- 2) riboti pernelyg didelį turto ir įsipareigojimų terminų neatitikimą, pernelyg didelę užsienio valiutos kurso bei likvidumo riziką finansų sistemoje ir siekti jų išvengti;
- 3) riboti pernelyg didelę pozicijų koncentraciją tam tikruose ekonominės veiklos sektoriuose pagal turto rūšis ar kitus kriterijus;
- 4) riboti sisteminį poveikį galinčias turėti finansų įstaigų netinkamas paskatas, siekiant sumažinti jų neatsakingo elgesio pavojų;
- 5) stiprinti finansų rinkos infrastruktūros atsparumą.

Tarpinių tikslų Lietuvos bankas sieks turėdamas galimybę panaudoti mažiausiai vieną, skirtą konkrečiam tikslui pasiekti, makroprudencinės politikos priemonę. Daugelį makroprudencinės politikos priemonių reglamentuoja 2013 m. birželio 26 d. patvirtintas naujas ES teisės aktas – CRD IV. Pagrindinės jos nuostatos į Lietuvos nacionalinę teisę perkeltos 2015 m. kovo mėn. atlikus reikiamus teisės aktų pakeitimus. Pagal šią direktyvą yra reglamentuojami nauji kapitalo rezervai, skirti struktūrinei rizikai mažinti, taip pat ciklinės rizikos mažinimo rezervai, nustatomas jų dydis, priemonių įsigaliojimo terminai ir pereinamasis laikotarpis. Daugelis priemonių bus pradėtos taikyti 2015–2018 m.

Lietuvos bankas nuo 2011 m. taiko Atsakingojo skolinimo nuostatus. Juose numatytos tokios priemonės, kaip kredito dydžio ir įkeisto turto vertės santykis (angl. *loan-to-value*, LTV) ir vidutinės įmokos dydžio ir pajamų santykis (angl. *debt service-to-income ratio*, DSTI). Šios priemonės gali būtų griežtinamos ar švelninamos atsižvelgiant į finansinį ciklą, todėl aktyvus jų naudojimas gali padėti sumažinti ciklines rizikas, o tam tikrų minimalių ribų nustatymas padėtų valdyti struktūrinę riziką. 2015 m. Lietuvos bankas inicijavo Atsakingojo skolinimo nuostatų pakeitimus, kad būtų užtikrinta atsakinga kredito įstaigų ir vartotojų skolinimo praktika, atsižvelgianti į riziką dėl mažų palūkanų normų.

Grynujų pinigų valdymas

Vykdydamas savo išimtinę teisę leisti pinigus, Lietuvos bankas įstatymų nustatyta tvarka išleidžia į apyvartą ir išima iš jos Lietuvos Respublikos pinigus, organizuoja pinigų gamybą, gabenimą ir saugojimą, sudaro banknotų ir monetų atsargas.

Grynujų pinigų išleidimas į apyvartą ir išėmimas

2014 m. grynujų pinigų apyvartoje vertė, įskaitant kolekcinės (progines) monetas ir numizmatinius rinkinius, sumažėjo 6 096,3 mln. Lt: išleista 6 954,7 mln., o išimta 13 051,0 mln. Lt netinkamų apyvartai banknotų ir monetų. Grynujų pinigų vertė per metus sumažėjo 51,2 proc. (2013 m. ji padidėjo 4,3 %). Gruodžio 31 d. apyvartoje buvo 5 805,8 mln. Lt (prieš metus – 11 902,1 mln. Lt).

6 lentelė. Grynas pinigų išleidimas arba išėmimas (–)

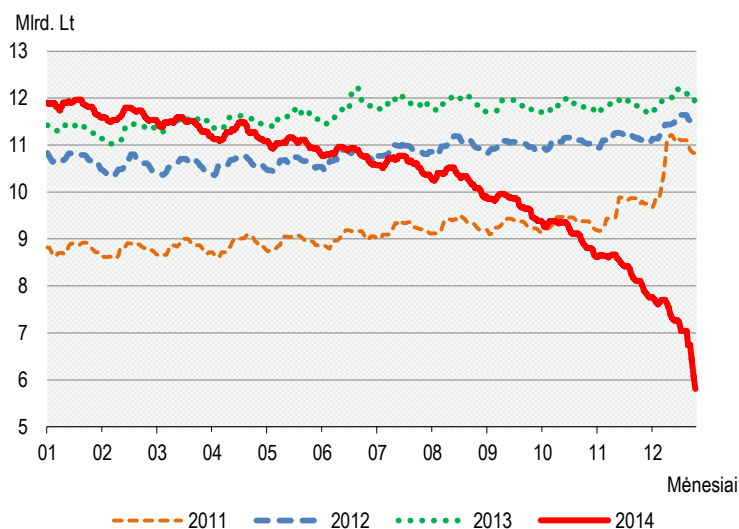
Mln. Lt

Metai	Ketvirčiai				
	I	II	III	IV	I–IV
2011	–143,9	298,3	248,0	1 600,7	2 003,1
2012	–376,7	270,5	239,4	456,3	589,5
2013	106,2	317,9	–122,6	184,1	485,5
2014	–623,6	–619,3	–1 186,3	–3 667,1	–6 096,3

Šaltinis: Lietuvos bankas.

2014 m., ypač antrąjį pusmetį, prieš euro įvedimą Lietuvos Respublikoje pinigų vertė apyvartoje nuolat mažėjo.

32 pav. Litai apyvartoje

Šaltinis: Lietuvos bankas.

2014 m. gruodžio 31 d. apyvartoje buvo 56,4 mln. vnt. banknotų, jų vertė – 5 591,1 mln. Lt. Nuo metų pradžios banknotų skaičius apyvartoje sumažėjo 36,5 mln. vnt. (39,3 %), o jų vertė – 6,0 mlrd. Lt (51,9 %). Vidutinio banknoto apyvartoje vertė per metus nukrito nuo 125,0 iki 99,1 Lt.

P pinigų skaičius apyvartoje 2014 m. mažėjo – Lietuvos bankas išdavė mažiau, o priėmė daugiau banknotų nei ankstesniais metais: išdavė 131,8 mln. vnt. (2013 m. – 153,5 mln. vnt.), o priėmė 168,3 mln. vnt. (2013 m. – 151,8 mln. vnt.).

2014 m. tas pats banknotas į Lietuvos banką sugrįžo vidutiniškai 2,2 karto (2013 m. – 1,8 karto). Vidutiniškai 78 proc. į Lietuvos banką grįžusių banknotų nebuvo toliau naudojami (2013 m. – 18 %). Per metus iš priimtų į Lietuvos banką 168,3 mln. vnt. banknotų sunaikinta 125,9 mln. banknotų (2013 m. – 30,6 mln. vnt.).

Gruodžio 31 d. apyvartoje buvo 1 089,9 mln. vnt. apyvartinių monetų, jų vertė – 196,1 mln. Lt. Nuo metų pradžios jų skaičius apyvartoje sumažėjo 76,0 mln. vnt. (6,5 %), o vertė – 67,9 mln. Lt (25,7 %).

7 lentelė. Banknotai ir monetos apyvartoje

Nominalas	2013 12 31		2014 12 31		2013 12 31		2014 12 31	
	mln. Lt	dalis, %	mln. Lt	dalis, %	mln. vnt.	dalis, %	mln. vnt.	dalis, %
Banknotai								
1 Lt	2,6	0,0	2,6	0,1	2,6	2,8	2,6	4,7
2 Lt	2,6	0,0	2,6	0,1	1,3	1,4	1,3	2,3
5 Lt	2,2	0,0	2,2	0,0	0,4	0,5	0,4	0,8
10 Lt	98,8	0,9	83,8	1,5	9,9	10,6	8,4	14,8
20 Lt	237,6	2,0	189,5	3,4	11,9	12,8	9,5	16,8
50 Lt	408,5	3,5	310,6	5,6	8,2	8,8	6,2	11,0
100 Lt	1 920,2	16,5	1 079,1	19,3	19,2	20,7	10,8	19,1
200 Lt	7 198,8	61,9	3 135,1	56,1	36,0	38,7	15,7	27,8
500 Lt	1 750,1	15,1	785,7	14,1	3,5	3,8	1,6	2,8
Visi banknotai	11 621,5	100,0	5 591,1	100,0	93,0	100,0	56,4	100,0
Monetos								
1 ct	4,6	1,7	4,5	2,3	455,1	39,0	447,9	41,1
2 ct	4,9	1,8	4,5	2,3	243,5	20,9	226,2	20,8
5 ct	4,5	1,7	4,2	2,1	90,2	7,7	83,2	7,6

Nominalas	2013 12 31		2014 12 31		2013 12 31		2014 12 31	
	mln. Lt	dalis, %	mln. Lt	dalis, %	mln. vnt.	dalis, %	mln. vnt.	dalis, %
10 ct	16,7	6,3	15,9	8,1	166,7	14,3	158,5	14,5
20 ct	16,6	6,3	15,1	7,7	82,9	7,1	75,4	6,9
50 ct	12,8	4,9	11,4	5,8	25,7	2,2	22,8	2,1
1 Lt	51,0	19,3	41,3	21,0	51,0	4,4	41,3	3,8
2 Lt	67,8	25,7	49,5	25,3	33,9	2,9	24,8	2,3
5 Lt	85,2	32,3	49,9	25,4	17,0	1,5	10,0	0,9
Visos apyvartinės monetos	264,0	100,0	196,1	100,0	1 165,9	100,0	1 089,9	100,0
Kolekcinės (proginės) monetos ir numizmatiniai rinkiniai	16,6		18,5		0,4		0,5	

Šaltinis: Lietuvos bankas.

2014 m. pabaigoje vienam gyventojui vidutiniškai teko 363 apyvartinės litų ir centų monetos (2013 m. pabaigoje – 389 monetos), iš jų 149 vnt. (2013 m. pabaigoje – 152 vnt.) – 1 cento monetos.

Kolekcinės (proginės) monetos

2014 m. Lietuvos bankas į apyvartą išleido 7 kolekcinės (proginės) monetos (kaldinimo kokybė – veidrodinis paviršius, matinis reljefas (*proof* kokybės)) ir 1 kolekcinę (proginę) apyvarinę *proof-like* kokybės monetą. Iš jų 6 kolekcinės (proginės) monetos nukaldintos iš 925 prabos sidabro, 1 – iš 999 prabos aukso, kolekcinė (proginė) apyvarinė moneta – iš vario, aliuminio, cinko ir alavo lydinio.

Išleisti du 2014 m. laidos numizmatiniai apyvartinių monetų rinkiniai: vienas su atminimo ženklu, skirtu Lietuvos įstojimo į ES ir NATO 10-mečiui, kitas – skirtas Litui.

Visas monetas nukaldino UAB Lietuvos monetų kalykla. Išsamiau žr. priede.

Padirbti banknotai ir monetos

2014 m. Lietuvoje nustatyti 494 vnt. padirbtų banknotų – 8 proc. mažiau nei 2013 m. (536 vnt.). Daugiausia aptikta 1997 m. laidos 200 litų padirbtų banknotų. Jie sudarė 34 proc. visų klastočių. 2003 m. laidos 50 litų padirbti banknotai sudarė 31, o 2000 m. laidos 100 litų padirbti banknotai – 10 proc.

Padirbti banknotai dažniausiai buvo spausdinami rašaliniiais spausdintuvais, kartais imituoju banknotų apsaugos priemones (vandens ženklą, apsauginį siūlelį, ultravioletinėje šviesoje fluorescuojančias apsaugos priemones). Padirbtų banknotų kokybė buvo prasta, juos nesunku atskirti nuo tikrų pinigų taikant būdą „apčiuopkite, pažvelkite, pakreipkite“ ir lyginant juos su tikrais banknotais.

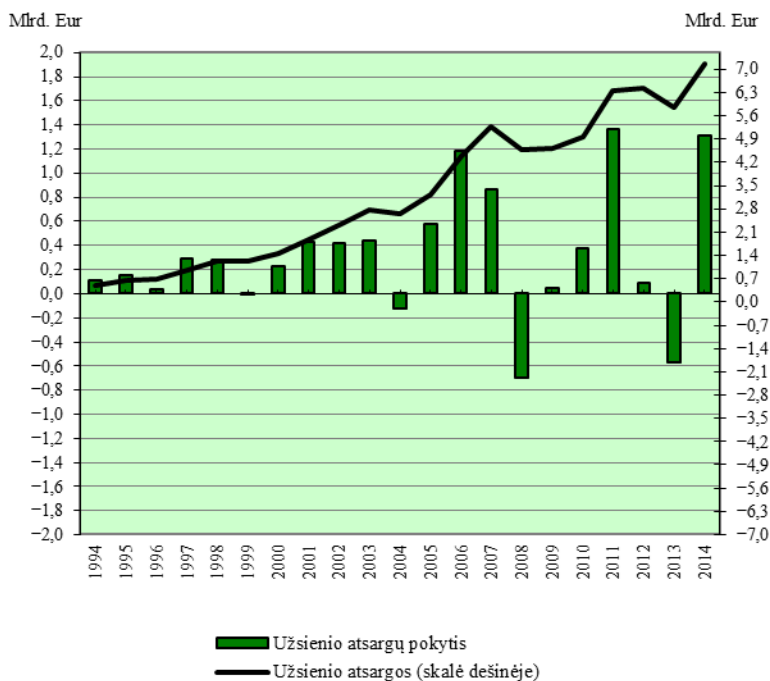
2014 m. Lietuvoje nustatyti padirbti banknotai sudarė apie 0,0006 proc. apyvartoje buvusių visų banknotų skaičiaus: vienam padirbtam banknotui teko 150 tūkst. (euro zonoje – 19 tūkst. vnt.) apyvartoje buvusių banknotų. Bendras pinigų padirbinėjimo lygis Lietuvoje, palyginti su euro zonos valstybėmis, buvo kur kas mažesnis.

Finansinio turto investicijų valdymas

Pagrindinis Lietuvos banko tikslas – palaikyti kainų stabilumą, todėl iki euro įvedimo, valdydamas finansinį turta, Lietuvos bankas siekė užtikrinti pakankamą likvidžių finansinių išteklių kiekį imperatyvioms intervencijoms vidaus valiutų rinkoje vykdyti.

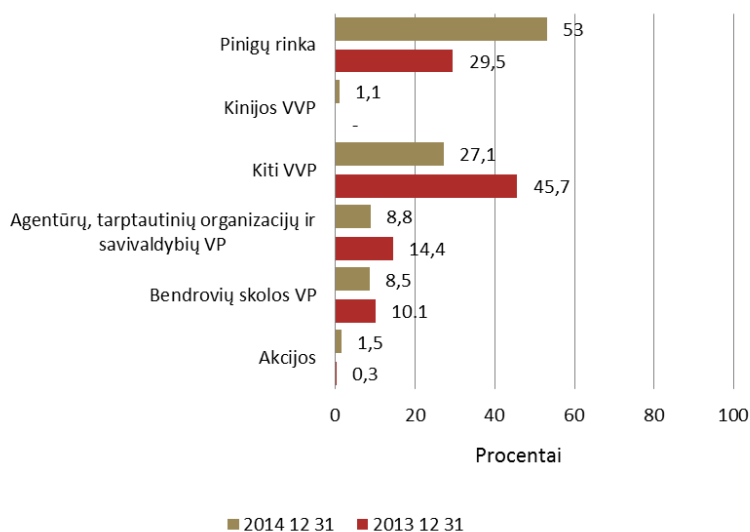
2014 m. gruodžio 31 d. užsienio atsargos sudarė 7 176,0 mln. Eur (24 777,3 mln. Lt). Per metus jos padidėjo 1 308,0 mln. Eur (4 516,3 mln. Lt), arba 20,2 proc. Pagrindinė šio padidėjimo priežastis – Lietuvos banko indėlininkų operacijos užsienio valiuta.

33 pav. Užsienio atsargos

Lietuvos banko finansinis turtas valdomas prioritetai teikiant saugumui (iki euro įvedimo – ir likvidumui). Daugindamas investicijų rūšis ir plėsdamas jų geografiją, Lietuvos bankas siekia išskaidyti investavimo riziką ir padidinti prognozuojamą investicijų pelningumą per 3 m. investavimo laikotarpį. Siekdamas šių tikslų, Lietuvos bankas didina investicijas į investicinio reitingo bendrovių SVP, ilgesnio laikotarpio obligacijas, nuosavybės VP (akcijas), vienas pirmųjų iš ECBS bankų pradėjo investuoti į Kinijos VVP.

34 pav. Investicijų struktūros pokyčiai

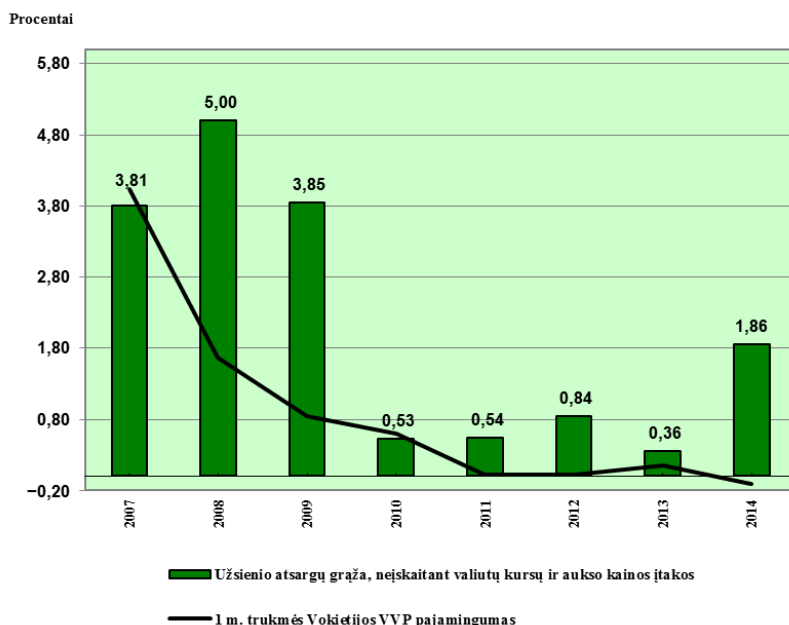

Finansų rinkų kintamumo rizikai riboti yra nustatytas rizikos biudžetas. Jis apriboja vienu metų tikėtino nuostolio sumą dėl nepalankių rinkos kainų svyravimų. Finansinio turto valdymo politikoje nustatytas 100 mln. Eur rizikos biudžetas reiškia, kad finansinio turto bendra neigiama graža per vienu metų

laikotarpį su 95 proc. tikimybe neturi viršyti 100 mln. Eur. 2014 m. gruodžio 31 d. investicinio portfelio rizikos vertė buvo lygi 61 mln. Eur.

Saugiai investuojant finansinį turtą, investavimo rezultatams didžiausią įtaką daro saugiausių ir likvidžiausių investicijų palūkanos. 2014 m. investavimo rezultatus lėmė mažos, per metus dar labiau sumažėjusios kredito rizikos atžvilgiu saugiausių euro zonos valstybių pelningumo normos, taip pat pastebimai sumažėję kitų euro zonos šalių SVP pajamingumo normų skirtumai (kredito rizikos priedai) ir pasaulio rinkose pabrangusios akcijos. Finansinio turto grąža 2014 m. buvo lygi 1,86 proc.

35 pav. Užsienio atsargų grąža ir 1 m. trukmės Vokietijos VVP pajamingumas

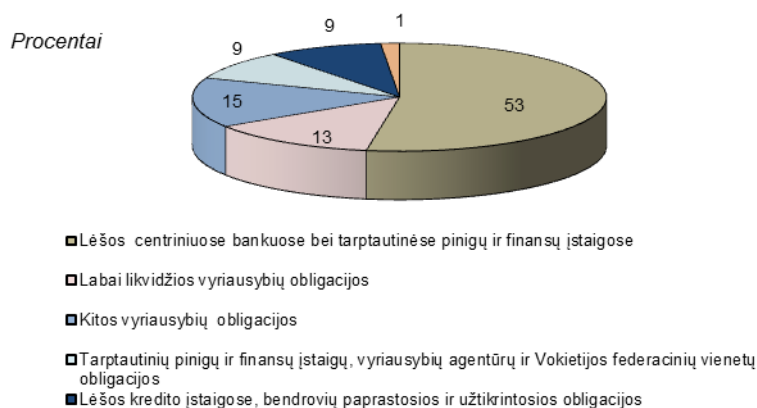

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Finansinio turto likvidumas ir saugumas

Vadovaudamasis likvidumo principu, Lietuvos bankas finansinį turtą valdo taip, kad prireikus galėtų greitai ir be didelių nuostolių parduoti investicijas. Investicijos į labai likvidžias vyriausybės obligacijas ir lėšas kituose centriniuose bankuose bei tarptautinėse pinigų ir finansų įstaigose 2014 m. gruodžio 31 d. sudarė 66 proc. investicijų. Metų pabaigoje labai likvidžiomis obligacijomis buvo laikomos Vokietijos, Prancūzijos ir Nyderlandų vyriausybės obligacijos.

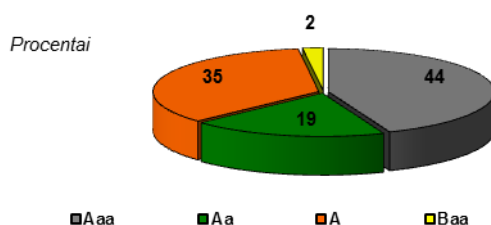
36 pav. Investicijų pasiskirstymas pagal finansines priemones (2014 m. gruodžio 31 d.)

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Kredito rizika ribojama sudarant ir nuolat atnaujinant priimtinių sandorių šalių bei VP emitentų, kurių įsipareigojimų neįvykdymo tikimybė yra maža, sąrašus, taip pat ribojant investicijų koncentraciją. Lietuvos banko investicijų dalis į aukščiausio patikimumo finansines priemones per metus sumažėjo nuo 57 iki 44 proc., nes sumažėjo investicijų į Vokietijos VVP.

37 pav. Investicijų pasiskirstymas pagal reitingus
(2014 m. gruodžio 31 d.)

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Lietuvos bankas, kaip ir dauguma kitų centrinių bankų, susiduria su užsienio valiutos kurso ir aukso kainos rizika. Iki euro įvedimo Lietuvos bankas, mažindamas užsienio valiutos kurso riziką, beveik visą nesusijusį su įsipareigojimais užsienio valiutomis finansinį turtą (neįskaitant aukso) investavo eurais arba, jei kitomis valiutomis, tai kartu buvo apsidraudžiama nuo galimos užsienio valiutos kurso pokyčio rizikos. Su įsipareigojimais susijusi finansinio turto dalis buvo investuojama įsipareigojimų valiuta.

Gruodžio 31 d. auksas sudarė 2,9 proc. finansinio turto, nesusijusio su įsipareigojimais užsienio valiutomis. Aukso kiekis per metus nepakito ir sudarė 5,8 tonos. Jo kaina eurais per metus padidėjo 13,2 proc.

Lietuvos bankas susiduria ir su palūkanų normos rizika, nes, rinkose kintant palūkanų normoms, keičiasi ir Lietuvos banko turto rinkos vertė. Ilgesnės trukmės, rizikingesnės investicijos yra pelningesnės, tačiau kartais dėl kylančių palūkanų normų jų grąža per metus būna neigiama. Palūkanų normos rizika valdoma nustatant finansinio turto dalių lyginamuosius indeksus, portfelių realiųjų investicijų modifikuotos finansinės trukmės (MFT) didžiausius leistinus nukrypimus nuo lyginamųjų indeksų MFT. Finansinio turto MFT per metus sumažinta nuo 1,14 iki 0,87 proc.

Statistikos tvarkymas

Lietuvos bankas yra svarbiausia šalies finansų statistikos institucija. Įgyvendinant naujus arba pakeistus tarptautinius ir europinius statistikos standartus ir rengiantis euro įvedimui Lietuvoje, 2014 m. buvo plėtojama pinigų ir finansų, išorės ir finansinių sąskaitų statistika, pertvarkomas jos rengimas ir sklaida, įskaitant statistinės informacijos skelbimą Lietuvos banko interneto svetainėje ir biuleteniuose, teikimą ECB ir kitoms tarptautinėms organizacijoms. 2014 m. toliau buvo rengiama ir skleidžiama PFĮ balanso ir palūkanų normų, investicinių fondų turto ir įsipareigojimų, tarpbankinio skolinimo ir valiutų rinkų, mokėjimo priemonių, oficialiųjų tarptautinių atsargų, mokėjimų ir tarptautinių investicijų balanso, skolos užsieniui, tiesioginių užsienio investicijų ir ketvirtinių finansinių sąskaitų statistika. Ji reikalinga pinigų politikos, finansinio stabilumo, makroekonominės analizės ir tyrimų tikslams, taip pat naudojama tarptautinių organizacijų, finansų rinkos dalyvių, žiniasklaidos ir plačiosios visuomenės.

2014 m. Lietuvos bankas, įgyvendindamas naujosios Europos nacionalinių ir regioninių sąskaitų sistemos (ESS 2010), taip pat ECB gairių reikalavimus, sėkmingai parengė ketvirtinių finansinių sąskaitų ir valdžios sektoriaus finansų statistikos duomenis, perskaičiavo istorinių duomenų eilutes, pateikė statistinę informaciją ECB nustatytais nauju formatu ir terminais ir paskelbė atnaujintus ketvirtinių finansinių sąskaitų duomenis interneto svetainėje.

Rengiantis euro įvedimui Lietuvoje, 2014 m. atlikti dideli pinigų ir finansų statistikos pertvarkymo darbai. Įgyvendinant ECB reglamentų dėl PFI balanso ir palūkanų normų statistikos reikalavimus, Lietuvos banko valdybos nutarimais buvo pakeisti statistinės atskaitomybės reikalavimai atskaitingiesiems agentams, pertvarkytas šios statistikos rengimas taip, kad ji visiškai atitiktų euro zonos statistiką, pasirengta ją skelbti pradedant 2015 m. sausio mėn. duomenimis, parengti ir ECB pateikti istoriniai duomenys. Be to, iš esmės pertvarkyta pinigų statistika, ji nuo 2015 m. sausio mėn. skelbiama kaip Lietuvos indėlis į euro zonos pinigų statistiką. Įgyvendindamas ECB reglamento dėl investicinių fondų turto ir įsipareigojimų statistikos reikalavimus ir siekdamas sumažinti valdymo įmonėms statistinės atskaitomybės našta tų pačių duomenų nerenkant du kartus statistinės ir priežiūrinės atskaitomybės tikslams, Lietuvos bankas pakeitė kolektyvinio investavimo subjektų statistinės atskaitomybės reikalavimus. Taip pat buvo perskaičiuoti istoriniai investicinių fondų statistikos duomenys, pasirengta nuo 2015 m. juos rengti kaip euro zonos šalies. Įgyvendinant ECB gairių dėl pinigų ir finansų statistikos reikalavimus, 2014 m. pradėti rengti mėnesiniai išleistų VP bei ketvirtiniai draudimo bendrovių ir pensijų fondų statistikos duomenys, taip pat pasirengta sudaryti kitus pinigų ir finansų statistikos duomenis pagal Eurosistemos centriniams bankams taikomus reikalavimus.

2014 m. Lietuvos bankas, vadovaudamasis ECB gairių ir TVF Mokėjimų balanso vadovo (MBV6) reikalavimais išorės sektoriaus statistikai, parengė ataskaitinius mėnesinius ir ketvirtinius duomenis bei perskaičiavo istorinius duomenis, kurie buvo pateikti tarptautinėms organizacijoms ir paskelbti interneto svetainėje. 2014 m. buvo tobulinamas VP ir užsienio paskolų duomenų bazių tvarkymas. Statistinėse vertybinių popierių išleidimo ir turėtojų informacinėse sistemose buvo diegiamos duomenų apdorojimo ir ataskaitų sudarymo bei jų pateikimo priemonės, atsižvelgiant į euro įvedimą, naujus ECB reikalavimus ir vartotojų poreikius. Mažinant ūkio subjektų statistinės atskaitomybės našta, susiejus VP ir kitas duomenų bazes, sudaroma investicinių fondų turto ir įsipareigojimų, išleistų ir turimų VP, išorės sektoriaus statistika ir parengiamos šalies ketvirtinės finansinės sąskaitos.

Siekiant užtikrinti veiksmingą kredito sistemos funkcionavimą ir Lietuvos banko teisę gauti informaciją, reikalingą priežiūrai, pinigų politikos ir finansinio stabilumo analizei bei statistikai, toliau buvo tvarkoma Paskolų rizikos duomenų bazė (PRDB). Fiziniai asmenys aktyviai naudojo Lietuvos banko įdiegtą Elektroninių paslaugų gyventojams informacinę sistemą, suteikiančią patogią galimybę susipažinti su informacija apie savo asmens duomenis, tvarkomus PRDB, o Lietuvos bankas konsultavo fizinius ir juridinius asmenis visais iškilančiais PRDB turimos informacijos klausimais. 2014 m. pradžioje bankas interneto svetainėje pradėjo skelbti paskolų ne finansų bendrovėms pagal ekonominės veiklos rūšis duomenis, parengtus pagal PRDB esančią informaciją. 2014 m. pradėtas PRDB plėtros projektas bus vykdomas ir 2015 m. derinant Lietuvos banko ir Lietuvos finansų rinkos dalyvių poreikius su ECB vykdomu projektu „Analitinių neapibendrintų kredito ir kredito rizikos duomenų rinkinys (*AnaCredit*)“.

Plėtojant Lietuvos banko tvarkomos statistikos sklaidą, interneto svetainėje paskelbti daug išsamesni finansų bei makroekonominės statistikos duomenys, kurie metų pabaigoje perskaičiuoti į eurus ir šiuo metu pateikiami dviem valiutomis – eurai ir litais. 2014 m. pabaigoje pradėtas rengti naujas Lietuvos banko elektroninio Mėnesinio biuletenio maketas. Pirmasis jo numeris išleistas skelbiant 2015 m. sausio mėn. duomenis. Interneto svetainėje skelbiama nacionalinio suvestinių duomenų puslapio „Lietuvos ekonomikos ir finansų duomenys“ turinys taip pat atnaujintas vadovaujantis informacijos pokyčiais rengiantis šalies narystei euro zonoje.

Mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemos

Skatinti patvarų ir veiksmingą mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų veikimą – viena iš Lietuvos banko funkcijų. Lietuvos bankas teikia atsiskaitymo paslaugas, prižiūri mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemas, koordinuoja Lietuvos rinkos subjektų veiklą vykdant nacionalinius ir tarptautinius projektus. Šiuo metu teikdamas atsiskaitymo paslaugas, Lietuvos bankas kartu su kitais Eurosistemos centriniams bankams valdo realaus laiko atskirųjų atsiskaitymų eurai sistemą TARGET2. Lietuvos bankas atsakingas už šios sistemos sudedamąją dalį – mokėjimo sistemą TARGET2-LIETUVOS BANKAS. Lietuvos bankas taip pat valdo mažmeninių mokėjimų sistemą LITAS-MMS.

Mokėjimo litais sistemos

Iki euro įvedimo Lietuvos bankas valdė realaus laiko atskirųjų atsiskaitymų sistemą (LITAS-RLS) ir nustatyto laiko mažmeninių mokėjimų sistemą (LITAS-MMS). Jos buvo skirtos tarpbankiniams atsiskaitymams litais vykdyti. Lietuvos bankas vykdė jų operatoriaus funkciją: užtikrino, kad sistemos veiktų patikimai, konsultavo jų dalyvius, prireikus palaikė sistemų veiklos tęstinumą ir atliko kitus sistemų ir jų dalyvių administravimo darbus.

2014 m. gruodžio 31 d. sistemoje LITAS-RLS buvo 21 dalyvis: Lietuvos bankas, 7 komerciniai bankai, 5 užsienio bankų skyriai, akcinė bendrovė LCVPD, LCKU, 5 finansų maklerio įmonės ir mokėjimo kortelių schema *MasterCard International Incorporated*. Visi šie dalyviai, išskyrus mokėjimo kortelių schemos operatorių, dalyvavo ir sistemoje LITAS-MMS.

8 lentelė. LITAS-RLS ir LITAS-MMS operacijos

Metai	Operacijų skaičius, tūkst.			Operacijų vertė, mln. Lt		
	iš viso	vidutiniškai per dieną	koncentracijos lygis*, %	iš viso	vidutiniškai per dieną	koncentracijos lygis, %
2013	529 (LITAS-RLS)	2,1	65,7	242 048	964,3	56,5
	31 403 (LITAS-MMS)	125,1	77,7	187 199	745,8	64,4
2014	599 (LITAS-RLS)	2,4	58,3	300 553	1 192,7	53,0
	32 956 (LITAS-MMS)	130,8	77,5	188 642	748,6	64,9

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

* Koncentracijos lygis – trijų bankų, atlikusių daugiausia mokėjimų, operacijų dalis, palyginti su visomis mokėjimo operacijomis.

Nuo 2015 m. sausio 1 d. nutraukta Lietuvos banko mokėjimo sistemos LITAS-RLS veikla. Tai įvyko sklandžiai, o sistemos dalyviai mokėjimų srautus nukreipė į mokėjimo sistemą TARGET2-LIETUVOS BANKAS ir mažmeninių mokėjimų sistemą LITAS-MMS, kuri pritaikyta vykdyti mokėjimus eurais (plačiau apie tai žr. skirsnyje „Euro įvedimas Lietuvoje: Mokėjimo sistemų pertvarkymas“).

Mokėjimo eurais sistema

Įvedus eurą, realaus laiko atskirųjų atsiskaitymų eurais sistema TARGET2-LIETUVOS BANKAS naudojama Eurosistemos pinigų politikos priemonėms vykdyti, Lietuvos bankui ir kredito įstaigoms tarpusavyje atsiskaityti už grynujų pinigų operacijas. Be to, ši mokėjimo sistema sudaro sąlygas šalies finansų įstaigoms teikti skubių atsiskaitymų eurais paslaugas klientams, o LCVPD – atlikti lėšų pervedimus vykdant atsiskaitymus už VP sandorius VP atsiskaitymo sistemoje (VPAS). TARGET2-LIETUVOS BANKAS yra Eurosistemos valdomos TARGET2 sistemos, teikiančios mokėjimų eurais realaus laiko atskirųjų atsiskaitymų paslaugą, atsiskaitant pinigais centriniame banke, dalis, vadinamoji TARGET2 nacionalinio komponento sistema.

Metų pabaigoje sistemoje TARGET2-LIETUVOS BANKAS buvo 15 dalyvių: Lietuvos bankas, 7 komerciniai bankai, 5 užsienio banko skyriai, LCVPD ir LCKU.

9 lentelė. TARGET2-LIETUVOS BANKAS operacijos

Metai	Operacijų skaičius			Operacijų vertė, mln. Eur		
	vietiniai mokėjimai	išsiųsti tarptautiniai mokėjimai	gauti tarptautiniai mokėjimai	vietiniai mokėjimai	išsiųsti tarptautiniai mokėjimai	gauti tarptautiniai mokėjimai
2013	27 160	80 217	132 904	2 906	72 606	72 187
2014	33 863	71 534	128 467	5 654	72 679	72 396

Šaltinis: Lietuvos bankas.

Mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų priežiūra

Lietuvos bankas, siekdamas patvaraus ir veiksmingo mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų veikimo, vykdo sistemų priežiūrą: registruoja sistemas, kurių operatorius nėra Lietuvos bankas, atlieka šių ir paties Lietuvos banko sistemų veiklos stebėseną ir vertina jas pagal sistemų priežiūrinius standartus bei rekomendacijas.

Lietuvos banko prižiūrimos sistemos 2014 m. antrąjį pusmetį veikė stabiliai (be kritinių incidentų), jų operatoriai laikėsi Lietuvos Respublikos atsiskaitymų baigtinumo mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemose įstatyme nustatytų reikalavimų.

2014 m. antrąjį pusmetį baigus LCVPD VPAS ir jos sąsajos su Liuksemburge veikiančio tarptautinio vertybinių popierių depozitoriumo *Clearstream Banking Luxembourg Plc.* vertybinių popierių atsiskaitymo sistema vertinimą, 2014 m. spalio 9 d. ECB valdančioji taryba pripažino LCVPD VPAS ir sąsają tinkamomis naudoti vykdant Eurosistemos kredito operacijas. Vertinimas atliktas vadovaujantis ECB nustatyta VPAS ir sąsajų vertinimo sąranga (angl. *Framework for the assessment of SSSs and links to determine their eligibility for use in Eurosystem credit operations, January 2014*²¹). Vertinimo išvadose ECB pateikė LCVPD rekomendaciją dėl didesnės VPAS dalyvių interesų apsaugos, kai dalyviai naudojami VPAS sąsaja su užsienio centriniais vertybinių popierių depozitoriumais. LCVPD įgyvendino rekomendaciją 2014 m. gruodžio mėn.

2014 m. Lietuvos bankas peržiūrėjo 2011 m. atliktą LCVPD VPAS vertinimą, kaip ji atitinka ECBS ir Europos vertybinių popierių rinkos priežiūros institucijų komiteto (angl. *European System of Central Banks (ESCB) and Committee of European Securities Regulators (CESR)*) nustatytas VPAS rekomendacijas. Vertinimas parodė, kad VPAS atitinka 16 iš 19 rekomendacijų (2011 m. VPAS atitiko 15 iš 19 rekomendacijų). Kitų rekomendacijų nuostatas VPAS atitinka iš esmės, o kai kurios šiai sistemai netaikytinos. VPAS patikimumui didinti suformuluotos naujos rekomenduojamos priemonės, įvertinus besikeičiančią teisinę aplinką, t. y. patvirtintą centrinių vertybinių popierių depozitoriumų (CVPD) veiklą reguliuojantį ES reglamentą²², ir įgyvendinamus infrastruktūros projektus.

Nuo 2015 m. sausio 1 d. Lietuvos bankas, vykdydamas mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų priežiūrą, vadovaujasi Eurosistemos patvirtintais dokumentais – Reglamentu (ES) Nr. 795/2014 dėl priežiūros reikalavimų sistemiskai svarbioms mokėjimo sistemoms (ECB/2014/28) ir ECB patvirtintomis sistemų priežiūros gairėmis bei su jais suderintu Lietuvos banko valdybos 2014 m. spalio 30 d. nutarimu Nr. 03-204 patvirtintu Mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų priežiūros tvarkos aprašu. Lietuvos bankas, prižiūrėdamas mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemas, bendradarbiauja su ECB, eurą įsivedusių ES valstybių narių nacionaliniais centriniais bankais ir kitų šalių suinteresuotais kompetentingomis institucijomis, atsakingomis už sistemų priežiūrą.

Bendros mokėjimų eurais erdvės projektas

Nuo 2016 m. sausio 1 d. Lietuvoje turės būti įgyvendinti SEPA reglamento reikalavimai, nustatantys pareigą mokėjimo paslaugų teikėjams ir jų klientams naudoti vienodo formato mokėjimo priemonės, kurioms taikomos vienodos taisyklės. Dėl to ūkio subjektai mokėjimų eurais nebeskirstys į vietinius ir tarptautinius. Tai leis atsisakyti perteklinių vidaus procesų ir praplėsti paslaugų geografiją, taip pat sudarys sąlygas pasireikšti konkurencijai tarp mokėjimo paslaugų teikėjų ne tik nacionaliniu, bet ir tarptautiniu lygiais.

2014 m. Lietuvos bankas, kaip kompetentinga institucija, atsakinga už tinkamą SEPA reglamento nuostatų laikymosi užtikrinimą, vertino mokėjimo paslaugų teikėjų (MPT) pasirengimo vykdyti SEPA reikalavimus lygį. Siekdamas MPT paaiškinti, kaip bus vertinama pasirengimo SEPA reikalavimams eiga, taip pat skatindamas MPT imtis aktyvesnių veiksmų, Lietuvos bankas suformavo lūkesčius dėl SEPA projekto etapų 2015 m. Lietuvos banko nuomone, MPT turi parengti savo vidaus sistemas ir

²¹ <http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/frameworkfortheassessmentofsecuritiessettlementsystems201401en.pdf>

²² 2014 m. liepos 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 909/2014 dėl atsiskaitymo už vertybinius popierius gerinimo Europos Sąjungoje ir centrinių vertybinių popierių depozitoriumų, kuriuo iš dalies keičiamos direktyvos 98/26/EB ir 2014/65/ES bei Reglamentas (ES) Nr. 236/2012.

sąsajas su klientais iki 2015 m. liepos 1 d., kad per likusį laiką ūkio subjektai galėtų nuosekliai pereiti prie SEPA formatų.

SEPA žinomumui padidinti Lietuvos bankas administravo specializuotą SEPA interneto svetainę, kur skelbiama mokėjimo paslaugų vartotojams aktuali informacija. Lietuvos bankas taip pat pirmininkauja SEPA koordinavimo komitetui (toliau – SEPA komitetas). Jis skirtas SEPA viešinimo ir techniniams pasirengimo klausimams spręsti. 2014 m. antrąjį pusmetį SEPA komitetas pateikė pastabas Europos mokėjimų tarybai dėl SEPA tiesioginio debeto ir SEPA kredito pervedimų schemų keitimo pasiūlymų, taip pat rengė techninius dokumentus, padėsiančius ūkio subjektams tinkamai įdiegti SEPA reglamente numatytą ISO 20022 XML mokėjimų pranešimų formatą.

2015 m. pradžioje kartu su SEPA komitetu buvo pradėtas specializuotų susitikimų su mokėjimo paslaugų vartotojais – SEPA forumų – ciklas, jis pagal poreikį bus vykdomas visus metus. SEPA interneto svetainėje buvo viešai paskelbti SEPA komiteto darbo grupių parengti dokumentai, kuriais siekiama užtikrinti technologiškai sklandų įmonių perėjimą nuo LITAS-ESIS formato prie ISO 20022 XML standarto formato ir padės taikyti ISO 20022 XML standarto pranešimus įdiegiant SEPA kredito pervedimus ir informacijos apie sąskaitą paslaugas erdvėje „klientas–bankas“. Visus metus bus daug dėmesio skiriama SEPA reikalavimų viešinimui ir rinkos dalyvių pasirengimo stebėjimui.

Projektas TARGET2-Securities

TARGET2-Securities (T2S) – Euro sistemos įgyvendinamas projektas, kuriuo siekiama sukurti techninę platformą, padėsiančią sutelkti VP ir susijusių lėšų pervedimus atsiskaitant už VP sandorius Europoje. T2S sudarys galimybę vykdyti ir vietinius, ir tarptautinius atsiskaitymus už VP eurais ir kitomis valiutomis, jeigu šias valiutas leidžiantys centriniai bankai tam pritaris. Šiuo metu tik Danijos centrinis bankas yra nusprendęs leisti atsiskaitymus T2S techninėje platformoje Danijos kronomis (nuo 2018 m.), visi kiti atsiskaitymai vyks eurais.

T2S platforma pradės veikti nuo 2015 m. birželio 22 d. Prisijungimas prie T2S organizuojamas CVPD grupėmis. Sudarytos keturios prisijungiančiųjų grupės. LCVPD su Latvijos ir Estijos CVPD yra paskutinėje grupėje, kuri pradės naudoti T2S platformą 2017 m. vasario mėn. Tuo pat metu ir Lietuvos bankas numato prisijungti prie T2S. Mokėjimo sistemos TARGET2-LIETUVOS BANKAS dalyviams Lietuvos bankas atidarys lėšų sąskaitas T2S platformoje atsiskaityti už VP sandorius.

Valstybės išdo ir institucijų sąskaitų tvarkymas

Vykdydamas Lietuvos banko įstatyme nustatytas valstybės išdo agento funkcijas, Lietuvos bankas 2014 m. tvarkė valstybės išdo sąskaitas litais ir užsienio valiutomis. Šiose sąskaitose laikomus valstybės piniginius išteklius, kaupiamus ir naudojamus Lietuvos Respublikos valstybės išdo įstatyme ir kituose teisės aktuose nustatyta tvarka, valdo Finansų ministerija. Be to, Lietuvos bankas tvarkė kitų šalies įstaigų, ES institucijų, užsienio valstybių centrinių bankų ir tarptautinių finansų įstaigų (toliau – institucijos) sąskaitas litais ir užsienio valiutomis. Finansų ministerijos valdomose valstybės išdo sąskaitose laikomi piniginiai ištekliai sudarė didžiausią visose sąskaitose esančių lėšų dalį.

2014 m. gruodžio 31 d. Lietuvos banke buvo tvarkomos 163 valstybės išdo ir institucijų sąskaitos (2013 m. gruodžio 31 d. – 194), iš jų 57 sąskaitos litais ir 106 – užsienio valiutomis (2013 m. gruodžio 31 d. – atitinkamai 77 ir 117 sąskaitų). Šios sąskaitos atidaromos ir tvarkomos Lietuvos banke vadovaujantis Lietuvos Respublikos ir Lietuvos banko teisės aktais.

Lietuvos bankas teikia valstybės išdui ir institucijoms šias bankines paslaugas: perveda lėšas pagal išteklių valdytojų mokėjimo nurodymus, įskaito lėšas į sąskaitas, keičia valiutas, rengia ir teikia sąskaitų išrašus bei kitą informaciją.

Dalyvavimas Europos centrinių bankų sistemoje ir tarptautinis bendradarbiavimas

Lietuvos bankas dalyvavo ES ir ECBS sprendimų priėmimo procesuose, atstovavo Lietuvos Respublikai tarptautinėse finansų organizacijose, palaikė ryšius su kitų šalių centriniais bankais ir reitingų agentūromis.

Dalyvavimas Europos centrinių bankų sistemoje

Lietuvos bankas yra ECBS, kurią sudaro ECB ir visų ES valstybių narių nacionaliniai centriniai bankai, narys. Iki 2015 m. sausio 1 d. nebūdamas Eurosistemos nariu, Lietuvos bankas bendradarbiavo su ECB ir kitais ES nacionaliniais centriniais bankais dalyvaudamas ECB bendrosios tarybos bei ECBS komitetų veikloje.

Lietuvos banko valdybos pirmininkas keturis kartus per metus dalyvauja ECB bendrosios tarybos susitikimuose. 2014 m. ECB bendrojoje taryboje buvo vertinama ES valstybių narių makroekonominė padėtis, pinigų ir finansų rinkų raida, VKM II veikimo, konvergencijos kriterijų kontrolinių dydžių skaičiavimo ir kiti klausimai.

Kasdienis ECBS darbas vyksta ES nacionalinių centrinių bankų atstovams dalyvaujant ECBS komitetų ir jų darbo grupių veikloje. Lietuvos banko, kaip ir kitų ne euro zonos valstybių narių nacionalinių centrinių bankų, atstovai 2014 m. dalyvavo 12 ECBS komitetų, Žmogiškųjų išteklių konferencijos ir jų įsteigtų darbo grupių veikloje.

2014 m. liepos 23 d. ES Tarybai priėmus sprendimą dėl Lietuvos narystės euro zonoje, Lietuvos banko atstovai stebėtojo teisėmis pradėjo dalyvauti ECB valdančiosios tarybos ir Priežiūros valdybos veikloje.

2014 m. ECB valdančiosios tarybos susitikimai vyko du kartus per mėnesį: pirmajame mėnesio posėdyje buvo svarstomi pinigų politikos klausimai, antrajame – įvairūs kiti Eurosistemos klausimai. Priežiūros valdybos posėdžiai paprastai vyko du kartus per mėnesį. Priežiūros valdyboje buvo svarstomi su ECB tiesiogiai prižiūrimais bankais susiję klausimai.

Lietuvos banko atstovai po ES Tarybos sprendimo dėl euro įvedimo Lietuvoje priėmimo stebėtojo teisėmis pradėjo dalyvauti ir Eurosistemos sudėties ECBS komitetų posėdžiuose, taip pat penkiuose naujuose komitetuose, kurie veikia tik Eurosistemos sudėtyje: Valdymo priežiūros, Eurosistemos IT priežiūros, Organizacinės raidos, Rizikos valdymo ir Biudžeto.

Lietuvos bankas stebi ECBS sprendimų, priimamų rašytinių procedūrų metu, eigą, taip pat, įvertindamas galimą jų poveikį, teikia pastabas ir siūlymus. Pasirengimo euro įvedimui metu vyko konsultacijos su ECB dėl Lietuvos Respublikos įstatymų pakeitimų, būtinų teisinei konvergencijai užtikrinti. Po Tarybos sprendimo dėl euro įvedimo Lietuvoje priėmimo su ECB buvo konsultuojamasi dėl teisės aktų pakeitimų, kuriais nuo euro įvedimo dienos bus užtikrinamas Eurosistemos funkcijų vykdymas. Rengiantis euro įvedimui, su ECB buvo pasirašytos visateisiam dalyvavimui Eurosistemoje užtikrinti reikalingos sutartys arba jų pakeitimai: dėl TARGET2, dėl VKM II, dėl eurų banknotų gamybos ir kt.

Dalyvavimas ES institucijų veikloje

Lietuvos bankas palaiko glaudžius ryšius su ES Ekonomikos ir finansų reikalų (ECOFIN) taryba ir EK, pagal savo kompetenciją teikia nuomonę ir vertinimus formuojant Lietuvos Respublikos poziciją ECOFIN taryboje svarstomais klausimais. Lietuvos banko valdybos pirmininkas dalyvauja ECOFIN tarybos neformaliuose susitikimuose. Juose ES valstybių narių finansų ministrai ir centrinių bankų valdytojai aptaria aktualius ekonomikos ir finansų klausimus, sutaria dėl būtinų teisinių ir politinių sprendimų. Be to, Lietuvos banko atstovai dalyvauja Ekonomikos ir finansų komiteto (EFK) – ECOFIN tarybos patariamojo komiteto – veikloje.

2014 m. vykusią neformalią ECOFIN tarybos posėdžių metu daugiausia dėmesio skirta ekonomikos ilgalaikio finansavimo ir bankų sąjungos kūrimo klausimams. EFK posėdžiuose toliau diskutuota dėl tarptautinio bendradarbiavimo finansinių paslaugų srityje, BPM įgyvendinimo, taip pat dėl teisės aktų,

kurių pagrindu baigiama kurti bankų sąjungą, t. y. dėl BPM bei įmokų apskaičiavimo ir surinkimo į pertvarkymo fondus tvarkos nustatymo.

Lietuvos bankas taip pat dalyvauja ESRV Bendrosios valdybos ir jos Patariamojo techninio komiteto darbe. ESRV pagrindinis tikslas – užtikrinti veiksmingą ES finansų sistemos makroprudencinę priežiūrą. 2014 m. sausio 1 d. įsigaliojus CRD IV ir CRR, suteikta galimybė pasinaudoti makroprudencinių priemonių rinkiniu iš bankų sektoriaus kylančiai sisteminei rizikai suvaldyti. Atsižvelgdama į tai, ESRV tobulino kriterijus ir principus, pagal kuriuos institucijos taikytų tam tikras priemones, taip pat stiprino tokių priemonių rinkinį ir plėtojo jo apimtį. Be to, nustatė tvarką, kaip skelbti nuomones ir (arba) rekomendacijas, susijusias su CRD IV ir CRR numatytų makroprudencinių priemonių naudojimu. Siekiant, kad bankai taptų atsparesni procikliškai dinamikai, priimta ESRV Rekomendacija dėl anticiklinio rezervo normų nustatymo rekomendacijų.

Priežiūredamas finansų rinką, Lietuvos bankas aktyviai dalyvauja Europos institucijų, atsakingų už mikroprudencinę priežiūrą (Europos bankininkystės institucijos (EBI), Europos draudimo ir profesinių pensijų institucijos (EIOPA) bei Europos vertybinių popierių rinkų institucijos (ESMA)), veikloje sprendžiant ES rinkai aktualius klausimus ir deramai išreiškiant Lietuvos banko poziciją.

Bendradarbiavimas su TVF ir kitomis tarptautinėmis institucijomis

Lietuvos bankas glaudžiai bendradarbiavo su TVF ir kitomis tarptautinėmis organizacijomis, reitingų agentūromis, nacionaliniais centriniais bankais. Ypač intensyviai buvo bendradarbiaujama su TVF, kurio aukščiausiam valdymo organe – Valdytojų valdyboje – Lietuvai atstovauja Lietuvos banko valdybos pirmininkas.

Lietuvos ir TVF dvišalio bendradarbiavimo pagrindas – kasmetinės ekonominės konsultacijos pagal TVF steigimo sutarties IV straipsnį. 2014 m. Lietuvos ekonominių konsultacijų, kurios TVF vykdančiojoje valdyboje vyko gegužės mėn., metu palankiai įvertinta Lietuvos vykdyta atsakinga ekonominė politika, nulėmusi subalansuotą ekonomikos augimą, sustiprinusi viešuosius finansus ir sudariusi geras galimybes Lietuvai nuo 2015 m. sausio 1 d. įsivesti eurą. TVF palankiai įvertino Lietuvos banko žingsnius neatidėliotinai sprendžiant bankų ir kredito unijų problemas ir pabrėžė, kad veiksminga finansų sektoriaus priežiūra sustiprino Lietuvos finansų sistemos atsparumą. TVF, intensyviai bendradarbiaudamas su Lietuvos banku ir kitų Baltijos šalių centriniais bankais, 2014 m. atliko Baltijos šalių ekonominių sąsajų ir rizikos regione vertinimą. Tyrimas apėmė Šiaurės ir Baltijos šalių ekonominių ryšių analizę, Baltijos šalių integracijos globalioje tiekimo grandinėje apžvalgą, užsienio prekybos, investicijų, nedarbo ir darbo jėgos migracijos analizę. Daug dėmesio regioniniame projekte skirta Baltijos šalių ekonomikos atsigavimo ir kredito rinkos plėtros klausimams.

2014 m. spalio mėn. Vašingtone vyko TVF ir Pasaulio banko metiniai susitikimai. Jų metu vertintos pasaulio ekonomikos perspektyvos, aptarti finansinio stabilumo, tarptautinės finansų architektūros ir tarptautinių finansų institucijų vaidmens jai sustiprinti klausimai. Susitikimų darbotvarkėje dominavo tarptautinės makroekonominės aplinkos, pinigų politikos sureguliojimo ir finansų sistemos pertvarkos klausimai. Daug dėmesio skirta regioninės stebėsenos stiprinimui.

Lietuvos bankas 2014 m. balandžio mėn. organizavo tarptautinę ekonominę konferenciją „Konvergencijos dinamika Europos Sąjungoje po ekonominės krizės“. Konferencijoje ES šalių narių centrinių bankų, ECB, Europos Komisijos, TVF ir privačiojo sektoriaus finansų įstaigų bei akademinės visuomenės atstovai aptarė aktualius ES ekonominės raidos ir finansų sektoriaus reformų klausimus. Artėjant euro įvedimui Lietuvoje, 2014 m. rugsėjo mėn. organizuota aukšto lygio tarptautinė konferencija „Euras Lietuvoje: viena rinka, viena valiuta, bendra ateitis“. Būsima Lietuvos naryste euro zonoje pažymėti skirtos konferencijos metu aptarti gilėjančios ekonominės ir finansinės integracijos bei kiti su naryste euro zonoje susiję klausimai.

IV. LIETUVOS BANKO VEIKLOS ORGANIZAVIMAS

Misija, vertybės ir etika

Lietuvos banko misija – siekti darnios ir tvarios šalies ekonominės plėtros, įgyvendinant pinigų ir makroprudencinę politiką, puoselėjant patikimą ir veiksmingą šalies finansų sistemos funkcionavimą.

Lietuvos banko vizija – pažangus, iniciatyvus ir atvirai veikiantis centrinis bankas – Eurosistemos narys, optimaliais ištekliais kuriantis kuo didesnę naudą visuomenei.

Kasdienėje veikloje Lietuvos bankas vadovaujasi šiomis institucinėmis vertybėmis:

Ištikimybė visuomenės interesams: kiekvienas sprendimas priimamas taip, kad geriausiai tarnautų visuomenės interesams.

Kompetencija ir kokybė: instituciniai sprendimai ir vertinimai grindžiami tarnautojų profesiniu išmanymu ir kokybišku darbu.

Veiklos skaidrumas: periodiškai teikiama objektyvi ir išsami informacija apie veiklą, aiškinami ir pagrindžiami sprendimai bei jų motyvai.

Etiką reglamentuoja Lietuvos banko tarnautojų etikos kodeksas. Kodekso principai nustatyti siekiant sukurti kūrybingą, geranorišką darbo aplinką, ugdyti pagarbą bendradarbiams ir kitiems asmenims, užtikrinti nepriklausomumą ir gerą reputaciją, didinti visuomenės pasitikėjimą Lietuvos banku ir stiprinti tarnautojo autoritetą.

Personalas

2014 m. Lietuvos bankas ypač daug dėmesio skyrė tarnautojų parengimui, kad būtų užtikrintas sėkmingas euro įvedimo Lietuvos Respublikoje procesas, vyktų aktyvus dalyvavimas ECB pinigų politikoje, pasirengimas dirbti Bendro priežiūros mechanizmo sąlygomis.

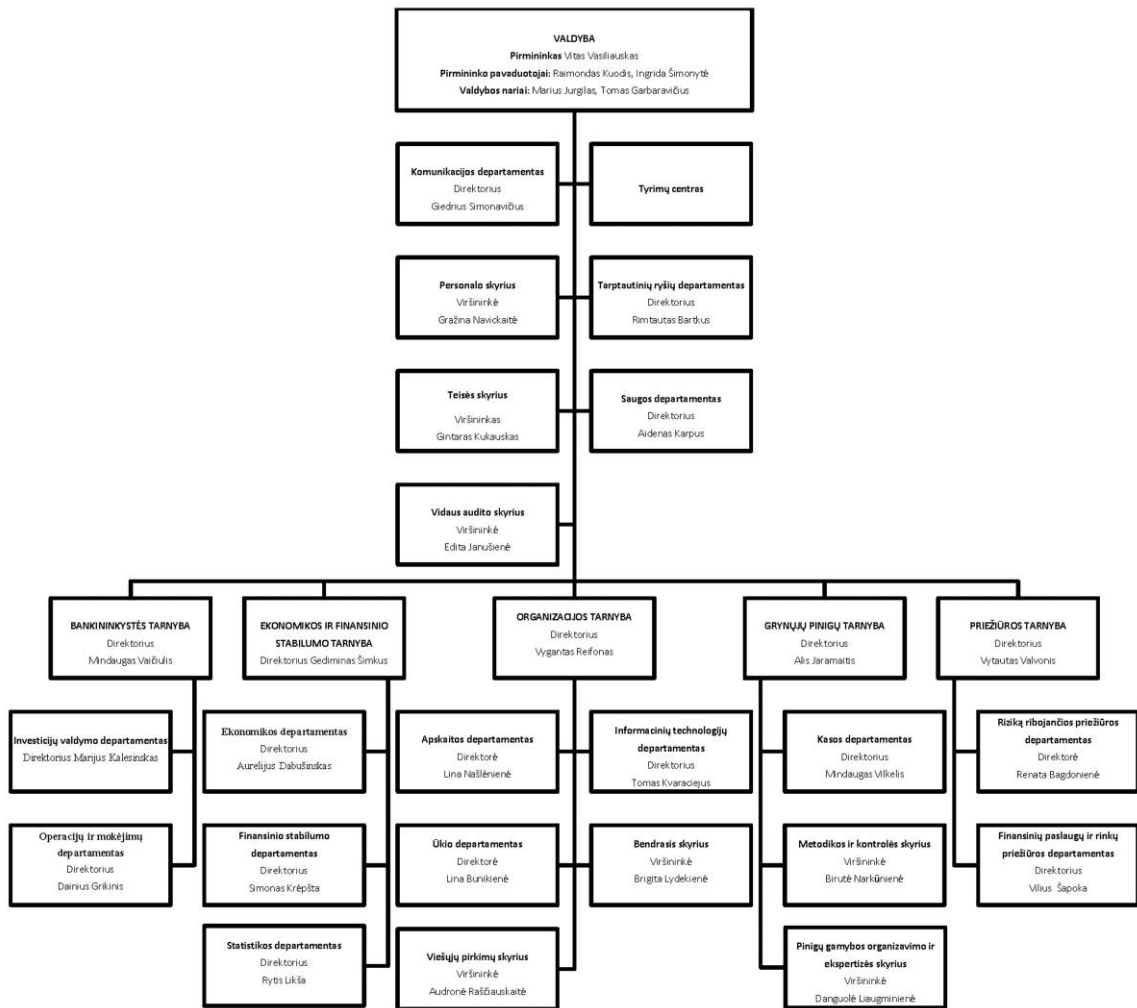
2014 m. gruodžio 31 d. Lietuvos banke faktiškai dirbo 628 tarnautojai (iš jų 49 dirbo pagal terminuotą darbo sutartį)²³. Didžioji dauguma tarnautojų terminuotai buvo įdarbinti dėl euro įvedimo projekto įgyvendinimo. Lietuvos bankui rengiantis dalyvauti ECB pinigų politikoje ir įgyvendinti makroprudencinę politiką, buvo įsteigtas Pinigų politikos skyrius.

Bankininkystės ir finansų srities moksliniams tyrimams skatinti, ekonomikos moksliniam potencialui didinti Lietuvos banke įsteigtas Tyrimų centras, pasirašyta šios srities bendradarbiavimo sutartis su Vilniaus universitetu.

Naujos kartos ekonomistams ugdyti, ekonomikos idėjų plėtrai ir finansiniam raštingumui skatinti trečią kartą surengtas aukštųjų mokyklų studentų mokslo darbų konkursas „Naujos ekonomikos idėjos“.

Geriausiai studijuojantiems dviem Lietuvos universitetų dieninio skyriaus bankininkystės ir finansų specialybės studentams skirtos Vlado Jurgučio metinės stipendijos.

²³ | Šį skaičių neįtraukta 19 tarnautojų, kuriems buvo suteiktos vaiko priežiūros atostogos arba nemokamos atostogos jų darbo ECB ar TVF laikotarpiu.

Pastaba: 2014 m. gruodžio 31 d. duomenys.

Veiklos skaidrumas ir visuomenės informavimas

Laikydamasis atskaitingumo visuomenei principo, Lietuvos bankas įvairiomis informavimo priemonėmis užtikrina savo veiklos skaidrumą. Taip stiprinamas pasitikėjimas Lietuvos Respublikos centriniu banku ir šalies finansų sistema.

Du kartus per metus Valdybos pirmininkas Lietuvos Respublikos Seimui teikia Pranešimą apie pagrindinio tikslo įgyvendinimą, finansų rinkos būklę ir funkcijų vykdymą. Pranešimai skelbiami ir Lietuvos banko interneto svetainėje.

Lietuvos banko interneto svetainė (www.lb.lt) yra vienas iš svarbiausių informacijos apie centrinį banką šaltinių. Svetainėje lietuvių ir anglų kalbomis operatyviai pranešama apie Valdybos nutarimus, pateikiama finansų statistika, mokėjimų informacija, finansinio stabilumo apžvalgos, Lietuvoje veikiančių finansų įstaigų veiklos apžvalgos, apklausų ataskaitos, informuojama apie finansų įstaigų ir jų klientų ginčų nagrinėjimą, pristatomas banko dalyvavimas ECBS, tarptautiniai ryšiai. Reguliariai skelbiamos naujos Lietuvos ekonomikos apžvalgos ir makroekonominės prognozės, jos buvo pristatomos ir spaudos konferencijose.

Lietuvos bankas nuolatinį dėmesį skyrė kredito unijų sektoriui, informavo apie siūlomas jį sustiprinsiančias priemones.

Skelbta informacija apie greitųjų vartojimo kreditų rinką, apie skirtas baudas už netinkamą vartojimo kredito reklamą, siūlyti tvariai vartojimo kredito rinkos plėtrai užtikrinti reikalingi kompleksiniai reguliavimo pokyčiai.

Aktyviai informuota ir apie kitų sričių veiklą: Lietuvos banke steigiamą Tyrimų centrą bendradarbiaujant su Vilniaus universitetu, Lietuvos banko investicijas Kinijos kapitalo rinkoje.

Lietuvos bankas ragino finansinių paslaugų vartotojus būti atsargius dėl virtualių valiutų naudojimo, įspėjo investuotojus dėl viešo vertybinių popierių siūlymo pažeidžiant galiojančius teisės aktus.

Trečius metus iš eilės Lietuvos bankas surengė studentų mokslinių darbų konkursą „Naujos ekonomikos idėjos“, apdovanojo jo nugalėtojus. Konkursas prisideda prie finansinio ir ekonominio šalies akademinio jaunimo raštingumo didinimo, skatina labiau domėtis ūkio problemomis.

Lietuvos banko Pinigų muziejuje lankytojai supažindinami su pasaulio ir nacionaline pinigų istorija, pasakojama apie Lietuvos Respublikos centrinį banką. 2014 m. Pinigų muziejų Vilniuje aplankė daugiau kaip 43 tūkst. lankytojų. Apie Pinigų muziejų pasakojama nuolat atnaujinamoje specialioje socialinio tinklo „Facebook“ paskyroje, informacija apie jį skleidžiama kitose interneto svetainėse.

Lietuvos bankas rengia ir platina leidinius apie savo veiklą, svarbiausius ekonomikos reiškinius. Periodiniuose leidiniuose skelbiama pinigų ir bankų, mokėjimų balanso ir finansų statistika, prižiūrimų finansų rinkos dalyvių veiklos apžvalgos, kita informacija.

---

10 lentelė. 2014 m. Lietuvos banko leidiniai

[Pranešimas apie Lietuvos banko pagrindinio tikslo įgyvendinimą, funkcijų vykdymą ir bankų sistemos būklę](#) (teikiamas Lietuvos Respublikos Seimui du kartus per metus)

Lietuvos banko 2013 m. ataskaita ([lietuvių](#) ir [anglų k.](#))

Lietuvos banko mėnesinis biuletenis (Nr. 1–12) ([lietuvių](#) ir [anglų k.](#))

Lietuvos banko metinė finansinė ataskaita. 2013 m. ([lietuvių](#) ir [anglų k.](#))

Finansinio stabilumo apžvalga. 2014 m. ([lietuvių](#) ir [anglų k.](#))

Lietuvos ekonomikos apžvalga (ketvirtinis leidinys, [lietuvių](#) ir [anglų k.](#))

Darbo straipsnių serijos leidiniai ([anglų k.](#))

Teminių straipsnių serija ([lietuvių k.](#))

Bankų veiklos apžvalga (ketvirtinis ir metinis leidiniai, [lietuvių](#) ir [anglų k.](#))

Kredito unijų ir Lietuvos centrinės kredito unijos veiklos apžvalga (ketvirtinis leidinys, [lietuvių](#) ir [anglų k.](#))

Mokėjimo įstaigų veiklos apžvalga (ketvirtinis leidinys, [lietuvių](#) ir [anglų k.](#) – tik 4 ketv.)

Elektroninių pinigų įstaigų veikla (ketvirtinis leidinys, [lietuvių](#) ir [anglų k.](#) – tik 4 ketv.)

Lietuvos draudimo rinkos apžvalga (ketvirtinis leidinys, [lietuvių](#) ir [anglų k.](#))

Lietuvos II ir III pakopos pensijų fondų bei kolektyvinio investavimo subjektų rinkos apžvalga (ketvirtinis leidinys, [lietuvių](#) ir [anglų k.](#) – tik 4 ketv.)

Emitentų veiklos rezultatų apžvalga (ketvirtinis ir metinis leidiniai, [lietuvių k.](#))

Paskolų turinčių namų ūkių finansinės būklės apžvalga ([lietuvių](#) ir [anglų k.](#))

Vartojimo kredito rinkos apžvalga (metinis leidinys, [lietuvių k.](#))

Draudimo brokerių įmonių veikla (ketvirtinis leidinys, [lietuvių](#) ir [anglų k.](#) – tik 4 ketv.)

Apklausa dėl rizikų Lietuvos finansų sistemai apžvalga ([lietuvių](#) ir [anglų k.](#))

Bankų apklausos dėl skolinimo sąlygų apžvalga ([lietuvių](#) ir [anglų k.](#))

Ne finansų įmonių apklausos dėl veiklos finansavimo apžvalga ([lietuvių](#) ir [anglų k.](#))

Namų ūkių apklausos dėl finansinės elgsenos apžvalga ([lietuvių](#) ir [anglų k.](#))

Lietuvos gyventojų mokėjimo įpročių apklausos apžvalga ([lietuvių](#) ir [anglų k.](#))

Finansų maklerio įmonių veiklos apžvalga (ketvirtinis leidinys, [lietuvių](#) ir [anglų k.](#) – tik 4 ketv.)

Valdymo įmonių veiklos apžvalga (ketvirtinis leidinys, [lietuvių](#) ir [anglų k.](#) – tik 4 ketv.)

Mokėjimų rinkos apžvalga ([lietuvių k.](#) ir [anglų k.](#))

Kolekcinis (proginis) litų monetų lankstinukai, skirti 2014 m. į apyvartą išleistoms kolekcinėms (proginėms) monetoms pristatyti ([lietuvių](#) ir [anglų k.](#))

Katalogas „Lietuviškos kolekcinės monetos 1993–2014“ ([lietuvių](#) ir [anglų k.](#))

Lietuvos bankas, kaip ECBS dalis, glaudžiai bendradarbiauja su ECB specialistais, kartu su jais 2014 m. parengė šiuos ECB leidinius lietuvių kalba: 2013 metų ataskaitą, mėnesinių biuletenių žanginius straipsnius, ketvirtinių versijų žanginius straipsnius ir santraukas, Pranešimą apie

konvergenciją (2014 m. birželis), Europos sisteminės rizikos valdybos 2013 metų ataskaitą. Visų šių leidinių elektroninės versijos skelbiamos Lietuvos banko interneto svetainėje.

2014 m. įvyko septyni naujų litų monetų pristatymai visuomenei. 50 litų kolekcinė (proginė) moneta, skirta Kristijono Donelaičio 300-osioms gimimo metinėms, sausio 28 d. palydėta į gyvenimą Lietuvių literatūros ir tautosakos institute Vilniuje, skaitant garsiausio K. Donelaičio kūrinio „Metai“ ištraukas. Kinui skirta 10 litų kolekcinė (proginė) moneta kovo 31 d. pristatyta Vilniuje vykusiame festivalyje „Kino pavasaris“, dalyvaujant dideliame būriui kino mylėtojų. Balandžio 23 d. Vytauto Didžiojo universitete Kaune pristatyta 50 litų kolekcinė (proginė) sidabro moneta, skirta Vytauto Didžiojo universiteto atkūrimo 25-mečiui. Vilniaus universitete Aisčių menėje birželio 17 d. surengtas baltistikai skirtos 10 litų kolekcinės (proginės) monetos pristatymas. Baltijos kelio 25-mečiui skirtos dvi (25 ir 50 litų) kolekcinės monetos visuomenei pristatytos rugpjūčio 19 d. Vilniuje Gedimino pilies bokšte – ten, kur prieš ketvirtį amžiaus prasidėjo istorinis Baltijos kelias. Oršos mūšio – vieno iš didžiausių Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės mūšio – 500 metų sukakčiai skirta 50 litų kolekcinė (proginė) moneta rugsėjo 8 d. visuomenei pristatyta Vytauto Didžiojo karo muziejuje Kaune. Gruodžio 16 d. Vilniaus dailės akademijos galerijoje surengtas paskutinės kolekcinės (proginės) litų monetos – 50 litų sidabro monetos „Forma“ – pristatymo renginys, jame pagerbti litų kolekcinė monetų kūrėjai.

Reguliariai teikiama informacija žiniasklaidai, atliekama jos stebėseną, viešosios nuomonės tyrimai, nagrinėjami jų rezultatai. Į pastaruosius atsižvelgiama formuojant ir įgyvendinant visuomenės informavimo bei bendravimo su ja politiką.

Lietuvos banko iniciatyva žurnalistams surengtas penkių seminarų ciklas. Specialistai skaitė paskaitas apie numatomus pinigų pervedimų pokyčius Lietuvoje, bendrą Europos bankų priežiūrą ir jos taikymą Lietuvos bankų sektoriuje, supažindino, kaip valdomas Lietuvos banko finansinis turtas, informavo apie euro įvedimą.

2014 m. didelę dalį Lietuvos banko komunikacijos veiklos sudarė visuomenės informavimas apie pasirengimą euro įvedimui, naujos valiutos pristatymas. Išsamiai tai apžvelgta šio pranešimo skirsnyje „Euro įvedimas Lietuvoje“.

Lietuvos bankas

Gedimino pr. 6, LT-01103 Vilnius

Tel. (8 5) 268 0029, faks. (8 5) 268 0038

<http://www.lb.lt>; el. p. info@lb.lt